

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

CODĂU ANNAMÁRIA

DEMÉNY PÉTER

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

MARCEL PROUST:

Az eltűnt idő nyomában: Swann (Részlet; Horváth Andor fordítása) ■ 5

GÉCZI JÁNOS:

A kettős igazság (Vers) ■ 13

MAGYARY ÁGNES:

Álomzavar (Novella) ■ 15

FALCSIK MARI:

Couleur locale; Mezei (Versek) ■ 24

PATAK MÁRTA:

Tiszta véletlenül (Novella) ■ 26

LÁNG ORSOLYA:

Ház, délután; Szenvedő (Versek) ■ 30

NYERGES GÁBOR ÁDÁM:

Megrendítő episztemológiai kételyek (Novella) ■ 33

BALOGH ENDRE:

Eduard; Mesélik, Philemon és Baucis; Fúgatöredék (Versek) ■ 38

POMÁZI ADÉL:

Egy jósnő vallomásai (Regényrészlet) ■ 40

PAPP ATTILA ZSOLT:

A Láthatatlan Tárgyak Múzeuma (Vers) ■ 53

JUHÁSZ TAMÁS:

A meccs (Novella) ■ 55

AYHAN GÖKHAN:

magvető café; pcr (Versek) ■ 62

FLORIN IRIMIA:

Happy Hippy Power (Regényrészlet; Szonda Szabolcs fordítása) ■ 64

NAGY ATTILA:

S az eső halkán szitál (Vers) ■ 68

SZABÓ ESZTER:

A varjúvárosi napraforgó története és fajleírása; lele
(Rövidprózák) ■ 69

OZSVÁTH ZSUZSA:

Reggelig háromszor; Szeret (Versek) ■ 75

ZALÁN TIBOR:

Felezőszonettek: Tiszták és részegek; A víz fölött délután;
Matrac a Dunán (Versek) ■ 77

SÉTATÉR

GEORG STANGL:

Szabadság és unalom (Benkő Gitta fordítása) ■ 79

ALEXANDER BAUMGARTEN:

A maradék kultúrája (Soós Amália fordítása) ■ 89

TÉKA

SZEKERNYÉS TÜNDE:

Egy hálózat továbbírása (*Életeink. Horváth Andor-invokációk*) ■ 98

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Száraz szemmel (Márton László: *A kárpótlás*) ■ 102

LÁNG ZSOLT – TAMÁS DÉNES:

A tiktakolás jelentései (Márton László: *A kárpótlás*) ■ 106

TALÁLT VERS

MARINA CVETAJEVA:

Az első sort mondogatom (Baka István fordítása) ■ 109

NÉVJEGY

MAGYARY ÁGNES ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

Marcel Proust

AZ ELTŰNT IDŐ NYOMÁBAN

SWANN

(Részlet)

Marcel Proust halálának centenáriumán megsokasodtak a szerzővel kapcsolatos kiadványok. Az újdonságok között található *Az eltűnt idő nyomában* legfontosabb szereplőinek és helyszíneinek szótára is. Mathilde Brézet *Le grand monde de Proust* (Grasset, 2022) címet viselő könyvében kilencvennyolc szócikk szerepel, köztük a regényfolyam nyitókötetének (*Du côté de chez Swann*) első részében (*Combray*) felbukkanó Legrandin és Balbec. A szótár szerint előbbi a szerző hasonmása: a párizsi székhelyű mérnök mérhetetlen sznobizmusa írói ambíciókkal párosul, ráadásul saját neméhez vonzódik. Balbec, a képzeletbeli fürdőváros viszont a normandiai Cabourg átírata, ahol Proust egykor asztmáját kúrálta, s ahol ma a szerzőről elnevezett sétány boldogítja a tengerparti és az irodalmi turizmus szerelmeseit. Brézet munkája sorrendben talán a negyedik francia nyelvű Proust-szótár.

Az eltűnt idő nyomában első kötetének két, nyomtatásban megjelent magyar fordítása van: Gyergyai Albert *Swann* (1937), Jancsó Júlia pedig *Swannék oldala* (2017) címen publikálta. A centenárium évében nem árt felhívni a magyar olvasók és mecénások figyelmét, hogy létezik még egy teljes, kiadatlan Swann-fordítás: Horváth Andor nagyszerű munkája. Két hosszabb részletet közölt már belőle a *Korunk*, egyiket még a fordító életében; ebben kolozsvári tanárunk meggyőzően érvelt az újrafordítás szükségessége mellett. A tehetséges Proust annak idején saját költségén jelentette meg a Grasset Kiadónál mesterműve nyitányát; napjainkban, a pályázatok virágkorában, nem tűnik Legrandin-féle ábrándnak az erdélyi fordítás könyv alakban való publikálása. A legnemesebb transzilván *aemulatio* jegyében, hiszen románul négy különböző változatban olvasható, míg a két magyar szöveg budapesti illetőségű. Jelen fordítás minősége pedig önmagáért beszél.

(Kányádi András)

Sajnos, ami Legrandint illeti, teljesen meg kellett változtatnunk róla alkotott véleményünket. Miután az Ó-Hídon történt találkozás kapcsán apám belátta, hogy tévedett, a következő vasárnapok egyikén a mise már épp a vége felé tartott, s a napfénnel és a kinti zajjal valami olyannyira kevésbé szakrális hatolt odakintről a templomba, hogy Goupil-né meg Percepied-né (mindazok, akik az imént, amikor késve megérkeztem, le sem vették tekintetüket a misekönyvről, s én akár azt gondolhattam volna, hogy nem is vettek észre, ha lábukkal arrébb nem tolják a kispadot, hogy székemig eljussak) fennhangon kezdett beszélgetni velünk világi dolgokról, mintha máris kint a téren állnánk, s ekkor a bejárat izzó küszöbén, mintegy a piac tarka sokasága fölé magasodva megpillantottuk Legrandint: annak a hölgynek a férje, akivel a múltkor láttuk, éppen bemutatta őt egy másik, környékbeli nagybirtokos feleségének. Legrandin arca rendkívüli lelkesültséget és buzgóságot fejezett ki, mélyen meghajolt, majd felegyenesedve úgy lendítette hátra felsőtestét, hogy az most eredeti pozíciójánál jobban megdőlt, ahogyan alighanem húga, Madame de Cambremer férjétől tanulta. E gyors felegyenesedés folytán hevesen és erőteljesen meglódult csípője is, amely teltebb volt, mint gondoltam, s magam sem tudom, miért, e tisztán anyagi és testi, a szellemi jelleget teljesen nélkülöző hullámmozgás, melyet viharossá dagasztott valami alantas tolakodás, elmémben egy egészen más, az általunk ismerttől teljesen különböző Legrandin létezésének lehetőségét villantotta fel. A hölgy megkérte, menjen és közölgjön valamit kocsisával, s az a félénk és szolgálatkész öröm, amely a bemutatáskor kiült arcára, továbbra sem tűnt el, amíg a hintó felé tartott. Mosolygott, mint akit büvöletével fogva tart valamiféle álom, amikor pedig sietve visszajött, mivel a szokásosnál gyorsabban lépkedett, válla neveltségesen jobbra-balra himbálózott, s annyira nem érdekelte semmi, annyira átengedte magát ennek az érzésnek, hogy olyan volt, mint a boldogság renyhe, gépies játékszere. Időközben mi is túljutottunk a templom kapuján, mellette vezetett az utunk, ő pedig, ha már jólneveltsége nem engedte, hogy elfordítsa a fejét, hirtelen mély álmodozásba merült tekintetét a látóhatár oly távoli pontjára szegezte, hogy bennünket emiatt észre sem vehetett, ennél fogva üdvözlőnie sem kellett. Arca most is ártatlanul ragyogott egyenes szabású, könnyű kiskabátja fölött, amely mintha nem lelte volna helyét e gyűlöletes fényűzés közepette. Pettyes művész-nyakkendőjébe belekapott a főtéren lengedező szél, és úgy lobogtatta, mint büszke elszigeteltsége és nemes függetlensége zászlaját. Már hazaértünk, amikor édesanyám észbe kapott: megfélekedtünk a tor-táról, s kérésére édesapámmal visszamentünk szólni, hogy küldjék azonnal.

A templom közelében Legrandinba ütköztünk, aki épp hintójához kíserte az említett hölgyet. Úgy haladt el mellettünk, hogy közben folyamatosan beszélt hozzá, de kék szeme sarkában, mondhatni, a szemhéjak alatt, megjelent egy nekünk szánt kis jel, amely, minthogy arcizmaira nem volt hatással, beszélgetőtársának nem is tűnhetett fel, viszont mivel a szűk kiterjedést, amely megnyilvánulását határolta, az érzés intenzitása volt hivatott pótolni, e nekünk juttatott kék szegletben annyi jóindulat szikrázott, hogy a pajkos vidámságot túllépve már a kajánságot súrolta, s benne a kedvesség megannyi mesterfogása finomodott tovább az egyetértés kacsintásává, a cinkosság félig kimondott, kimondatlanul is értett szavaivá és rejtelve, s így válhatott a baráti érzés kifejezéséből a gyöngéd ragaszkodás tanújelévé, mi több, szerelmi vallomássá, mely egyedül nekünk villantja fel, a hölgy számára láthatatlan, titkos epekedésként, ezt a szerelmes szembogarát a jéghideg arcon.

Szüleimet épp előző este arra kérte, küldjenek át hozzá másnap vacsorára.

– Ossa meg társaságát öreg barátjával – mondta nekem. – Mint virágcsokor, melyet olyan vidékről küld nekünk az utazó, ahova vissza már nem térünk, engedje belelegezнем serdülőkorra távolából azon tavaszok virágainak illatát, melyeket sok-sok éve magam is átéltem. Hozza el nekem a kankalint, a madársalátát, a réti boglárkát, hozza el a varjúhájat, amely Balzac növényvilágában a csokor gyöngye, hozza el a feltámadás napjának százszorszépét és a labdarózsát, amely nagynénje kertjében még azelőtt ilatozni kezd, hogy elolvadtak volna a havas húsvéti zivatarok utolsó hólabdái. Hozza el a liliom Salamonhoz méltó selyemköntösét és az árvácskák sokszínű zománcát, és mindenekfölött az utolsó fagyok még hűvös fuvallatát, hisz attól feslik ki a reggel óta a kapuban várakozó két pillangó számára Jeruzsálem első rózsája.

Menjek-e Legrandin úrhoz vacsorázni vagy ne menjek? – latolgatta a család. Nagyanyám nem volt hajlandó elhinni, hogy udvariatlanul viselkedett:

– Ti is elismeritek, hogy egyszerű öltözéke nem vall nagyvilági férfit.

Úgy vélte: ha a legrosszabbat tételezzük fel, és mégis udvariatlan volt, jobb úgy tenni, mintha észre sem vettük volna. Az igazat megvallva, édesapám, akit Legrandin viselkedése a leginkább bosszantott, szintén táplált még magában némi kétséget viselkedése értelmét illetően. Így van ez minden olyan viselkedéssel vagy cselekedettel, amely egy jellem mély, rejtett oldalát tárja fel: nem kapcsolódik korábbi szavaival, nem tudjuk megerősíteni a bűnös tanúvallomásával, mert beismerést nem várhatunk, egyedül érzékszerveinkre hagyatkozhatunk, s mivel elszigetelt, összefüggéstelen em-

lékről van szó, ezért csak találgatjuk, vajon nem csalatkoztak-e, úgyhogy az ilyen viselkedés, az egyedüli, amely valóban fontos, gyakorta kétségeket hagy bennünk.

Háza teraszán vacsoráztam Legrandinnel. Holdfényes este volt.

– A csendnek is megvan a maga szépsége, nemde? – mondta. – Sebzett szívekhez, amilyen az enyém is, egy regényíró szerint, akit maga is olvasni fog, ha itt az ideje, egyedül az árnyék illik, meg a csend. Tudja meg, gyermekem, eljön az ember életében az óra, maga még annyira távol van tőle, amikor a megfáradt szem nem visel már el más csillogást, mint azt, melyet egy ilyen szép éjszaka kever ki a sötétségből, fülünk pedig nem kíván más muzsikát hallani, csak azt, amelyet a holdvilág szólaltat meg a csend fuvo-láján.

Hallgattam Legrandin urat, s mint mindig, szavai most is kellemesen csengtek. Ám mivel felzaklatott egy hölgy emléke, akit nemrég első ízben pillantottam meg, s miután most már tudtam, hogy Legrandin úr több, környékbeli arisztokrata hölgygel áll ismeretségben, ennél fogva talán azt is ismeri, akit megnevezek, összeszedtem minden bátorságomat, és azt kérdeztem: „Ismeri-e, uram, a Guermantes-kastély úrnőjét, azaz úrnőit?”, s már az is boldoggá tett, hogy e név pusztán kimondásával szinte ki is terjesztettem rá hatalmam, hiszen előhívtam álmaim világából, s objektív, hallható létezését kölcsönöztem neki.

A Guermantes név hallatára azonban barátunk kék szeme közepén, mintha láthatatlan acéltű fúrta volna át, parányi barna rés támadt, míg a szembogár többi része kéklő párát bocsátott ki válaszképpen. Szemhéjának szegélye elfeketült és megereszkedett. A keserű ránc övezte ajak hamar magához tért és mosolygott, nem apadt viszont a pillantás fájdalma: szép vértanú néz így, akinek testét nyilak járták át. „Nem, nem ismerem őket” – mondta, s a mégoly egyszerű felvilágosítás, a mégoly kevésbé meglepő válasz nem a hozzá illő természetes, megszokott hanghordozással szólalt meg, mert külön nyomatékot adott a szavaknak, fejét megbiccentette és köszönt, mint aki részint megfeszíti erejét, hogy elhiggyék neki a valószerűtlen kijelentést – mintha az a tény, hogy nem ismeri a Guermantes családot, csakis különös véletlenül múlna –, részint dagályosan túloz, mint aki, ha már elhallgatni nem tudja a számára kínos helyzetet, inkább maga kürtöli fennhangon világgá, hogy az emberek azt gondolják, neki nem esik nehezére bevallani, meg ez könnyen, kellemesen, spontánul, sőt ez az egész helyzet – vagyis hogy a Guermantes-okkal nem áll kapcsolatban – nem is úgy adódott, hogy neki kell elszenvednie, hanem saját akaratából fakad, családi

hagyomány, erkölcsi elv, misztikus fogadalom keresendő mögötte, amely kifejezetten tiltja a Guermantés családdal való érintkezést.

– Nem – folytatta, mintegy iménti hanghordozását magyarázva –, nem ismerem őket, soha nem is állott szándékomban, mindenkor vigyáztam, hogy maradéktalanul megőrizsem függetlenségemet, hiszen maga is tudja, gondolkodásom alapján véve jakobinus. Pedig számosan ostromoltak, győzködtek: rosszul teszem, hogy kerülöm a Guermantés-kastélyt, csak azt érem el, hogy bugrisnak, vén medvének tartanak. De én nem félek, ha ilyen híreket keltik, utóvégre mélységesen igaz! Amihez én még valójában ragaszkodom széles e világon, az nem több, mint néhány templom, két-három könyv, néhány festmény, no meg a holdvilág, amikor a maga fiatalságának fuvallatától megcsap a kerti virágok illata, mert látni már alig látom őket megvénült szememmel.

Nemigen értettem, ha nem jár valaki olyanok közé, akiket nem ismer, miért szükséges épp emiatt ragaszkodnia a függetlenségéhez, és miképpen kelthetné ezzel vadember vagy medve benyomását. Fölfogtam viszont: Legrandin nem mond egészen igazat, amikor arról beszél, hogy ragaszkodása csupán templomokra terjed ki, a holdvilágra és az ifjúságra, mert igenis szereti ő, de még mennyire szereti a kastélyok népét, s jelenlétükben annyira fél rosszállásukat kiváltani, hogy nem meri előttük jelét adni: barátságban áll közjegyzők vagy váltóügynökök gyermekeivel, egyszóval polgárokkal, ha pedig ez mégis kitudódna, hát történjék akkor, amikor nincs jelen, „távollétében” és nélküle: Legrandin sznob volt. Persze abban a beszédmódban, amelyet szüleim meg én is annyira kedveltünk, mindez soha szóba sem került. Kérdésemre, hogy „ismeri-e a Guermantés-okat?”, a társalgó Legrandin ezért felelte azt: „Nem, soha nem is volt szándékom megismerni őket.” Csakhogy sajnos nem ez volt az első válasz, ugyanis egy másik Legrandin, akit gondosan elrejtett lényé legmélyén, és nem mutogatott mások előtt, mivel kompromittáló történeteket tudott a mi Legrandinünkről és sznobizmusáról, már válaszolt előtte sebzett tekintetével, fintorával, komor hangléjtésével, a nyilak ezreivel, amelyek a sznobizmus e Szent Sebestyénének testét egyetlen szempillantás alatt átjárták és elernyesztették: „Ó, jaj! Mekkora fájdalmat okoz nekem. Nem, nem ismerem a Guermantés-okat, ne élessze fel életem nagy fájdalmát.” Mivel pedig ennek a komisz, zsaroló Legrandinnek, bár nem ugyanazt a behízelgő nyelvet beszélte, mint a másik, sokkalta gyorsabban pergett a nyelve, mintegy „reflexszerűen”, mire a társalgó Legrandin csendet parancsolt volna, addigra ő már elmondta a magáét, s hiába sópáncodott barátunk az

árulkodó *alteregó* keltette rossz benyomás fölött, csak annyit tehetett, hogy megpróbálta finomítani.

Ez még csak nem is azt jelenti, hogy Legrandin úr ne lett volna őszinte, amikor kikelt a sznobok ellen. Nem tudhatta, hogy ő is az, legalábbis magától nem, az ember ugyanis csak a mások szenvedélyét ismeri, amit a sajátjáról tud, azt csak a többiektől tanulhatta. A szenvedély csupán másodlagos módon, a képzeleten keresztül hat ránk, mely az elsődleges indítékokat illendőbb pótindítékokra cseréli. Legrandinnek soha nem a sznobizmus tanácsolta, hogy sűrűn járjon egy hercegnő házába. Képzeletét bízta meg azzal, hogy a hölgyet úgy tüntesse fel előtte, mint aki megannyi bájjal ékes. Legrandin úgy közeledett hozzá, hogy hite szerint a szellem és az erény vonzerejének engedett, amely gyalázatos sznobokra nincs hatással. Csak mások tudták róla, hogy ő maga is az: mivel képzelete közvetítő tevékenységét nem érthették, Legrandin nagyvilági szereplése és annak indítóoka egyszerre, szemtől szemben mutatkozott meg előttük.

Odahaza senkinek nem voltak most már illúziói Legrandin úrról, kapcsolataink szerfölött megritkultak. A mama nagyszerűen szórakozott, valahányszor tetten érte, amint épp elköveti e bevallatlan bűnt, amelyet Legrandin továbbra is megbocsáthatatlannak nevezett – a sznobizmus bűnét. Édesapámnak viszont nehezebb esett szenttelenül és vidáman fogadni Legrandin lekezelő gesztusait, s abban az évben, amikor felmerült, hogy a nyári vakációt töltsék nagyanyámmal Balbecben, kijelentette:

– Okvetlenül értesítenem kell Legrandint, hogy Balbecbe készültök, hadd lássuk, felajánlja-e, hogy összeismertet a húgával. Aligha emlékszik már, pedig ő mondta, hogy alig két kilométernyire laknak a várostól.

Ellenben nagyanyám, aki szerint tengerparti fürdőhelyen az embernek reggeltől estig a víz közelében kell töltenie az idejét, hogy sós levegőt szívjon magába, s ezért jobb, ha nem köt ismeretséget, mert minden látogatás vagy séta csak a sós levegő kárára megy, azt hangoztatta, hogy Legrandint nem kell beavatni terveinkbe: már szinte látta, amint húga, Madame de Cambremer épp akkor állít be a szállóba, amikor halászni indulnánk, s nekünk négy fal között kell vesztegelnünk, hogy fogadhassuk. A mama csak nevetett e félelmeken, úgy gondolta, korántsem fenyeget akkora veszély, Legrandin nem fog bennünket tüstént összeismertetni húgával. Nos, Balbecet nem is kellett nekünk szóba hoznunk, egy este ugyanis találkoztunk vele a Vivonne partján, ő pedig, mit sem sejtve arról, hogy oda szándékozunk utazni, magától belesétált a csapdába:

– Mennyire szépek a lilába és kékbe játszó felhők ma este, kedves barátom – szólt édesapám felé fordulva –, különösen ez a kék, inkább virágok kékje, mintsem a levegőé, a cinerária színe, ezért is meglepő az égen látni. No és az a kis, rózsaszínű felhő, vajon nem egy virág – szegfű vagy hortenzia – színét vette fel az is? Egyedül ott, a Csatorna mentén, Normandia és Bretagne között nyílt bőséges alkalmam megfigyelni a levegőnek ezt a, mondhatni, növényi birodalmát. Van például Balbec közelében, e vadon megőrzött vidéken egy elragadóan szelíd kis öböl, ahol az Auge-völgyi naplemente, a vörös aranyba vont ég, noha egyébként korántsem becsülöm le, semmitmondó és jellegtelen, hanem a párás és szelíd levegőégben este, pillanatok alatt páratlan szépségű, kék és rózsaszínű égi virágok nyílnak, amelyek csak órák múltán hervadnak el. Mások azonnal elnyílnak, a kénsárga és rózsaszínű szirmok sokaságával teleszórt égbolt pedig mindennél szebb látvány. „Opál-öböl”-nek nevezik, s aranyszínű homokpartja még szelídebbnek tűnik amiatt, hogy szőke Andromédaként ama félelmetes közeli sziklákhöz, ama gyászterhes parthoz van láncolva, amely hajótöréseiről híres, mivel nincs tél, hogy a tengervész ne küldene ott halálba néhány bárkát. Balbec: a hazai föld legősibb geológiai bordázata, igazi Armor, azaz Tenger, a szárazföld legvégső pontja, átoktól sújtott tartomány, melynek örökösen köd borította táját, az *Odüsszeiában* is szereplő kimmerioszok valódi hazáját oly megkapóan ábrázolja Anatole France, ez a varázsló, akinek műveivel kis barátunknak is meg kellene ismerkednie. Épp Balbecből, ahol a bájos, ősi föld fölé magasodva, de neki mit sem ártva, szállodák épülnek, minő gyönyörűség alig két lépésnyire kirándulni e vadregényes szépségű vidékre.

– Az ám, van-e önnek ismerőse Balbecben? – kérdezte édesapám. – Ez a gyerek két hónapot készült ott tölteni a nagyanyjával, de talán a nejem is velük tart.

A kérdés váratlanul érte, s mert tekintete épp apámon függött, nem is tudta róla levenni, így hát Legrandin percről percre növekvő intenzitással, ajkán szomorú mosollyal úgy meredt rá, barátságos és nyílt arckifejezéssel, mint aki nem fél beszélgető társával szembenézni, hogy egyenesen keresztül nézni látszott apám ábrázatán, mintha az áttetsző volna, s messze a háttérben élénk színezetű felhőt pillantana éppen meg, ez pedig, mint elméjének nyújtott alibi, igazolja, ha kell, hogy a balbeci ismerőst firtató kérdés elhangzásának pillanatában máson járt az esze, ennél fogva nem is hallhatta, mit kérdeznek tőle. Hasonló tekintet láttán azt szokás kérdezni: „Most min jár az esze?”, édesapám viszont, mivel kíváncsi volt, bosszús és könyörtelen, nem hagyta annyiban:

– Vannak-e arrafelé barátai, ha már ilyen jól ismeri Balbecet?

Legrandin mosolygó tekintetében egy végső, kétségbeesett erőfeszítéssel a maximumig fokozódott a gyöngédség, a sejtelmesség, az őszinteség és a szórakozottság, de mert alighanem úgy gondolta, tovább nem odázható el a válasz, így szólt:

– Barátaim mindenütt vannak, ahol csapatostul találni sebzett, de megörhetetlen fákat, amelyek összébb húzódtak, hogy megrendítő elszántsággal fohászkodjanak a kíméletlen éghez, noha irgalom nem terem számukra.

– Most nem erről beszélek – folytatta édesapám a fák elszántságával és az ég kíméletlenségével. – Én azt kérdeztem, van-e ott ismerőse, akihez anyósom fordulhatna, ha netán bajba jut, vagy elhagyatottnak érzi magát?

– Ott is, meg másutt is, mindenkit ismerek, és senkit sem ismerek – folytatta Legrandin, mint aki nem egykönnyen adja meg magát –, dolgokat nagyobb mértékben, embereket már jóval kevésbé. Maguk a dolgok is olyanok arrafelé, mintha személyek volnának, finom esszenciájú, ritka lények, melyek csalatkoztak az életben. Olykor az ember egy kastélyba botlik a szirtfal magasában, amely azért cövekelt le az út szélén, hogy bánatát nekiszégezze a még rózsaszínben úszó estnek, amíg a magasban tereli a hold aranykorongját, melynek lángja és színei fel-fellobbannak az áttetsző vízre barázdákat véső bárkák vitorláinak ormán. Máskor magányos, egyszerű házra bukkanunk, félénk, de regényes, szépnek nem mondható külseje a boldogság és a kiábrándulás örök titkát rejtegeti az emberek szeme elől. Nem az igazság szálláshelye, hanem a fikció világa ez – tette hozzá álnok kifinomultsággal –, nem gyermeknek való olvasókönyv, ezért én kis barátunk számára, aki szomorúságra hajlik, akit szíve is efelé vonz, nem ezt választanám, nem is ajánlanám. A magamfajta kiégett vénemberekhez illik talán a szerelmi vallomás és a hasztalan bánat levegője, de a még kiforratlan temperamentumra nézve mindenkor ártalmas. Higgyék el – folytatta erélyesen –, e már félig-meddig breton öböl vizei nyugtatólag hatnak – ám bár vitatható, hogy az jó-e – olyan szívre, mint az enyém, amely már nem érintetlen, amelynek sérülését semmi sem hozza helyre. Ellenjavallottak viszont, kisfiam, a maga korában. Jó éjt, szomszédok – tette még hozzá, s a tőle megszokott illanó sietséggel már indult is, de azért még visszafordult, s feltartott mutatóujjal, mint egy orvos, ekként foglalta össze csengő hangon a vizsgálat eredményét: – Ötvenéves korig Balbec kerülendő, de még utána is attól függ, hogyan működik a szív.

Géczi János

A KETTŐS IGAZSÁG

Marrakeshben gipszből faragták ki
a cellajtó szemöldökfáját,
belevertem, mert nem hajtottam le
a fejemet, s letört az éléből
a darab, amelyet azóta is,
emlékeztetőként, a köpenyem
alsó sarkába bevarrva hordok.
Szobád akkora, mint a fapriccsed.
Miattad olvastam, hogy megtudjam,
honnan van a gazellában elég
erő, Averroes, az újra és
újra eliramláshoz. Ráleltem
a forszra: fényből és árnyékból
készül az örök mozgás, amelyet
sorról sorra szabad szövegezni.

Aláfaragott, húsos kőlevél,
patkóiv, fatábla, ónixalkotás,
a dús díszítés itt Cordobára,
amott Marrakeshre emlékeztet.

Averroes! Mindkét sírodnál jártam,
s ahol Arisztotelészt tanítasz
a rendről, az iskoláidban is.
Aki, tudod, két lassú út vezet
a valósághoz, de hogy azokon
egymást követően kell haladni,
vagy egyszerre, a jobb lábbal
itt, bal lábbal ott, azt nem! A hitén
vagy a tudásén kell-e kezdeni,
ha egymás után, s majd a tudásén
avagy a hitén jó megérkezni?

A kettős igazság nem téged űz,
hanem azokat, akik hajszolnak
téged. Ők azok, akik nem tudják,
a Teremtőt kergetik a házak,
fasorok és paloták moszlim
labirintusában, hogy nemes vadként
leterítsék és mohón szétosszák,
holott, mivel átfordított betűk
nyomában sétálnak a városban,
avagy parkokban a gazella után.
Idővel megfordítja őket, hogy
a tükörrírást silabizálják.

A királyi udvarban orvosnak
kell lennie ahhoz, hogy ne metszék
el a filosz torkát Cordobában.

Averroes! A vörös-fehér csíkos
boltívek alatt miért, hogy pogányt
olvasva találsz kérdést testvérnek
a kérdéssre: Nehogy azt az utat
járjad, amely kígyóként felfalja
a másik utat, amely ugyanúgy
a te céloddhoz vezetett volna.

Magyary Ágnes

ÁLOMZAVAR

„Az emberiség történelme: álmoknak sorozata.”
(Krédy Gyula)

0.5

Mindig utált aludni. Szorongott tőle. Kétségbeejtő volt még a gondolat is, hogy olyan állapotba kerülhet, amikor nem tud magáról. Ilyen lehet a halál: távollévő tudat, tehetetlen test, az időtől való teljes elszakadás. Már gyerekként is rémisztőnek találta az elmúlást, pedig akkor még nem sokat tudott róla, de zsigerileg berzenkedett az alvástól. Minden este úgy feküdt le: minden erejével azon lesz: még véletlenül se kerüljön öntudatlan állapotba. Ezek a próbálkozások rendszerint kudarcba fulladtak. Természet-szerűleg. Az eltökéltsége, miszerint, ha nem muszáj, ő le nem hunyja a szemét, ha a fene fenét eszik is, semmivé lettek. Mindig a test győzött. Jobban mondván, nemes elhatározásai végül alulmaradtak az álmokkal szemben. Mert ha az alvás maga a tortúra, akkor az álom maga a kiművelt kinszenvedés. Ugyanis alvás közben csak meghalunk, amely után az ébredés a fel-támadás. Álmunkban azonban mások életét éljük, és erre nincs feloldozás.

1.

1950. január 13. Kolozsvár. A téren bizonytalanul süt a nap. A Szent Mihály-templom harangjai készülődnek jelezni az idő múlását. A galambok kedélyesen pihennek Mátyás király fején. Öreg néni üldögél szomorúan egy padon. A férfi tétován lép be a politikai rendőrség épületébe.

1./b

Jól ismeri az épületet. Tízéves volt, amikor az apja először elhozta a palotába, hogy kezét csókoljon a tántinak.

A tánti legalább százéves – legalábbis ő annak látta. Naftalinszagot áraszott, és hangos csámcsogással mentacukrot szopogatott.

Apja előírásait követve, jó hangosan köszönt, majd kezét csókolt. A néni keze porhanyósan puha volt. A látogatás kötelező szertartásai után jólnevelten kellett ülnie egy zöld bársonyba húzott kereveten, miközben a felnőttek unalmas dolgokról diskuráltak.

Ő vágyakozva bámult ki az ablakon, elképzelve, mennyi sokkal izgalmasabb dolgot tudna az udvaron művelni: békára vadászni, az emeletet kövekkel dobálni, bemászni egy törött ablakon a pincébe.

1./c

Most azonban settenkedve megy fel a lépcsőn, és a falhoz lapulva oson az irodához. Jelentkeznie kell a Milícián.

Bent a tiszt dühösen veri az írógépet. A folyosóra is kihallatszik.

Az íróasztalon halomban állnak az iratok, a napsugarak félénken szűrődnek be az ablakon, és finoman szökdécselnek az iroda berendezésén.

Ő óvatosan nyit be. Nyolc órakor kell megjelennie. Még öt perc van. Azonban a múltkor késett egy percet, és a tiszt magából kikelve üvöltözött – ezt mindenképpen szeretné elkerülni.

A tiszt hallja, hogy benyit valaki, de fel sem emelve a fejét, kérdezi:

– Arisztokrata vagy kurva?

– Arisztokrata – válaszolja.

2.

Ekkor ébredt fel. Kapkodva keresett egy aznapi újságot. *Maniobras del ejército francés* – olvasta. Hála Istennek!

A Hotel Palace-ban volt, Madridban. 1935. szeptember. Hajnali két óra. Micsoda megkönnyebbülés! Azonnal felhívta a recepciót, és kért egy fehér zongorát.

2./b

A portárs egy kicsit meglepődött, de csak egy kicsit. Néhány éve egy híres francia tenor, akinek a Teatro Realban volt fellépése Alfredo szerepében, az előadás előtti este szamarat és kancát követelt a Hotel Palace személyzetétől. Készségesen álltak a tenor rendelkezésére, és azonnal beszerették a kért állatokat egy San Sebastián de los Reyes-beli gazdától.

2./c

Így természetesen eszükbe sem jutott a vendégre tukmálni a hotel ebédlőjében árválkodó fekete zongorát, és azonnal intézkedtek. Felhívták Augustín de Foxá grófot, akire ilyen ügyekben lehetett számítani, de természetesen a gróf hajnali kettőkor még nem tartózkodott Atocha utcai palotájában. A sokat látott és tapasztalt inasa azonban tudta a megoldást. Hajnali háromkor már a vendég szobájában állt a fehér zongora.

2./d

Ő boldogan ült le a hangszerhez, és a legvidámabb bécsi keringőket kezdte el játszani. Majd, amikor kifogyott ezekből, áttért az operettekre. Önfeledten merült el a zenében, és képzelete a Schönbrunn kertjeibe repítette.

Fiatalkorában – egészen pontosan 1913-ban – egyszer még a császárt is látta (vagy talán csak álmodta), amint napi sétáját végezte távol a látogatóktól a gesztenyefák és az orgonabokrok árnyékában. A császár ősz szakállal búsán dúdolgatta a Monarchia gyászénekét, persze ők süketek voltak meghallani a baljós dallamot, így aztán mindenkit meglepetésként ért, amikor ezer darabba esett szét a birodalom. Micsoda blamázs! – mondták a kávéházakban az emberek. Igazuk volt!

A nagypolitika simára fésült asztalainál üldögélő deresedő urak sosem veszik számításba a náluk fiatalabbak ambícióit, akiknek semmi kedvük nincs holmi himihumi nevenincs, jelentéktelen országokat szolgálni. Ők a birodalmakat kedvelik, a címerben hatalmas szárnyait kiterjesztő sassal, a pompás királyi palotában pedigrendelkező uralkodóházzal, kiváló diplomatákkal és jól szervezett titkosszolgálattal.

Így aztán ezek a kissé naiv, de annál nagyobb tudású bürokraták vették a vonalzójukat, és hanyag eleganciával, karrierista fiataloknak nem éppen kedvező módon, elkezdtek határokat behúzgálni.

Ebből borzalmas dolgok következtek. Először is dögölten esett le a birodalmi sas a címerről, amelyet a frontról visszatérő, az országban kódogó katonák megtaláltak, megsütöttek és megettek. A sok rokon házasság következménye miatt kissé nehéz felfogású uralkodó elmenekült, a királyi palota ablakai betörték, a diplomaták szétszéledtek, és ki tudja, mivé lettek a kémek. Hogy mi lesz a karrierista fiatalokkal, ez már senkit sem érdekelt, hiszen a birodalom és a társadalom vakvágányra került. Mert ha nincs császár, akkor mi van? Tulajdonképpen semmi.

– És a semmivel mindig sokkal több a baj, mint bármi mással – magyarázta az apja.

Onnan kezdve édesapja már nem a birodalom nagykövete volt Rómában, hanem valami íztelen-szagtalan országé, amelyet alig lehetett megtalálni a térképen.

Neki rengeteg lelki tusakodásába került, hogy akkor ő melyik ország szolgálatába álljon, vagyis mi tűnik szimpatikusabbnak: Bécs vagy Budapest? Prága természetesen szóba sem jöhetett, mivel a cseheket mindig meglehetősen lehangolóan kispolgárinak tartotta.

Az apja úgy vélte: Európa olyan, mint egy szalvéta, amely Bécsnél hajlik. Tehát mindenki itt fogja törölgetni a száját, ezért kell a császárvárosban maradni, magyarázta az öreg a törzshelyén, a Café Schwarzenbergben üldögélve. Majd jelentőségteljes szemöldökráncolással biztosította a fiát: semmi sem tart örökké, mivel az élet olyan, mint egy megvadult zongoraverseny, amit egy félőrült zeneszerző írt.

3.

Négykor szólalt meg a telefon. Augustín de Foxá gróf volt. Kedvesen érdeklődött, megvan-e elégedve a fehér zongorával, és ha éppen ráérne, megihatnának egy snapszot az Ateneóban, mert már befejeződött a vita, ahol aprócska darabokra szedték Valle-Inclán legújabb regényét, és az – dülva-fülva, mindannyiukat megátkozva – elrohant.

– Ez egy hülye – konstataálta kedélyesen de Foxá gróf –, azt hiszi, ha akkora szakállat növeszt, mint Tolsztoj, az elég ahhoz, hogy Dosztojevszkij legyen. Márpedig – érvelt Augustín – mi itt errefelé túl sok csicseriborsót eszünk, amely jobbára felületes gondolatokhoz vezet, ezért vagyunk alkalmatlanok a mély filozófiai és lelki merengésekre.

Mivel bőven volt ideje, mert semmi kedve sem volt újra elaludni, rohant az Ateneóba.

4.

Nem igaz, hogy nincsenek rossz álmok. Minden álom rossz, mert olyankor nem önmaga az ember, hanem valamiféle cseppfolyós massa, amely kénye-kedve szerint hoz döntéseket a gazdatest rovására. Ő ezt ki nem állhatta.

A cudar álom lopakodó tolvajként surrant be az elméjébe, és lopta el a lelkét. A mellkasán keresztül nyúlt be a testébe kirángatni onnan az érzelmek és nemes gondolatok ékszerdobozát, mint gyakorlott azték főpap. Közben a nép eksztázisban és a vér látványától megrészegülve üvölt a piramis lábánál.

Mert ha álmodott, mindig sajgó fájdalmat érzett a mellkasában, és rögtön rémképek kezdtek hasogatni az elméjét.

Utálta az alvást – evolúciós zsákutca. Rühelte az álmokat – a társadalom megrontója. Megvetette a rémképeket – az életerő elszívója.

5.

Tehát rendbe szedte magát, taxit rendelt, és szinte azonnal ott volt az Ateneóban. A taxi persze túlzás volt, mert alig pár percre volt az Ateneo a Hotel Palace-tól. De, akit rémálmok gyötörnek, az megengedheti magának a túlzás luxusát.

Foxá gróf jókedvűen, kedélyesen és kövéren szivarozgatott a könyvtárszobában. Augustín mindig remek társaságnak bizonyult. Vidám és művelt volt. Laza eleganciával viszonyult az élethez. Az a típus volt, aki fiatalabb korában rajongott az orosz filmekért, Picasso kubista festményeiért, és nagy lelkesültséggel olvasgatta a satirikus lapokat. Ha szép nőekkel találkozott, lesütötte a szemét, és fülig pirult. A vasárnapi misén az első sorban ült az édesanya, Armendáriz márkiné oldalán az Almudena katedrálisban.

Aztán eltelt néhány év, felszedett harminc kilót, minden madridi színésznő közeli barátja lett, a férjes asszonyok örök gavallérja, a lányos anyukák réme. A felesége csalta. Ez nem zavarta, csak az, hogy erről mindenki tudott a városban. Merthogy mindenkivel megcsalta. Állítólag a királlyal is. Még szerencse, hogy a király elment, mert kikiáltották a köztársaságot.

Azonban a kotnyeles madridiak látták beszállni Foxá grófnét egy fekete Royce-ba az új miniszterelnökkel. De ez csak pletyka. Legalábbis Augustín szerint.

Az orosz filmek a köztársaság idején már untatták, jobban kedvelte a francia filozófusokat. Picasso szerinte akkor rontotta el, amikor Párizsba ment. Jobban járt volna, ha Malagában marad, mert van-e szebb a tenger-nél és dermesztőbb a déli melegnél. Ott is remekül meg lehet bolondulni, vélte Foxá gróf, minek ehhez világgá menni. A satirikus lapok továbbra is a kedvenceinek számítottak, a különbség már csak annyi volt, ő is lelkesen gyártotta a vitriolos stílusú cikkeket ezekbe a kiadványokba. A vasárnapi miséről rendre elkésett, jobbára az ámenre ért oda, de büszkén sétált haza karján édesanyjával.

Azzá a fajta férfivá érett a gróf, akinek szent meggyőződése volt: a veséi össze vannak kötve Zeusz szívével. Ennek az volt a következménye – vagy velejárója –, hogy amikor Zeusz vedelni kezdett az Olümposzon, Augustín de Foxá ötpercenként rohant ki a mellékhelyiségbe Atocha utcai palotájában hányni. Viszont, amikor a gróf udvarolt hevesen egy kedves hölgynek, akkor Zeusznak akadtak gondjai.

– Vajon miért hullt ki Isten az ember lelkiismeretéből, mint garas a lyukas zsebből? Mindenről a csillagászat tehet – magyarázta Foxá a csak rá jellemző radikális pontatlansággal –, amikor kitalálták azt az ostobaságot,

hogy a Föld lapos, és így már a Teremtéstörténet egyszerűen hermeneutikai nonszenszé lett ebben az új geometriai kontextusban.

Ő bőszen bólogatott, mert nem azért kapta a fizetését, hogy vitakozzon, hanem azért, hogy informáljon. Ehhez viszont elengedhetetlenül szükséges volt, hogy jól tudjon hallgatni. Foxá imádott fecsegni, ő meg türelmesen és szorgalmasan figyelt. Ha néha valaki arra járt, a gróf hanyag mozdulattal mutatta be:

– Ez itt az én német barátom – mondta, ő pedig nem javította ki, mert nem azért volt Madridban, hogy történelemről vagy nemzetiségi kérdésekről vitakozzon –, remek ember, igen kiváló metaforái vannak.

Mert ezeket kedvelte Foxá gróf: a briliáns metaforákat, a szellemes társalgásokat, a művelt embereket, a jó borokat, a szép nőket, a kellemes kávéházakat és a szenvedélyes irodalmi vitákat. Amit utált, az a közönségesen ostoba emberek és a felesége szeretői.

– Tudja – kérdezte Foxá –, hogy mit pletykálnak az infánsnőről? – De őt nem érdekelte, szívesebben hallott volna a kormánytagok viselt dolgairól. – Unalmas alak egytől-egyik – legyintett a gróf –, szóra sem érdemesek.

Majd hosszasan ecsetelni kezdte, melyik madridi kávéházban éppen miről pletykálnak. Ő elszundított.

5./b

Éles határ van a való élet és a között a módosult tudatállapot között, amelyet álomnak nevezünk. A való élet élvezetes, a másik kínszenvedés.

6.

Ott, ahol a Fekete-tengerről a Boszporusz-szorosba lehet átjutni, rögtön minden utas a gőzös fedélzetére nyomul. A látvány páratlan: egymás után bukkannak fel a parton a régi erődök, várak. Majd szépen befut a Regele Carol I., amely Konstancáról indult az Aranyszarv-öbölbe, Konstantinápolyba.

Konstantinápoly a világ legszebb fekvésű városa! Ő persze utálta. Úgy vélte, mindent beleng a macskapisi szaga.

Elsőnek az ázsiai parton a fehérmárvány császári palota, a Bejlerbej tűnt fel. Vele szemben a másik parton a Csiragán-palota tündökölt. Az utazóközönség hangot ad ámuldozásainak. Ő is lelkesedne, ha nem volna rossz előérzete. Az Oszmán Birodalomba érkezni olyan, mint önként belépni az aranykalitkába, amelynek az ajtaját mi magunk zárjuk be.

– A törökök – magyarázta az apja a Café Schwarzenbergben szürcsölgetve a kávéját – néha meglepően európaiak, máskor meg meghökkentően barbár ázsiai módjára viselkednek.

Majd magához intette a pincért, és azonnal elküldte a francia nagykövethez a névjegyére kanyarított üzenettel – napok óta könyörgött, hogy végre fogadják.

7.

Reggel ébredt fel úgy tíz óra felé, amikor már senki sem volt az Ateneóban. A személyzet takarított. Foxá gróf már órákkal korábban hazament.

Szörnyen hasogatott a feje, egyáltalán nem pihente ki magát, mivel, szó mi szó, sosem volt Isztambul nagy rajongója, ahova még kezdő korában küldték ki, mondhatni a legrosszabb pillanatban. Szóval azonnal kért egy konyakot, és utána lendületesen lépett ki az utcára azzal a szándékkal, hogy ha már úgyszólván más dolga, megy és körbeszimatol a Külügyminisztériumban.

Alig haladt pár száz métert, amikor egy fiatalember egészen közlőlől főbe lőtt egy másik fiatalembert.

– Így megy ez – mondta egy idősebb úr, aki csak a kutyáját sétáltatta –, minden nap megölnek egyet.

Na, igen, de Madrid akkor sem azonos a macskapisiszagú Isztambullal!

És valóban akkoriban aggasztóan megugrottak a politikai indulatból elkövetett gyilkosságok. Ez látszólag mintha senkit sem érdekelt volna a városban. Így aztán ő, akit rémes alvászavar gyötört, és tulajdonképpen sohasem aludt az álmában átélt izgalmak miatt, megvonta a vállát, és elhatározta: elrohan az olasz nagykövetségre, de a vége csak az lett, hogy elaludt egy padon a téren.

7./b

Nem igaz, hogy csak rémálmai lettek volna. Csak a jókra nem emlékezett. Ez bosszantó volt. Valamint tisztességtelen és igazságtalan. Fordítva kellett volna lennie.

7./c

Az élet unalmas, az álmok érdekesekek.

8.

– Mister! – szólongatta egy női hang. – Mister!

A fene egye meg – gondolta ő –, vajon hol vagyok már megint.

– Mister!

Egy ágy alatt – konstataulta rezignálta –, de vajon miért. Az élet nagy kérdései is így kezdődnek: miért? Megnyugtató válaszok nem mindig vannak.

Egy kedvesen jól táplált, főkötős arc kukkantott be az ágy alá a fehér lepedő csipkeszegélyét finoman megemelve. Elegáns férficipő jelent meg az érdeklődő női arc mellett.

– Mrs. Benfield, Mister Haynau itt van? – kérdezte a férfihang.

Haynau. Még ez is. Ki nem állhatta Haynaut.

– Igen, itt van, Mr. Briggs, itt lapul az ágyam alatt.

– Jó lesz, ha még egy darabig ott marad – mondta a férficipő magabiztosan –, mert a munkások agyon akarják ütni.

Ő meg csak arra tudott gondolni ott, Mrs. Benfield ágya alatt, hogy mindenről a birodalom tehet. Mert ugyan kinek az ostoba és kétbalkezes kormányzása miatt lázadoznak a népek mindenféle isten háta mögötti tartományban? És neki (azaz a Haynau-féléknek) kinek a parancsára kell odakutyagolnia és rendet vágnia? Az ilyesmiben általában bele szoktak halni a rebellisek. Aztán jön a nemzetközi sajtó, és felnagyítja a dolgokat. De ha a birodalom jól végezné a dolgát, akkor neki nem kellene felbőszült közszenhordók elől futnia a Bankside-on, majd, mint örült, bevetnie magát a George public house névre hallgató, jó hírű kocsmába.

8./b

Az alvás biológiai szükséglet: ha nem pihenne a test tetszhalott állapotban, akkor élettelenül rogyna össze. Az álom nem élettani fontosságú. Tulajdonképpen semmi szükség rá.

9.

A villamos csilingelésére ébredt fel. Épp idejében. Don Carlos sétált arra – Augustín nagybátyja – komornyiknak öltözve.

– Üdvözetem, gróf úr – hajlongott azonnal, mert nem azért volt Madridban, hogy aludjon.

– Áh, vagy úgy – vont a szemöldökét Don Carlos –, a taximat várom.

– Természetesen – helyeselt ő, mert mi sem egyértelműbb annál, mint hogy spanyol arisztokraták háziszolgának öltözve várokozsanak bérkocsira.

Rohant is fel a szobájába megírni a jelentését: Don Carlos meglehetősen különc, bár azt beszélnek a kávéházakban, hogy a miniszterelnök főleg külügyi kérdésekben hallgat a véleményére. Természetesen a taxis incidensről

is beszámolt, mert ilyen unalmas munkát végezve, jólesik néha felüdülni egy-egy jópofa történeten. Mert még a kémek is szeretnek nevetni.

A szakmában a mai napig mesélik egymásnak azt az anekdotát, amikor az 1850-es években egy kissé zilált külsejű fiatalember napokig szobrozott az Evidenzbureau előtt Bécsben, és minden arra járótól megkérdezte: kinél lehet itt másokat feljelenteni. A bureau munkatásai nem vettek róla tudomást, a környéken élő polgárok kinevették, majd egy vicces kedvű katonatiszt kijelentette, hogy nála. A fiatalember nyújtotta a markát. Mert az árulás nem ingyenes. Júdást is megfizették. A tiszt hahotázott. A fiatalember megsértődött.

– Én tudom, hol van Petőfi – mondta haragosan.

– Azt mi is tudjuk – válaszolt a tiszt.

Erre a fiatalember rémes haragra gerjedt, és hangosan kiabálni kezdett, a bécsi utcák zaját túlharsogva, hogy az egész osztrák birodalom, beleértve a tisztkart, egy förtelmes pöcegödör, és csak azért rohanták le Magyarországot, hogy kéjsóvár tisztek fiatal fiúk hamvas testéhez jussanak. Az illető katonatiszt egy ideig figyelmesen hallgatta a magából kikelt idegen ordibálását, majd megkérdezte:

– Ezt mégis honnan tudja?

A fiatalember meglepődött. Abbahagyta a kiabálást, és csendben elkullogott. Mert igaza volt a katonatisztnek. Mindig ez a legalapvetőbb kérdés: ezt honnan tudja? Ha erre nincs válasz, akkor az egész nem ér semmit.

Tehát irkálhatta ő, hogyha így haladnak a dolgok, hamarosan polgárháború tör ki Spanyolországban, de amikor visszaírták, hogy ezt mégis honnan tudja, csak annyit válaszolt: Augustín de Foxá grófnak hónapok óta sajognak a veséi – azok, amelyek össze vannak kötve a görög főistennel –, és szerinte ez csakis rosszat jelenthet. Amiben lehet némi igazság, mert a Külügyminisztérium most nevezte ki a grófot bukaresti nagykövetnek. Eredetileg Bombayról volt szó. Ha ez nem baljós jel, akkor mi? – próbálta győzködni az otthoniakat.

Miután megírta a leveleit, elégedetten ült le a fehér zongorához, és önfelédten mertült el a bécsi keringők magával ragadó világában.

Megcsörrent a telefon. A portás volt, és kissé kérlelőn, kissé feddőleg kérte: ha lehet, függessze fel a klimpírozást, mert a szomszéd lakosztályban pihenő halott japán császárné nem tud aludni.

———— Falcsik Mari

COULEUR LOCALE

Itt olyan emberhangú kutyák élnek, hogy időnként ki kell nézzek, ahogy este társalkodni kezdenek, vajon ki beszélget kivel a kertben. Erre az esti traccsra más-más időpontban egész nap külön-külön edzenek: az öblös-bölcs, a pletykás rekedt, a domináns, a nyafka, hogy aztán mindent beleadva szólaljon meg a kórus este. Micsoda luxus ez: akkora csönd, amiben a kutyák hangja is történés. Sőt, az igazat megvallva még az a pizsokhangos olcsó latin-gipsy zene se tudja széjjelgyalázni, ami mindig az emberhangú kutyák esti traccsa előtt harsan föl alkonyatra a hátunk mögül, ahol a kirablóink laknak.

MEZEI

BÚZAVIRÁG

Gyorsan múló mezei virágok!
Bennetek a zsigeri tanulság:
hol egy percre felvirulni látod,
ott vedd el a szépség ajándékát.

Vagy mi mást a kék búzavirág is,
ezt tanítja összetöppedt rojtja:
a kóróval, amivé most válik,
bohó gyerekkezed ezt markolja.

Tarka csokrot hittél a pohárba,
ami majd még vidíthat sokáig,
s tessék, mi lett: kókadó hullákkal
hordtad tele nagyanyád szobáit.

PIPACS

A pipacs a legnagyobb csalódás:
a házig is alig érsz vele,
és már halott.

Hiába tart még a szirma színe,
nem éli túl: igaz, még piros,
de vértelen.

Nem szirom, csak lógó ázott hártya,
szőrös szára se tarthatja meg:
konyúl az is.

Milyen gyors ez a lágy összeomlás!
Ahogy lapped, ami eleven:
egy perc se kell.

Már a mezőn állva is csak látszat,
mint a sosem múló nyár maga
– ezt megjegyezd.

TISZTA VÉLETLENÜL

Ne is folytasd, szóval te is látod, ami jó ideje történik körülöttem. Egyszerűen nem értem, hogy nem lehet fölfogni, mikor napnál világosabb. A könyveimmel kezdték. Bejöttek a szobába, és átrendezték a polcomon a könyveket. Szoros betűrendben voltak, és most nézd meg. Hogy kerül a Karinthy a Szent Ágoston mellé? Idenézz! Ezen az alsón a második világháborúval kapcsolatos könyveim voltak, és odatették nekem a *Rómeó és Júliát*. Vagy itt, nézd, a természettudományos könyvek közé alattomban odacsempészték *A rózsza nevét*. Komolyan mondom. Hát hülyének néznek ezek engem? Azt hiszik, nem veszem észre? Így akarják ellenőrizni, hogy észnél vagyok-e még? Ne vicceljünk már!

Hogy mikor kezdődött. Nem is tudom. Egyszer csak észrevettem, hogy nem úgy vannak a könyveim az ágyam mellett, ahogy este hagytam őket. Reggelre három lányregény került a Nietzsche mellé. A gyerekkori olvasmányaimból. Nem is ebben a szobában voltak, hanem lenn, a szuterénban, ahová az összes pöttyös, csíkos meg indiános könyvemet lehordtuk a férjemmel még tavaly vagy tavalyelőtt, nem sokkal azelőtt, hogy kórházba került. Képesek voltak onnan ide fölcsempészni nekem. Hogy te majd azt hidd, ilyeneket olvasok, mert már teljesen meggárgyultam. Mit mondjak?

Nem is, talán a ruháimmal kezdődött. Direkt elpakoltam mindent, csak a fekete ruháimat hagytam elől, tudtam, egy évig úgysem lesz szükségem másra, úgyhogy mindent összerámoltam, és bedobozolva átvittem a gardróbba. Aztán egyszer azt vettem észre, hogy ott lóg a piros-fekete kockás ruhám a feketék között. Aztán bordó nadrágkosztümöm. És így sorban egymás után megjelent egy-egy színes darab a feketék között.

Dehogy! Mit képzelsz?! Azt hittem, benned megbízhatok. Nehogy te is kételkedni kezdj benne, hogy igazam van! Ezeregy bizonyítékom van ellenük. Csak gyere ide, aludj itt nálam egy-két éjszakát, és meglátod. Én nem tudom, mikor dolgoznak, de azt hiszem, legtöbbet éjjel. Elég mélyen alszom, nem hallom meg, ha zörögnek. De ezek nem félnek semmitől, fényes nappal is bejönnek, amikor sétálni megyek. Mire visszajövök, átrendezik itt nekem ezt a teljes sort. Nézd! Tegnap még jó helyen volt ez a Lermontov-kötet. Most meg itt van, kitették ide a régi nyelvkönyvek közé. Akármerre nézek, mindenhol csak a felfordulást látom.

Tudom, miért csinálják. Ne gondold, hogy nem tudom, mikor szemmel látható. El akarnak üldözni engem innen. Meg akarják kaparintani a könyvtáramat. Sőt, mindenemet. A ruháimat, cipőimet, a teljes konyhai berendezést a fűszerkészletemmel együtt. Azzal kezdték. Összekeverték őket a polcon, ugyanúgy, mint a könyveimet.

Nem, a fűszerek nem betűrendben, hanem felhasználás szerint voltak elrendezve. Nézd, itt, ezen a kisebb polcon tartom a sót, paprikát, őrölt és egész fekete borst, az őrölt és egész köményt, a babérlevelet, kakukkfűvet, rozmaringot, gyömbérport, szerecsendiót, majoránát, oregánót, bazsalikomot, szóval amit a legtöbbet használok, aztán itt följebb jön a többi, a tárkonytól az ürömig, mind. És egyszer csak azt vettem észre, hogy amíg én a városban voltam, a gyömbérpor helyére az ürömet tették. Még jó, hogy megismerem az üvegeket, így nem tudtak megtéveszteni. Ürömet elég ritkán használok, ebben a hosszúnyakú üvegben amúgy is rozmaringgal van keverve, esetleg ha bárányt sütnék, akkor tennék rá, egyébként jól megvolt ott fenn is a szerecsendió virággal meg a borsikafűvel.

Mindenáron be akarják bizonyítani, hogy megbolondultam. Tudom, hogy azért csinálják. Én majd teszek ellene, hogy ne így legyen. Idenézz! Száz százalékgig biztos vagyok benne, hogy ezt a kulcsot én nem itt hagytam tegnap reggel, amikor utoljára lenn jártam a garázsban, és most valaki ide-tette. Mit keres ez a kulcs a cipős szekrényen, mikor a bejárati ajtó melletti kulcstartón van a helye?

Ne kezd el te is, mert ez nem a szórakozottság műve, ugyan, dehogy, hisz ismersz. Én precíz vagyok, mindenben, a munkámban is, te tudhatod a legjobban, húsz évet ledolgoztunk egymás mellett. Azóta sem változott a helyzet, amióta nyugdíjba mentem. Mit gondolsz, majd vénségemre teljesen megváltozom? Ugyanolyan rendet tartok mindenben, mindenütt, mint azelőtt. Nézd meg, gyere be ide a kamrába. Itt vannak a tápoldatok, itt lenn, a legalsó polc alatt, a földön. Mindig itt tartottam őket. És most hol vannak? Szerinted? A szelektív kukámban találtam meg ezt a két flakont. Igen. Mind a kettőt. A muskátlist is, meg a balkonnövényekét is. Itt tartunk. Mit szólsz? A tele flakon tápoldatot beleteszik nekem a kukába. Hát ezt érdemlem én? Ezért hajtottam egész életemben értük, hogy most ezt műveljék velem? Idejönnek és átrendezik a lakásomat, hogy elhitessék velem, megbolondultam, és időnap előtt övék lehessen a családi örökség?

Rozi lányom azt akarja velem elhitetni, hogy ő visszavitte az indiánkönyveket a helyükre, miután olvasta őket a nyáron. Persze, azért vannak

itt, nem? Meg az összes többi, a lányregények, ugye? Látod, ehhez nem lehet mit hozzáfűzni, ez magáért beszél.

Bolond! Még hogy én bolond. Magyarázd már el nekem, mit jelent az, hogy bolond? Aki nem tud logikusan gondolkodni, az bolond. Szerinted aki bolond, az nekiáll szaklapokat olvasni? Az járhatja magának az összes létező tudományos magazint, hogy nyugdíjason is tovább képezze magát? Mert szerintem nem. Ha akarod, én kiállok az összes fiatal kollégával, és megnézzük, kinek megy jobban a kormeghatározás. Kíváncsi lennék rá, bírják-e. Tudnak-e úgy bánni a kompasszal, mint én. Fölmegek én a Vad-álló-kövekre vagy a Háromkő-bércre is akár a sósavval meg a kalapáccsal, megnézem, pezseg vagy nem pezseg, megmondom neked kilométerekről is, ha kell, hogy metamorf vagy üledékes, nehogy azt hidd, hogy nem tudom, akkor most ki a bolond?

Azért az tragikus ám, hogy az ember gyerekei ennyire ellenségesek tudnak lenni. Nem akarom elhinni, hogy ez velem történt meg. Én, aki az apjukkal együtt éjt nappallá téve dolgoztam, érettségi óta, levelezőn végeztem el az egyetemet is, küszködtem, hogy meglegyen mindenük. Szegény Zoli, ha élne, most nem tudom, mit szólna mindehhez. Itt van ez a két felnőtt, családos gyerek, és még mindig ott tartanak, hogy nincs egy fix munkahelyük, jönnek-mennek a világban, egyik cégtől a másikig. Rozi is, Balázs is. Össze lehetne őket kötni, nem véletlen, ikrek. Tényleg nem értem őket. Hogy lehet így élni, ilyen bizonytalanságban? Ma van munkám, holnap nincs? Mondtam én nekik, annak idején is, de hiába beszéltem. Nem hallgattak rám. Tisztességes munkahelyet kell választani, nem ilyen himihumi cégeket. De ők csak mentek mindig a maguk feje után, és ez lett a vége. Azt mondják, nekik ez így jó, hát, nem tudom.

Elfáradtam. Végig én beszéltem, de most legalább te magad is láthatod, hogy mi a helyzet itt nálunk. Idejönnek nekem rendezkedni. Ki akarnak túrni a saját házamból. Felváltva. Hol az egyik, hol a másik. Ezt érdemeltem én, mondd? Ezt? Én, aki világéletemben csak értük dolgoztam? Nem tudom, mit szólna az apjuk, ha meglátná, mit művelnek velem. Még a végén be akarnak dugni valamilyen öregotthonba, hogy beköltözhessenek a házamba. Két ilyen szívtelen, hálátlan, gátlástalan gyereket! Ki gondolta volna, hogy ez lesz! Mikor a lelkükre kötöttem, hogy ne nyúljanak semmihez, mert ha nekem nem úgy rakják vissza a fűszereimet a polcra, ahogy voltak, nem fogom megtalálni, amit éppen keresek. Ugyanígy a könyveimet se. Olvasnám a Jókait, mert képzeld, az utóbbi időben visszatértem hozzá, magam

sem értem, miért, de nem találom, mert a helyén a gánti rekultivációs terület geomorfológiai leírása van. Ezt is ők csinálták, merő gonoszságból.

Arra kérlek, ha legközelebb jössz, hozzál nekem egy másik telefont. Tudom, benned még megbízhatok, te nem fogsz cserbenhagyni, mint a gyerekeim, ugye? Számíthatok rád? Ígérd meg, hogy hozol nekem egy másik telefont. Nézd meg, mit csináltak vele. Kihúzták a falból a vezetékeket, hogy ne tudjak beszélni senkivel. Még szerencse, hogy eljöttél, különben nem is tudnálak értesíteni a helyzetemről. Szóval ha holnap megint jössz, hozd azt a telefont, de úgy, hogy ne vegyék észre. Mindent titokban kell csinálnom, mert ha hazajönnek, úgy kell tennem, mintha mi sem történt volna.

Mennyi időd van még? Tíz perc múlva itt lesznek. Akkor még van időm, gyere, eszembe jutott valami, majdnem elfelejtettem. Gyere utánam, egy perc az egész. Nem, erre, itt, a kamrából megyünk. Igen, a padlásra. Ott, a létra. Menj előre te, nehogy véletlenül megcsússzak, aztán rád essek. Na, menj csak, ne félj, a fejeddel majd föl tudod nyomni az ajtót. Nem nehéz, fenyődeszka, még szegény Zoli csinálta, miután tönkrement a régi. Utána én kentem át lenolajjal.

Ne félj, mindjárt hozzászokik a szemed a sötéthez. Annyit lehet látni, amennyit okvetlenül szükséges. Nem ott, arra, nézd! Mit szólsz? Tiszta véletlenül vettem észre. Tegnap vagy tegnapelőtt jöttem fel a fokhagymafűzérért, amit fölhoztam ide száradni, és mit látok? Idekészítették nekem a kötelet.

HÁZ, DÉLUTÁN

Az indiai elefánt fénybe kerül a nyugati végeken.
Az emberi leleményességet dicséri,
a javak visszaforgatásának értő gyakorlatáról
tesz tanúbizonyságot,
hogyan elefántcsontból készültek a körmei.
S hogy a körömök száma hiányos, az agyarak pedig
teljes létszámban hiányoznak,
az minden bizonnyal annak tudható be,
hogy a gyarmatokról származó dísz tárgyat
– tévesen – játékszerként használták.

A szemközti falon egy lovát fegyelmező lovász –
olcsó másolat Delacroix stílusában,
a fotelre felállva közelről megfigyelhető
az indigóval előrerajzolt kontúr.
A ló színe egyezést mutat az elefántéval,
de anyaga olaj, nem pedig ébenfa.
A festő technikai tudása kielégíthette
a műkedvelő kispolgár igényeit,
épp emiatt meglepő az indokolatlanul kifinomult
ecsetkezelés a festmény egyes részein.
Már-már túlkapás.
A férfi kontyba kötött vörös varkocsa,
és a fedetlenül hagyott hátizomzat hullámozása
impresszív, főleg összehúzott sötétítő mögött,
egy délutáni alvásra elkülönített gyerekeknek.

A függönyök délelőtt még visszaverik
a hőség ostromát, de ahogy a nap
átbukik a tetőgerincen,
a keleti szárny lesz hűvösebb.
A belmagasságot az egész házban elcsalták,

mintha szégyen volna, fölösleges fényűzés
a túl magas szoba, vagy télen nem engedné
felszállni a hőt a festett csík, amely leválasztja
a szoba színterét a fehér plafontól.

OPTIKAI SPÓROLÁS.

A vitrin tükrébe vágott grimasz
nem kevésbé odaillo, mint a papagáj,
a rokokó pár vagy a vízhordó leány,
legfeljebb anyagában különbözik:
furcsán hat az eleven hús mozgása
a porcelánok ásványszintű létezése közt.
Van valami illetlen ebben az eklektikában:
fatörzs és tollazat, szakadt gúnya és krinolin,
aranybevonat és matton hagyott érdesség.
De mindahányan horgolt szigetek lakói
a fényes furnérlemezen, a terítők demokratikus
leosztása konstatálható. S ez mint rendszer
elfogadható az összevisszaságban.

A leghűvösebb fekvés hanyatt a szőnyegen esik.
Itt megtapasztalható az a furcsa kiszolgáltatottság,
amely függőleges helyzetben ritka:
bármelyik pillanatban ránk zuhanhat
tíz faragott karjával a vaskarika,
hiába mondták, hogy a csillár nemcsak önmagát,
de egy felnőtt ember súlyát is elbírná magán.
A terheléses mutatvány mikéntjéről leginkább
nyitott szemmel képzelődünk – szükségünk van
a részletekre a hihetőség érdekében –,
míg csukott szemmel egy másik próbát kell kiállnunk:
a szőnyeg alatti nagy lefolyó aktivizálódik,
és szép lassan magába szippant mindent, ami
a szobában van, minket is.

SZENVEDŐ

Képzeletben örökbe fogadni egy csúnya kutyát,
aztán papírborítékban enciánkéket és meggypirosat
vásárolni (értsd: magát a színt).

Megmártózni a folyóban,
megszáritkozni a napon,
miközben a jövőről beszélgetni.

*(A magyar igeragozás nem ismer
jövő idejű igeragot,
azt a jelen idejűvel fejezi ki.)*

A talált gyöngyöt visszadobni
a kavicsok közé, mert műanyag.

Nem sietni, nem nézni órát.

Felszabadulni, mint a pohár buborékjai.

Aztán visszabújni a kő alá.

*(A főnévi igenév szenvedő alakja
a va/ve végű határozói igenévvel képezhető.
Pl.: szeretni – > szeretve lenni.)*

Nyerges Gábor Ádám

MEGRENDÍTŐ EPISZTEMOLÓGIAI KÉTELYEK

Strál Zsolt könyvtára roppant, rettentő tekintéllyel magasodott a polgárilag tapétázott szoba fölébe. Akár egy lángoló, vérző felkiáltójel. Rajta megannyi német, francia és angol, továbbá néhány magyar nyelvű könyvvel, melyek mind arról látszottak szólni, hogy minden, úgyszólván, mennyire nem úgy van, ahogy azt a setét, felszínes világ, mint olyan, képzelel. Hja, hogysíne. S illetén mivoltában egyből csendre, magába szállásra is volt hivatott inteni minden valamirevaló, előtte pillanatra elidőző intellektust. Ő sem tudja jól, mert az sem úgy van, mondja szigorú csendjével a megannyi könyvespolc, ahogy azt a valamirevaló intellektus képzelné. Micsoda kisszerű, beképzelt gőg még feltételeznie is, hogy esetleg nem rosszul tudná, ilyen jelentősen kételkedő könyvespolcok előtt kicsinykedve. A Vérszomjas Tigrisszörny azonban mindebből mit sem észlelt, lévén nem olyan valamirevaló intellektus, hogy saját tudatlanságát holmi Strál Zsolt tudós professzor könyvtárának vérfagyasztó árnyéka által regisztrálni legyen képes. Született Halmai Albert tehát e megrendítő episztemológiai kételyekre fittyet se hányva ment tovább, amerre A Vérszomjas Tigrisszörny puhán lopódzó lépteit vezérelte. Öt éve éltek már együtt, ő és a Szörny. Az elmúlt pár hónapig nagyobbbrészt Halmai Albert akarata volt az erősebb, s ahányszor A Vérszomjas Tigrisszörny olyasfélét sugott a fülébe, hogy kinek az arca tetszett meg neki, letépés céljából, hogy kinek a vérében volna jó forró fürdőt vennie, kinek mely csontjai reccsenésének zenéjére hegyezné a fülét – Albert nagy levegőket vett, s ilyen-olyan pótcselekvésekkel addig nyugtatta magát, míg a Szörny sűgása csak afféle irritáló háttérzajjá, mint enyhén zárlatos, régi konnektorban a percegés, halkult. Csakhogy a Szörny nem halkult el soha egészen, mi több, az utóbbi hónapokban mind követelőzőbb óhajai egyre inkább parancsszóvá duzzadtak, s végül, ahogyan nem is remélhette, hogy másképp alakulhat majd, megadta magát. Született Halmai Albert immáron maga volt A Vérszomjas Tigrisszörny, s most hát, párszor már engedve harcias, éhes bömbölésének, meg se próbált nagy levegőket venni, csak át-

adta magát az erősebb akaratnak, s ennek jegyében benyitott a hálósobába. Véletlenül a konyha volt, de hát honnan is tudhatta volna, először járt itt. Rémeset bömbölt erre A Vérszomjas Tigrisszörny, olyasformát, hogy ő ezt már végképp nem tűrheti, hogy ez a született Halmai Albert, akibe idestova öt éve költözött, s azóta súgja neki, mit hogyan tegyen, ilyen egy amatőr, szerencsétlen, pipogya, hogy még a hálósobát sem találja meg, ahol bizonyára megleli a kiszemelt prédát, ha egyszer nem a nappaliban tartózkodott. Született Halmai Albert lelkében, mióta azt a szorongás és a félszegség helyett immár a megfellebbezhetetlen Vérszomjas Tigrisszörny lakta, kételynek nem volt helye. Eszébe nem mert volna jutni, ami egyébként jutott volna, hogy Strál Zsolt professzor, akiről azt sem tudta, kicsoda, micsoda, csak hazáig követte azt a szelíd szemű, jámbor képét, mióta meglátta a vegyesboltban, hogy vérében megfürdethesse A Vérszomjas Tigrisszörnyet, netán letört állkapcsával zúzhassa szét teste maradékát, ahogyan csak a Szörnynek kedve támad majd eljátszani vele, szóval hogy mi van, ha Strál Zsolt, míg ő és a Szörny megvárták az éjjelt, talán valahogy, hogy, hogy nem, észrevétlenül mégis elment újra hazulról, s most az üres lakásban settenkedik ő, A Vérszomjas Tigrisszörny, szégyenszemre, szobáról szobára villanyt gyűjtve. S mivel e kétely csak született Halmai Albertként merülhetett volna föl benne, de ő már rég más sem volt, mint A Vérszomjas Tigrisszörny, s nappal, mikor a fenevad épp jóllakva szundított, s épp nem vadászott, csak ő, a Szörny tett úgy, mintha született Halmai Albert volna, s még véletlenül sem fordítva, rezzentelen, biztos mozdulattal nyitott be, ragadozóhalksággal, valahára végre a hálósobába. Villanyt gyűjtött itt is, mint minden szobában, elvégre A Vérszomjas Tigrisszörnynek nincs félnivalója, nem kell bizonytalannak lennie akkor sem, ha prédája a hirtelen villanyfényre ébredve el akarna futni. Erősebb, gyorsabb nála. Mindenkinnél. Csúcsragadozó. Szörnyisten. Az ágy üres volt. Pech. Micsoda baromság, méghogy Vérszomjas Tigrisszörny. Meg Strál Zsolt, amiből majd csak a vak nem következteti ki, hogy a Strál az Sugár, onnan pedig már végképp adja magát, hogy csak megfordította az ábécét. Hogy a Strál Zsolt az Sugár Ádám. Aztán majd az isten se mossa le róla, hogy jobb esetben csak gúnyolódott, rosszabb esetben nemcsak hogy a vesztét akarta rettentő feljebbvalójának, de akkor még volt olyan merész, hogy publikálja is ezt. Így, felismerhetően. Lesz, persze, nyilván, akinek ez tetszik, aki érzi mindebben a finom iróniát – de valóban, van benne egyáltalán? Mi van, ha mindez nem úgy van, ahogy ő elképzeleli? Ha ez nem is ironikus, avagy nem úgy, ahogy valóban lennie kéne. Ha az egész erőltetett, olcsó és modoros. Eleve, hogy

itt viccelődik. A Sugár Ádám, az a roppant elme, glóriás hólyag, bezzeg, arról írna valami elvont, éteri szépségű szösszenetet, hogy ez sem, még ez sem úgy van, ahogy van, meg nem is máshogy, egyszerűen nem úgy, ahogy azt bármi ilyen nímánd, mint például ő, el tudná képzelni. De persze a Sugár Ádám eleve nem foglalkozna ilyesmivel. Saját magával. Vagy pláne övele! A Sugár Ádám az episztemológiai kételyekkel foglalkozik, végső kérdésekre világít csak rá roppant elméje reszketeg gyertyafényével, akár ha barlang volna a világ, s az övé a szellem egyedüli világa. S tudja, most is tudja, miközben ezeket gondolja végig, hogy a Strál, na, Sugár Ádám, az természetesen még ezt is jobban tudná őnála. A Sugár Ádámot undorítaná, a Sugár Ádámot megbotránkoztatva vérigsértené még a feltételezés is, hogy ez a földhözragadt, ez a disznósajtgondolkodású, ez a primitív szeminaristája, aki ilyesféle világi hívságokkal tengeti még azt a kevéske szellemi erejét is, mely megadatott neki, hogy az feltételezné, hogy lehetne kettejüknek egy közös gondolata. Azaz dehogya! Csak egy közös észlelete, arról két – természetesen különböző – véleménye. Nem az a kérdés, hogy a Sugár Ádámé lenne a helyes, az egyedüli jó, pontos, árnyalt és felvilágosult vélemény, s miközben az az lenne, ő valami varangyformaságként vartyogna csak, ahogy az ilyen hozzá hasonlatos, otromba tompaságú lények tehetik egy Sugár Ádám kaliberű elme büvkörébe ormótlankodva, nem is ez! Hanem hogy ők bármit egyaránt, mindketten, észlelni tudnának. Ugyan! Pfúj. Még hogy a Sugár Ádámnak ahhoz a fennkölt tekintetéhez az övé fel tudna emelkedni a ritkás oxigénsűrűségű szférákba, hogy onnan lenézve a pondrókra, tetvekre és varangyokra (bárki másra, lényegében), jó vicc – gondolná a Sugár Ádám erre; gondolja ő. És emiatt, éppen emiatt valahogy mégis kedve támadt továbbgondolni a fejben már szégyenkezve, akár macska az alomban, el is kapirgált, kis szájalmas történetet. Na jó, sóhajtott, és nekiveselkedett. Aztán lerogyott az ágy melletti, kényelmetlen kisszékre. Előtte aszketikus szigorúságra valló íróasztal, rajta könyv- és jegyzethalom, melynek tanúbizonysága szerint ugyancsak semmi sem, még nem is úgy van, ahogy a roppant könyvtár szerint nem úgy van, ahogy, de még úgyabban sem úgy. De erre, lévén nem annyira valamirevaló intellektus, ügyet sem vetett. Helyette egészen elcsüggedt. Mikor egy szobányi távolságból véccélehúzást hallott, egyszerűen arra eszmélt, hogy az imént, még csüggedtségében, hogy, hogy nem, elszundíthatott benne a csalódott, róla már lassan végképp lemondani készülő Vérszomjas Tigrisszörny, de most, meghallván a préda neszezését, egyszerűen újra vérbő gyilokvággyal ébredt pillanatnyi elmerengtéből. Rettentő pofazacskójában már szinte érezte a meleg, ragadós, fémes vörös-

séget, lelki állkapcsában hallotta már roppanni a csontokat, a tépődő bőr semmivel sem összekeverhető taktilikáját várta már, fülében dübörgő pulzussal, újra megtapasztalni. Csináld, rivallta a nélküle oly félszeg született Halmai Albertnek, csináld! Gyerünk! Pattanásig feszült közös testükben minden csak sejteni vélt porcikájuk, mikor pár álmoskás slattyogás közelebb érésevel, végre-valahára, halk sunyisággal megnyikordult a hálószoobaajtó. Strál Zsolt egy pillanatra megriadt, belépő mozdulatát gyorsan mint-ha magába akarta volna szívni, elvégre minden elmélyült kételye dacára, bár nyilván, tekervényes gondolkodása szerint ez sem teljesen úgy volt, ahogy azt a józan paraszti észre redukált átlagember hinné, azért valami magas, izmos és igen zavart tekintetű alak mégiscsak ott állt az ágya és szigorú aszkézist tükröző íróasztala között, egészen megfeszült porcikákkal. Juj, hagyta el egy inkább csak sügött-lehelt morféma Strál Zsolt hitetlen ajkát. Meg valami afféle, kivételesen nem átvitt, filozófiai értelemmel átítatott s nem is csupán retorikai kérdés, melyből valami afféle pánikérdeklődés zagyvált szövegtörmeléke próbált volna kigubancolódni, miszerint úristen, ki maga, mit keres itt, ne bántson, jézusom, takarodjon, rendőrt hívok, kegyelem! Ölj! Gyerünk! Vrrroááááh, vagy valami effélét utasított ezenközben A Vérszomjas Tigrisszörny született Halmai Albertnek, aki ez idáig, ilyen helyzetekben, pár hetente, mikor már végképp nem bírta kordában tartani a Szörny csillapíthatatlan étvágyát, tudatának egészét kényelmesen átengedve neki, rendre engedelmeskedett is. Hogy viszont épp most mi lelte, nemcsak ő, de még a megfellebbezhetetlen Vérszomjas Tigrisszörny sem érthette. Mire vársz?! Mozdulj! Ölj! Ölj, ölj, ölj! Hiába visította velőtrázó, hörgő nyávogással. Semmi. Született Halmai Albert olyannyira megdermedt, leblokkolt, hogy attól még szinte A Vérszomjas Tigrisszörny is megszeppent. De legalábbis tanácstalanul elhallgatott, mert hát ilyet azért még ő sem pipált. Én... Én... Elnézést. Ennyit bírt kinyögni született Halmai Albert nagy nehezen, az egészséges arcszínét és szelíd határozottságú hangját is lassan visszanyerő Strál Zsoltnak. Mit keres itt? Ki akar rabolni? Meg akar ölni? Ilyeneket nem kérdezett Strál Zsolt, mert hát, talált vissza önmagához, mégiscsak méltatlan volna hozzá, hogy pont ő, egy Strál Zsolt, minden megrendítő episztemológiai kételyek kételyezője állítson (hát még kérdezzen?!) ilyen bornírt egyértelműségeket. Hozol vagy viszel?, kérdezte, született Halmai Albertet végleg megdermesztve, leglágyabb, szelídebb tanári hangnemében. Hogy...? Mi? Strál Zsolt nem részletezte – mégiscsak... –, inkább közelebb lépett egyet. Majd még egyet-kettőt, s a pedagógiai fölény minden tekintélyével, könnyedén leült az ágyra. Maga mellé

mutatott. A már egészen sóbálványszerű született Halmai Albert, hiába bömbölt fülében torkaszakadtából A (mintha egyre távolabbról vagy mélyebbről hallatszó) Vérszomjas Tigrisszörny, mágnesezett engedelmességgel tottyadt le mellé. Adsz vagy kapsz? Született Halmai Albert értetlenből nézett, mint bármely korábbi prédája, állkapcsának törése, orrcimpái cincálása, ujjai kireccsentése közepette. Engedsz vagy elrendelsz? Született Halmai Albert olyasmit érzett, amiről már egészében el is felejtette az elmúlt években, hogy érezhető. Félt. Leesett állú csodálattal, piromkodva, akár ha tisztítótűzbe mártogatnák, s kongó fejét pislogással legyezve, mint az egyszeri bárány, aki filozófiai konzíliumba toppant hirtelenjében, de főleg és leginkább mégiscsak valami félelemszerű furcsaságot érzett. Tessék? Én... én... A Vérszomjas Tigrisszörny erre már egészen mélyről, mintha lefolyóban süllyedne, csalódott, tehetetlen dühvel tombolt, miközben halkan és szívszorítón, vértelenné összeszorított ajkakkal, egész testében rázkódva született Halmai Albert diszkrétan elsírta magát. Én nem vagyok mégsem. Méltó. Én azt hittem. Én azt hittem, tudok. Én azt hittem, alkalmas. Igen, bólintott Strál Zsolt, mert hát mégiscsak mi mást bólinthatott volna erre. Nyájás tekintete kifürkészhetetlen égboltját merőn rászegezte az egészen összeszűkülve könnyedző született Halmai Albertre. Hát persze. Én meg akartam. Meg akartam. Tudom, suttozta Strál Zsolt. Én meg akartam ölni magát. Én meg... Jaj, sikkantott fel erre Strál Zsolt pupillájának önkéntelen, pillanatnyi kitágulása. Hogyne. Értem. De a kérdés nem ez. Nem? Brühühühűű, taknyodta össze erre már fél arcát szegény született Halmai Albert. Én próbáltam. Én tényleg. Elhiszem, hazudta Strál Zsolt. Én tényleg mindent. De nem megy! A kurva életbe, vágott a rugóktól döngve csattanókat az ágyra, nem megy! Én képtelen. Hát persze. A kérdés az, hogy jössz vagy érkezel-e, duruzsolta oktatói negédességgel Strál Zsolt. Én... Én már azt sem tudom, fakadt ki a valahai Vérszomjas Tigrisszörny. Én egészen... Már nem értem. A tigris! A tigris mondta! Ezzel mindannyian így vagyunk, fojtott el egy ásítást fegyelmezett arcüregében Strál Zsolt. Most akkor mit tegyek? Legközelebb, búgta Strál Zsolt. Nem az a kérdés, hogy próbálkozunk-e. Az, hogy ha sikerrel járunk, kinek érte meg. Igen. Született Halmi Albert végre visszanézett rá. Igaza van!, pattant fel. Megfeszítette óriás, szörnyű teste minden egyes porcikáját. Nem is akkora baromság ez, gondolta, és egészében felragyogott bensejében. Akár hirtelen gyújtott, sugárzó csillár vagy sebtiben felcsapott, bonyolult könyv, világló Macskaszeme diadalmasan fénylett fel az éji szoba kétes félhomályában.

EDUARD

Goethe a Wertherrel megmutatta
az érzékeny férfit, aki boldogtalan
szerelmesként az öngyilkosságig
menekül, aztán az építés ideje:
a nevelés eszménye
jön el Wilhelm Meisterrel,
és a tudásvágy,
a cselekvő ember Fausttal,
majd a házasságot mint
természettudományos
jelenséget vizsgálva
a hosszú együttlét
lehetetlenségét adja
a Vonzások és választások,
melyben, bár mára
szinte minden elavult
a tárgyi és kulturális
környezetéből,
a könnyörtelen haladás
a vég irányába, amit minden
olvasásnál megcsodálok,
letaglóz – azt viszont
véggépp nem gondoltam
volna, ami most lehetőség lett:
ha az ember megcsömörlik
az élettől, mint Eduard,
ha véggépp nem tudod, hogyan
folytasd, akkor elmehetsz
ismét harcolni a háborúba.

MESÉLIK, PHILEMON ÉS BAUCIS

egy egész életet élt le együtt,
időben és térben, egymásnak
jelentve az univerzumot és
az örökkévalóságot. Szolgájuk
nem volt, életük végén egyszerre
haltak meg. Miért kellett ennek
így lenni? Ha egyikőjük hamarabb
távozik, a másik, míg feldolgozza
a fájdalmat, súlyos tagokkal, fejjel,
egy elefánt, annyi ideig kell
éljen még, amennyi időt együtt
eltöltöttek: ameddig a boldogság,
addig tart a boldogtalanság is.
Ez meghaladná az emberi élet
hosszát. Szolgáljon történetük
mindenki számára saját tanulságul.

FÚGATÖREDÉK

A tyúkokkal kelek, de a rókákkal fekszem.
Álló nap rohanok, patak, mely
mindig nagyobb folyókba
téved, mígnem önmagát feledve
a sós tengerben köt ki.
Beköltözöm minden szóközbe.
Magam vagyok a láthatatlan ember.

Pomázi Adél

EGY JÓSNŐ VALLOMÁSAI

REGÉNYRÉSZLET

2.

Két hónapja halt meg a húsz év előtti szeretóm.

Kapcsolatunk annak idején nyaralásokra korlátozódott. Európa fővárosaiban töltöttünk együtt pár napot, időről időre. Ennyi fért az életébe.

Szentül hittem, hogy elfelejtett. Néha írtam neki, de nem válaszolt. Nem volt már fiatal, és mivel titok voltam az életében anno, nem volt senki, akitől megkérdezhettem volna, hogy mi van vele. Öt éve írt utoljára. Szüleim halálakor részvétét fejezte ki.

Egy hónapja azonban felhívott egy férfi Hollandiából, angolul beszélt, és Wiebe ügyvédjeként mutatkozott be. Azzal a nyelvi fordulattal élt, hogy van egy jó és egy rossz híre, és melyikkel kezdje. Az a rossz hír, hogy Wiebe halott, mondta egy rekedt hang a telefonba, és az a jó, hogy mindenét rám hagyta.

A száraz szavaktól egy pillanatra megszedültem.

Letettem a főzőkanalat. Úgy hatvan másodperc múlva már nem csodálkoztam annyira. Lelassult mozdulatokkal folytattam a főzést, de elsóztam a spenótot, mert Wiebére gondoltam, és arra, hogy mihez kezdjek a pénzével.

Gyermeke nem volt. Tőlem akart. De úgy, hogy külön országba tervezte az életünket. Ez nem tűnt jó ajánlatnak.

A felszínes életet élő katonai diplomataik azon körébe tartozott, akik bár folyton társaságban forognak, végtelen magányban élik le az életüket, a fontos vagy egyáltalán nem fontos katonai, diplomácia titkok megőrzésének szolgálatában.

Az adó elvitte az örökségem felét! Kapzsi kis balti államban élek, itt a kormány törvényesen lop. De azért maradt pénzem.

3.

Ezt a fehér villát vettem belőle, itt Piranban. Egy nagy kert közepén áll, fenn a dombtetőn. Mivel magasan vagyunk, kényelmes kilátás nyílik körös-körbe a tengerre.

Kacsaringós kis sikátorok futnak le a dombról, egészen a vízig, mintha egy csokor színes szalag szaladna széjjel egy óriás kezéből.

Régi, de modernizált villát vettem. Sikkes a fürdőszobája. Pasztellszínű, apró mozaikokból van kirakva. A zuhanynak nincs fala és pereme. A padló lejt, a lefolyólyuk felé. Olyan az a lyuk a mozaikpadló közepén, mintha a föld köldöke volna. Pisilés közben odavonzza a tekintetemet, nézem, hogy vajon milyen titkot rejtegethet.

Olajzöld kívül a ház fala, de csak a bokájáig, onnét fölfelé piszkosfehér. Terrakotta zsendelytetőm van, két kéménnyel. Itt minden háznak terrakotta színű a teteje, és gyakoriak a fehér házak is. Ez olyan mediterrán dolog.

De a szomszéd házaknak nincs ennyi kéményük. Van ugyanis egy óriási kandallóm, nagy üvegajtóval, amin át jól látni a tüzet. Kipróbáltattam, mielőtt kifizettem a villát, ez elvi kérdés. Szépen ropogott a tűz.

Fázós vagyok, kell a meleg, és kell a társaság. A tűz olyan, mintha egygyel többen volnánk a szobában. Igaz, 15 fok alá nem nagyon megy a hőmérséklet ezen a félszigeten. De egy-egy szeles, viharos napon jól fog esni begyújtani a kandallóba, amelynek az ajtaján befér egy cserépedény is, ha főzni szeretnék. Talán majd karácsonykor.

A kertben van egy hatalmas gránátalmafa. Otthon jó, ha cserjévé nő a *punica granatum*, melyet a szerelem virágának is neveznek.

Itt, a mediterrán égöv alatt, ahol egész évben magas a páratartalom, és extrém magas a napsütötte órák száma, itt jól érzi magát. Apró levelei, függően attól, hogy mikor bomlottak ki, ezer árnyalatát mutatják a zöldnek, különösen ha átvilágítja a lemenő nap narancssárga fénye. Van még két kisebb pálmám, és sok-sok fügebokrom, amik sövényvé terebélyesedtek az idő múlásával, és szinte teljesen eltakarják a kertet ölelő magas kőfalat. Nem hittem volna, hogy egyszer saját pálmafám lesz!

Villám emeletén egy elegáns terasz van, szürke-fehér kőlapokkal kirakva, derékig érő kőbaba korláttal. Ez a harminc négyzetméteres terasz önmagába megérte a pénzt, amit az egész villáért adtam!

Látni innét a füge levelei alól kibukkanó, házamat ölelő kőfalat, melynek tetejét végigrakták kúpcseréppel. Ezt még a villa előző tulajdonosa csi-

náltatta, egy spanyol nemes, aki tíz évig lakott itt, két diplomáciai ciklust, amíg ebben az országban szolgált.

A sirályok és a galambok imádnak a fal tetejéről báméskodni, sétálgatni, fület eszegetni. Egész nap itt kopognak kis lábaik a cserép tetején, billegtetik jobbra-balra pici fejüket.

Jose María Valdemoro, a villa előző tulajdonosa elbűvölő személyiségnek bizonyult. Élvezet volt vele üzletelni. Érezni lehet az ereiben csörgező kék vért, amitől fesztelenül tárgyal milliókról, egyetlen pillanatig sem hezitálva afölött, hogy mi mennyit ér a világban.

Jose peckesen jár, alig hajlítja be a térdét, amikor lép, ezért olyan, mint ha katonai szemlén nézegetné az ezredét. Gall kiskakas. Mivel alacsony, nagyom egyenesen tartja a derekát. Bal kezét önkéntelen mozdulattal gyakran fekteti hátul, a derekára. Mini-sármőr, klasszikus, oldalra fésült barna hajjal, dús szemöldökkel, alatta erős tekintettel, mely többnyire ironikusan nézegeti maga körül a világot.

Szinte sajnálom, hogy csak az üzletkötés erejéig volt az életem része. Ezen melázom épp, miközben egy neonzöld likőrt kortyolok fintorogva, vajmi kevés meggyőződéssel.

Jose maga után hagyta a jó ízlés ezer apró jelét itt a villában, mely most körbevesz. Meg ezeket a színes, ízléstelen likőröket hagyta maga után, melyek szerény véleményem szerint csinos libák elcsábítását szolgálhatták.

Őt magát nem láttam még mást inni, mint japán Nikka Coffey Whisky.

Ólomkristály poharakat hagyott még itt, vagy harmincat a kredenben. Hiába kértem, hogy vigye el, nem érdekelte. Ugyanez a helyzet a kertben felejtett fehér kovácsoltvas bútorokkal: egy gurulós zsúrkocsi, egy kerek asztal, négy karosszék és egy kecskelábú virágtartó. Kopott kecsességük úgy díszíti kertemet, mint fehér kócsagot a bóbítája.

Futotta még örökségemből egy használt Rav4-re. Kétajtós, sötétkék, pótkerékkel a hátán. Itt parkol a kapu előtt, őrt álló katona.

A reggeli kávém mellett döntöttem el az egészséget. Szeretem ezeket a nyugodt perceket, melyeket friss elmével tölthetek el a saját társaságomban. Ilyenkor azokra a kérdésekre is tudom a választ, amelyeket föl sem tettem.

Eldöntöttem, hogy teljes örökségemet régi álmaim megvalósítására fordítom. Nem, nem tartalékolok Maja iskoláira. Egyáltalán, semmire sem tartalékolok!

4.

A szobáknak itt nincs sarkuk, így, ha akarnám sem tudnám megszámolni a szoba sarkait, ahogy a babona szerint kell, amikor először alszunk valahol, ahová vissza akarunk térni. Lekerekítette valaki a sarkokat, talán a modernizáláskor.

Gömbölydeden fordul derékszögbe a fal, mint azon a kerámiacsészén, amelyet a volt férjemtől kaptam karácsonyra. Ettől finoman hullámzik a tér, amit megsokszoroz a mennyezettől parkettáig érő velencei, metszett tükör, Jose María Valdemoro hagyatéka.

A szoba falán időről időre villan egyet a fény. Azt képzelem ilyenkor, hogy egy hajó korlátjáról felröppent egy sirály, a csőrén megcsusszant a nap, onnét továbbfutott a fény egy ház nyitott ablakára, és így érkezett el végül a szobám falára. A fény költöző madár, állapítom meg álmosan, amiről az a régi aforizma is eszembe jut, hogyha Tokióban megrebben egy pillangó szárnya, abból New Yorkban hurrikán lesz.

Hogy miből mi lesz? A legnagyobb rejtély a világon. Nemrég azt olvastam, hogy van az univerzumunknak egy másik fele, ami a szemnek láthatatlan, de állandóan hat ránk, komplementer párja a mi világunknak. Egy óriási jin-jang egyik felében élünk tehát, anélkül, hogy bármit tudnánk a másik feléről.

Vagy vegyük például a fák föld alatt összefonódó gyökereit, amelyek táplálják és segítik egymást. Vagy a leveleiket, amelyek suhogva beszélgetnek, akárcsak mi a barátainkkal.

Láttam Facebookon egy fotót, amin két fa áll egymás mellett, szép zöld lombkoronával. Csakhogy az egyiket kivágták derékból! Nincs lába, nincs gyökere! A szomszéd fa azonban két kart növesztett magából, amivel megtartja a fa felső felét, és táplálja. Így mindketten lombba borultak! Igen, a csoda az élet része! De mondhatjuk úgy is, hogy *több dolgok vannak földön és egen, Horatio, mintsem bölcselmetek álmodni képes.* És a sétáló fákról akkor még nem is beszéltünk!

Azért költöztem ide, hogy a tengerrel élhessek. Ha a partján állok, a tenger teljes ereje lüktet bennem. Nézem, és hallgatom a hullámverést, magamba szívom a sós levegőt, a halak és a tengeri hínár szagát. Feloldódom valamiben, ami nagyobb nálam, és tudok mindent, ami csak tudható. Mélykék fény folyik az ereimben, lassan, csillogón hömpölyög előre, világít bennem, megvilágít, kivilágít! Igen, ezért a csendes, mindennapos eufóriáért költöztem ide.

Most dudorászok a kopott kis villámban, szól a zene, és közben lassan kipakolom a dobozokat. Hónapok óta tart ez a pakolászás, és úgy fest, hogy még hónapokig el fog tartani. A kiürült dobozokat egymásba rakom, magasodik a torony. Elrendezgetem magam körül az életem hordalékát, a tárgyakat és az emlékeket.

Alex kém volt. Minimum kettősügynök, ahogy őt ismerem.

Ügyesen támasztotta alá hazugságaival az igazságot. Vagy fordítva? Az igazság támasztotta meg rafinált felépítményeit, a hazugságokat? Nem szólta el magát, magas szinten „hozta” a hiteles férfi figuráját, így végül nem tudtam, hol kezdődik az álom, és hol a valóság, a kettőnk életében sem. Átalakult a szerepeivé. Hivatalból hazudott, a magánéletében is. De mintha elfelejtette volna közben, hogy ki volt eredetileg.

Összevesztünk Tervürenben azon, hogy melyik étterembe menjünk. A jeges hangulat nem volt arányos a témával, de mi győzni akartunk a másik felett. Azért emlékszem csak az egészre, mert annyira felhúztam, hogy végül bedobta azt a vállatomódszert, amelyre évekig tréningezték a NATO-nál. Úgy kezdett el kérdegetni, hogy húsz perc elteltével bármit bevallottam volna! Be is vallottam! Például azt, hogy pár nap múlva, mikor leszáll a gépem otthon, egy fiú fog várni a reptéren. Pedig nem is kérdezte.

Nem vallat többé. Halott.

Magas volt, könnyedén elegáns. BMW-ket vezetett, mindig megvette a legújabb modellt. Hobbiként régi Tryumfokat újított fel, kinyitható tetejű, 1920 körüli modelleket. Egy ajtókilincs többbe kerül ezekhez, mint a havi bérem. Internetes árverésen szerezte be az alkatrészeket, akár hajnal kettőig fennmaradva egy jó kis vadászatért, azt a benyomást keltve bennem, hogy nem tudja mire költeni a temérdek pénzét. De jól állt neki ez is. Játékos kisfiút csinált belőle.

Szerettünk régiségpiacra járni. Minden városban, ahol megfordultunk, felkerestük a bolhapiacot. Ilyenkor mindig kaptam valamit: ezüst gyűrűcskét, kis tálkát, szép lószőrkefét ezüst fogantyúval. Rajongtunk a finoman megmunkált, felesleges, régi tárgyakért. A kedvencem egy rókafejú körömlő volt rézből. Az olló két része a rókafej összecsucodó száját formázta. Ezt magának vette.

„Dolgunk” is volt a bolhapiacon, gömbórát kerestünk neki. Tömör üveg-gömböket, tenyérynýtől gyűszűméretig, amiben teljes egészében látható az óraszerkezet. Pár gyűjtője van mindössze a világon, és tulajdonképpen emiatt találkoztunk: eladó voltam egy régiségkereskedésben, ahová betért Budapesten.

Hosszú, piros nyári ruhám szabadon hagyta a vállam. Hullámos sötétbarna hajam a derekam alá ért, és épp ringatóztam egy régi jazz standardre. Beszélgettünk, nevetgeltünk, hagytam, hogy lássa a tekintetemben: tetszik nekem. Aztán elment. De visszajött félóra múlva, és elhívott ebédelni.

A gyűjtés nehézsége, hogy az üveg nem öregszik. Így bajos eldönteni, hogy régi vagy új gömbórát találtunk. Ha az óráról nem is tudható mindig, hogy eredeti-e, az emberről, aki árulta, Wiebe pontosan tudta, hogy hazudik vagy nem.

Sokat somolygott, rókásan, a bajusza alatt. Közben csíkba húzódott kémlelő, sötétkék szeme, mint a Charles Bronsoné szájharmonikázás közben. Ez volt a szexepilje. Ez a szemfényvesztő, csillogó mosoly, az a fajta büvésztükk, amelyről bár tudjuk, hogy csalás, mégis szívesen bámulja az ember. Mélyen zengő baritonja, a magassága, hallgatagsága és a jólét levegője, mely körülölelte, ugyanakkor bizalmat ébresztett. Nagyon halkán, dorombolva beszélt, ezért mindenki odafigyelt rá.

Végignézttem, ahogy egy esküvőn ismeretlenek, a francia nemesség lezármazottjai tíz perc után meghívták a vidéki kastélyukba egy teljes hétvégére. Ő nem ígért semmit. Nem döntötte még el, hogy érdeklí-e a dolog.

Őt különböző nyelven volt képes gördülékeny hazugságaival zamatosra fűszerezni a valóságot. Ugyanakkor ez a hivatása volt. Így sohasem tudhatom, hogy hobbiból hazudik, vagy kötelességből.

Például azt állította, napjában háromszor is, hogy az élete szerelme vagyok. Nem hittem neki.

Szakításunk után jó pár évvel, amikor egyik országból a másikba költözött, ez is a munkája része volt, futólag említette csak, hogy nehézséget okoz az *egyméteresre nagyított, bekeretezett fotóink* elszállítása. Megdöbentem.

Most meg halott. És valóra vált álmokat hagyott rám. Tengerre nyíló ablakokkal.

5.

Pusztá véletlen, hogy itt, a domb tetején eladó lett ez a kopott villa, épp a várost őrző nagytemplom alatt, amelyet Szent Györgyről kereszteltek el.

Közel a várost ölelő kőfal is, melyet mirtuszbokrok sűrű kolóniája fut be több kilométer hosszan. A fehér virágok édeskés illata ide érződik egész nap, és elkeveredik a tenger jellegzetes sóshal szagával, amit a szél felhoz a

dombra. Esténként ez az édeskés illat áthatóvá válik, és a hálószobában, az ágyamban a bőrömnön is érzem.

Kávével a kezemben, a teraszról nézegetem a gránátalmafámat. Szokásommá vált, mióta itt vagyok. A levelek közt látni az azúrkék tengert, a vakítóan fehér vitorlákkal. Papírhajónak tűnnek innét. Friss a szél, belekap a hajamba, vijjognak felettem a sirályok, egy kutya ugat valahol nem messze, kitégult orrcimpával magamba szívom a pillanatot.

Azt mondom, hogy aki hűségre vágyik, vegyen kutyát! Kéne egy. Lejöhetne reggel és este a vízhez velem. A nap legfontosabb óráin osztoznánk. Amióta itt vagyok, ez a két séta keretezi a nappalokat, és az élet többi része tulajdonképpen csak beékelődik a fennmaradó időbe.

Nem bízom a férfiban, akit szeretek. Gyenge ember.

Két hónapja pakolászom, csökkentem a papírdobozok számát. A körülöttem hömpölygő időben itt van velem Wiebe, aki meghalt, és Foma, aki él, de nincs igazán velem. Az én nagy orrú színészem, az ügyes kezű asztalos, pantomimes, tanár, ékszerkészítő és karbantartó, aki rövidesen meglátogat.

Szakítani jön, azt hiszem. Írom is a listát, hogy mit kell szerelnie előtte a házban. Ismerem. Úriemberként fog szakítani: mielőtt elmegy, szerel!

Egy másik listát fejben írok, bevásárlólistát, hogy mit kell vennem az ebédhez, amivel megetetem. Úrinő ebéd nélkül nem bocsát el szeretőt!

Töprengök: nem döntöttem még el, hogy arzént vagy szerelmi bájjalt keverjek a rakott krumplijába.

Hajnalban a tengerről felszálló hűvös pára elborít mindent. Lassan száll föl a köd, puha bolyhai, mintha tündérek volnának, szertefoszlanak a holddal egy időben. Egy bálna orrából kiprüszkölt vízcseppé változnak talán. A tenger hol szürkén, hol kéken, zölden, azúrkéken, mentazölden, királykéken ragyog, megannyi ezüsthídjával. A naplementének aranyhídjai vannak.

Macskáim hajnali hancúrozásukhoz itt is ragaszkodnak. Cikáznak a lépcsőkön, közben idegesen mozgatják kis orrukat, mert csupa ismeretlen szagot fognak.

Öregszem, egyre ritkábban nézek tükörbe. De most megállok a metszett velencei tükröm előtt, kezemben art deco csészémmel, amiből hideg kávét kortyolok.

Nézem a csészét a tükörben. Foma első ajándéka. A kabátzsebéből kapta elő, kerítéseim túloldalán állva, mikor az első randin értem jött. Finom darab. Szokatlan módon csak a belseje díszített, egy mályvaszínű virággal és vékony, hosszában futó arany csíkokkal. Különleges. Féltem és szerettem.

Nézem az arcomat a tükörhöz hajolva, majd kissé eltávolodva. Még szép. De már nem annyira, hogy minden tekintet rám szegeződjék, amikor belépek egy terembe. A szemem kifejező, borostyánbarna, néha gesztenye. Az arcbőröm sápadt, nyáron is, amikor leburnulok.

A szemem alatti ráncok, egy nehéz éjszaka reggelén, kis táskákká mélyültek el. Ritkán tűnnek el azóta. Azt hiszem, csak olyankor, amikor Fomával átszeretkezzük az éjszakát. Az arccsontom erős, ez a cigány örökségem. A szám kicsi, halovány, szép ívű. Barna hajamat rövidre vágattam, olyan tépett kleopátra-féle.

Húsz éve még olyan hosszú volt, hogy az emberek ráültek a villamoson. Meg kellett kérnem őket, hogy szálljanak le a hajamról. Udvarias mosolyt is mellékeltem a kéréshez, így mindig mindenki visszamosolygott rám.

Nem fésülködöm, kócos vagyok mindig. Ez hozzátartozik nőies megjelenésemhez.

Mindegy, hogy hosszú a hajam vagy rövid, hogy fiatal vagyok vagy öreg: rólam mintázták a nőt, jó és rossz értelemben egyaránt. Szó szerint is rólam mintázták: készült rólam egy sereg életnagyságú szobor, rajz, festmény, fotó, maszk, amikor huszonnyolc évesen modellkedtem egy évet.

Most negyvenkilenc vagyok. Nem állok többé modellt sem szoborhoz, sem fotográfiához, festményhez sem.

De éjszakáinként Foma karjában tökéletesnek érzem magam újra, karcsú, kecses kis játékbabának.

Pedig ha oldalra fordítom a nyakam, ráncolódik a bőröm. Felöltözve szebb vagyok, mint levetkőzve. Régen fordítva volt: szerettem volna mézítelenül sétálni az utcán. Ha a tükörben megnéztem magam pucéron, és minden nap megtettem, felizgatott a saját szépségem. Ma? Félhomály nélkül nem szeretkezem.

Foma állítja, hogy tökéletes a testem. Szerelmes, és vak. De a tükrök nem hazudnak! Jose-Maria Valdemaro, bár vitted volna magaddal a metszett velencei tükrödöt!

Foma azt is mondja, hogy mindig vele van a nevetésem. Én a tekintetével vagyok így. Ha belenéz a szemembe, amihez kissé le kell hajolnia, és rám ragyogtatja azt az ezerwattos mosolyát...

A múltkor belecsúszott a kocsim egy Volvóba, nem tudtam megállni a pirosban, mert esett, és a víz tetején képződő vékony filmrétegén megcsúsztam. Öt métert fékeztem hiába! Hátranéztem, hogy Maja jól van-e, szerencsére semmi baja nem volt, pedig elfelejtettem bekötni. A RAV megvédett minket.

A zöld Volvóból kiszállt egy csodaszép, magas nő, vörös hajkoronával, és dühösen fintorogva, mindkét kezét az égnek emelve, hangosan megkérdezte: kérdés, hogy ki volt a hibás?! Halkan válaszoltam, hogy nem. Kettőnk közül én voltam a hibás. Persze, ha istent is belekeverjük a dologba... esetleg ő állt az események hátterében!

Balesetünk után egy órával értem el Fomát, aki azonnal feljött, hogy megöleljen, és ezért mesélem el az egészet. Mert amikor átölelt, és rám ragyogtatta azt a szivárványfényű mosolyát, nem érdekelt már semmi. Sem a kár, sem a veszély.

Mert a karjában tart, a szemembe mosolyog, és megszűnik minden rossz körülöttem. Vigyorogtam még egy óra múlva is jógán, csak mert láttam magam előtt a tekintetét. Giccsesen szép, tökéletes pillanatokat élünk át.

Mégis szakításban vagyunk. Mert amikor elmegy, megöl a féltékenység, ami miatt el fogom őt veszíteni. Talán már el is veszítettem.

Foma hatvan, az ő bőre is ráncolódik a nyakán, mégis gyönyörű férfi, nem látszik többnek ötvennél. Reggel, mikor lesétál a hálószobámból a konyhába, konkrétan negyvenéves! Délceg, mint egy nyárfá. Göndör haja, horgas saszorra lenyűgöz, és szép napom van, ha a zöldesbarna szemével megnéz magának.

A mozgása könnyed, kis pocakja elvész az ingek laza rejtekében. Ha szól a zene, átmenet nélkül vált sétából táncra, mert hosszú lábaiban ott a bugi. A táncból pedig, mert csatlakozom hozzá, mindig ölelés lesz, hol ilyen, hol olyan. Rövid vagy hosszú, élveteg vagy könnyed, bensőséges, szexi, nevetős, életvidám vagy romantikus.

Melegszívűsége, derűje körülengi, ezért jó a közelében. Szívesen segít másokon, olyan természetességgel, hogy nagy szívességeket is úgy fogadnak el tőle, mint egy doboz gyufát. Boltos, csavarokat árul meg egérmérget, de nem mindig fogad el pénzt az apróbb árukért, mert nincs hozzá kedve. Cserébe szegény.

A bolt jövedelmét amúgy is leföli az exe, aki a bolt, aki a főnöke, akinek dolgozik, ingyen. Ha pontos akarok lenni. Foma jó sokat fizet a főnökének azért, hogy ingyen dolgozhasson neki. *Az életével fizet!* Azért a pompás és felemelő lehetőségért, hogy szöveget árulhat meg patkánymérget.

Foma szakálla vöröses ősz. Több az ősz benne, de kordában tartja a kedvemért. Szláv zsidó. Színes ruhákban jár, folyton szervez valamit, táncol, néptáncot, salsát, bachatát, színjátsszik három különböző csoportban, kerámiázzik, szép kis tárgyakat gyárt, ékszereket készít fából és féldrágakövekből.

Megnyit, felavat, megold, szerel, szalad, beszerez, elad, szeret, él. A lába két erős korinthoszi oszlop. Tiszta szerencse, mert mindezt vinnie, bírnia kell.

Pantomim mester, ő a nagy öreg. Tizenhét évesen tanulta a szakmát Párizsban. Mostanra tanítja színházban, cirkuszban, ahol „színpadi jelenlét” kurzust is tart.

Lányommal sokat nevetünk neki, amikor mókázik itthon. Nem létező, zümmögő legyet kap el, vagy úgy veszi elő háta mögül a tejfölt, széles mozdulattal, mintha virágcsokrot nyújtana át szíve hölgyének, nekem.

Reneszánsz ember, tehetséggel él. Mozgásművész, egy improvizációs színház gyöngyszeme. A legnagyobb tapsot ő kapja, főleg ha hősszerelme alakít, mert ilyenkor érzelmes bonvivánná alakul át. Ezer arca közül ezt szeretem a legjobban. Varázsol a testével. Könnyedén beszél a nyilvánosság előtt. Az ékszereit vékonyra csiszolt, törekeny falapokból készíti, féldrágaköveket applikál a réseikbe.

Ő is egy féldrágakő, a törekenyre csiszolt lelkével, és az én réseimbe applikálja magát minden este. Már amikor nem szakítok vele. Amit rendszeresen megteszek.

Hoztam reggel fügét a piacról, egy teljes dobozzal. Gyönyörködtet a látvány, az illat és az ínycsiklandó vágy, amit ízlelőbimbóimban ébreszt. A kis fadoboz alját három nagy fügefalevéllel bélelte ki az árus. Kívül zöld, belül piros gyümölcsök, túlcsorduló édes lével, ahogy szeretem. Van időm enni belőle, elmajszolni egypárat, mielőtt ideér a szóke lány.

Ő az első, akinek kártyát vetek itt Piranban. Délre hívtam. A hajnal és a reggel a madaraké. Ha Foma mellettem ébred, akkor a szerelemé.

Reggel, még ki sem nyitja a szemét, csak érzékeli, hogy moccanok, és már nyúl értem.

A vállára húz, kiszabadítom laza lenvászon ingéből a bőrét, hogy érzem szőrös mellkasát a fejem alatt. Legszívesebben azonnal odanyúlnék érte. De csak belefúrom fejemet a vállába, beszívom a szagát, lassan simítok végig a hasán, az arcommal is, jaj, ezt annyira szeretem! Közeledem a combtőhöz, direkt kihagyva azt a részt. Tenyerem továbbsziklik a combjára, amelynek feszes erejét annyira szeretem érezni felettem. Simogatom, lassan, meditatív állapotba. Csak az öröm jut el a tudatomig, a mozdulatok önkéntelenül gördülnek tovább, nem kérnek az elme irányításából. Órá alig figyelek, leköt a teste. Külön szerelmes vagyok a fizikai lényébe, és külön öbelé.

Távolodik, és én egyre jobban szeretem.

Megleckéztet. Megtanít magára. Berzenkedem. Pedig minél jobban ismerem, annál inkább tisztetem. A többiekénél fordítva volt. Belélegzem a lényét, és megadom magam a vágyaimnak: beleszagolok a közepébe. Túlcorduló nedveit lenyalogatom lassan, komótosan, végül mohón, élvezettel. Félálomban lebegek, így lendületem nem tart soká, fejem a combjára simul, kezemmel tovább becézem. Kész vagyok visszaaludni, belesüppedni a közelségünkbe, az oldalbordájához gömbölyödve. Lassan simogatja a hajam, sóhajtozva nyögdecselel.

Őt szeretem, de az életét nem. Nem jó csillagállás.

A reggelit szereti felhozni a szobánkba, a ház egyetlen olyan helyiségébe, amit rendesen megcsináltunk már. Nyilvánvaló volt az első pillanattól, hogy ennek a villának a háló a koronája.

Többé-kevésbé kész Maja kisszobája is, úgy-ahogy elpakoltunk benne, minden lelkesedés nélkül, csak mert kellett a cuccainak a hely. Ha kinyitom a szekrénye ajtaját, kizuhan belőle ezer ruhadarab, amiket szó szerint úgy szokott berugdalni az aljába.

Foma reggelizőtálcáján minden van. Kávét, pirítósrá halmozott, sonkán süített tükörtojás, olajbogyó, érlelt sajt, céklalé, torma, csípős paprika, sushi, gyömbér, édességnek fonott kalács, mellette hideg házivaj, és aranyló méz kis, fehér porcelántálcában.

Szól a zene, hangosabb, mint ahogy szereti. A túlzások embere vagyok, de a kedvéért lehalkulok. Ő is a túlzások embere, csak ő halkan. Reggelizünk, komótosan. Egymás arcát bámuljuk a reggeli felett.

Foma nem siet, de tudjuk, hogy időnk véges. Tíz múlt, rövidesen mennie kell a boltba... Sírni tudnék. Elmegy! Tőlem, hozzá! Leereszkedik érte a citybe. Nyelek egyet, mosolyogni próbálok. De ahogy kilép a kapun, gyötördni kezdek.

A szőke lány jön hozzám délben. Hosszú haja, fényből és szenvedélyből szőve, sisakként borul szép fejére. Hegedűművész. A termete kicsi, izmos, és Julia Robertet megszégyenítő mosoly tulajdonosa. Levett a lábamról a nevetése. Mély hangja kéjesen gurgulázott a tenger hullámainak taraján, ritmusban maradva a víz ringásával, amikor megismerkedtem vele a múlt éjjel.

Biztos vagyok benne, hogy tehetséges, különben nem ment volna neki ez a jó kis boszi trükk, a hullámokat meglovaglós nevetés. Most is mosolyognom kell, ahogy felidézem.

Kíváncsi vagyok, hogyan hegedül. Vagyis pénzt ma sem keresek, ellenben lesz két koncertjegyem. Ezt varázsgömb nélkül is látom. Cigány anyám azt

mondta, hogy mindenki annyit adjon a kártyavetésért, amennyit akar. Ha neki jó volt így, jó lesz nekem is.

Így aztán gyakran kapok munkám gyümölcsként pénz helyett habos süteményt, virágot, szoknyát, egyszer egy bundát is. Nem beszélve Maja ruháiról, amik zsákszámra vándorolnak hozzánk, kártyáim jóvoltából.

Négy hosszú, tekerzős sikátor visz le a házamtól a tengerig, girbegurba, macskaköves kis utcák, boltokkal, színes faportálékkal, az átjárók közötti boltíves kapukkal. Ez a város egyszerűen imádja a kapukat. Ahová csak lehetett, tettek egyet. Többnyire kővel vagy vörös téglával vannak kirakva, de sok az egyszerű vaskapu és a nehéz, nagy fakapu is.

A körülettem lévő négy kis utca, Gabriel, Uriel, Michael és Rafael kibontott fahéjas csigaként pereg le házamtól a tengerik. Hol egyiküket, hol a másikat választom, hogy leguruljak rajtuk a vízhez. Ma Michael a soros.

A bolondos utcanevek miatt nem tudok nem gondolni az angyalokra, akik körbevesznek, naponta futok velük egyet, derűsen vagy borúsan, de mindig vágyakozva, egészen le a tengerig.

Végso soron ez a város azonos a félszigettel, amelyre épült. Kapu, tenger és föld között. Olyannyira, hogy a mai főtér helyén egykor víz volt. Most halvány rózsaszínű márványlappal van kirakva, és egy zeneszerző, Giuseppe Tartini hatalmas szobra áll a közepén.

Giuseppe kissé előrehajol, és koncentráltan vezényel egy zeneművet, kezében karmesteri pálcával. Hogy milyen zenét vezényel, az változó.

Minden este kiáll vagy harminc kiskölyök, a helyi általános iskola tanulói, és lelkesen-hamisan, rézfúvókkal eljátszanak vagy tíz népszerű zeneművet, olyanokat, mint a *Let it be* vagy a *Halleluja*. Hatalmas közönségük van, a rutinosabbak kinyitható horgászszéken hallgatják őket, és lelkes ováció a jutalmuk. A szüleik tapsolnak, ki más, gondolom szkeptikusan. Kicsit később meglepődve azon kapom magam, hogy tapsolok, a meghatottság könnyeivel a szememben.

Máskor finom jazzt vezényel Tartini mester, vagy akusztikus gitárt pengető, nagy hajú kamaszokat, de az elektronikus rock is felcsendül minden este a kőasztalokkal övezett piactér felől.

Van vagy ötezer négyzetméter a főtér, mégis minden éjszaka zsúfolásig megtelik.

A zenészekkel, akik nyilvánvalóan Tartini mesterhez tartoznak, biciklin száguldó kölykökkel, babakocsikkal, akik a szüleikhez tartoznak, randizó kamaszokkal, akik egymáshoz tartoznak, igazgyöngy nyakékkal sétáló, rúzsos ajkú, idős hölgyekkel, akik az emlékeikhez tartoznak, kövér punk

lányokkal, akik az álombéli punk fiúkhoz tartoznak, piros sálas, bőrnadrágos öreg rockerekkel, akik letűnt ifjúságukhoz tartoznak, turistákkal és betelepülőkkel, akik sehová se. Pár hónapja jómagam ez utóbbi csoporthoz csatlakoztam.

Itt találkoztam, ezen a téren Fomával, ideköltözésem negyedik estjén. Nehezemre esik visszaemlékezni. Pedig milyen gondtalan, vidám délutánnal kezdődött minden!

Papp Attila Zsolt

A LÁTHATATLAN TÁRGYAK MÚZEUMA

(LOVECRAFT ERDÉLYBEN)

Az árkosi kastély udvarán álló
pavilonban, 201? egy kora őszi
estéjén Bogdán Lászlóval kitettünk
az asztalra néhány, szívünknek kedves
limlomot: babonás hiedelmeket,
útvesztőket a féregjáratokban,
farkasordítást a hegyeken túlról,
gótikus homályt és velencei
vének misztériumait, és főként
annak az 181...-as, jeges,
különös nyárnak a kimondhatatlan
éjszakáit ott a Genfi-tó partján
– szóval egynémely közös mániánkat.

Megbízható tanúk akadnak arra,
hogy a köd lassan ereszkedett alá,
míg meghajolt az asztal, és kigörcbült
abból a valószerűtlen kertből.

A férfi magas volt és vékony, ló-
vagy inkább halképű idegen, intett
neki, Laci kiment, és amikor
visszajött, mintha egy könyvformájú
tárgyat csúsztatott volna a kabátja
alá, majd zavartan beszélni kezdett
bizonyos merülő városokról,
mint amikor nagy titkot akar
elfedni az ember kisebb titokkal.

Nem merem megkérdezni tőle, hogy
tényleg az-e, a *halott nevek könyve*,

amit felszínre dobott a tenger
gyomra abban az árkosi, szárhegyi,
kolozsvári ködben, ahol voltunk;
így már csak találgathatok, vajon
milyen halottak lelkei fekszenek
kiterítve a sárga lapokon,
milyen arcok fénylenek fel néha
éjszakánként, mikor senki se látja.

Ha megelevenednének a holtak
nevei, és maradna a sosemvolt
könyv a maga konkrét pőreségében,
betehetnék egy múzeumba, más
láthatatlan tárgyak társaságában,
mint Mózes Attila bádogbékája
vagy Szócs Géza rádiója, amely
indián szavakat sugároz folyton.

Ott ragyognának mind a víz alatti
városok áttetsző tárlóiban.

Vagy mint a kéziratai azoknak
a verseknek, amelyek álomban
születtek, valóságos, mondható
szöveggként, mégis, ébredés után
kihullottak szavaik a rostán,
szétszóródtak a vakító fényben
a hajnal minden égtája felé.

A MECCS

Nagypapa akart lenni. Ebben a korban már minden férfi az. Neki is kijárna legalább egy papázó. „Nándi papa...” Kóstonlgatta gondolatban. Ízlett. Ám az utcán csak „bácsi”, az orvosnak, postásnak Németh úr, tanítványainak tanárúr, barátainak Nándi volt. Így, papa nélkül. Családja meg... Nem volt. Fia nem bocsátotta meg, hogy az apján osztoznia kellett több évfolyamnyi diákkal. Csalódottságában Amerikáig menekült. Nándi felesége meg azt nem bocsátotta meg, hogy a fiúkat olyan messzire űzte. Elhagyta egy ügyvédért.

Az Aldi felé volt egy játszótér. Ott sokszor látott unokával játszó nagypapákat. Mellében összeütődő ólomsúlyokkal nézte őket. Sóhajtozott. Próbálta kifűjni a súlyokat. Nem ment.

Egyik nap elromlott a tévéje. A futball VB hajrájában! És a szerelő nem tudott jönni. Csak a következő héten. Pedig aznap este volt a német–brazil elődöntő. Azt pedig látnia kellett. Hithű német drukker volt. Nomen est omen.

Ezért elment a két utcával arrébb lévő kocsmába. Ott van tévé, ital, társaság. Mindháromra szomjazott.

Régen a német kéttannyelvű gimnáziumban, az osztályai töltötték ki a családi űrt. De nyugdíjba ment. Azóta csak két régi kollégája látogatta. Meg négy magántanítvány. Gyerekkori barátja, Lali két éve szívinfarktusban halt meg. A másik, Feri pedig még '76-ban Belgiumba disszidált. Évekig tartották a kapcsolatot, de Ferinek egyre több idejét vette el a családja. Ezért eltávolodtak. Utoljára Lali temetésén találkoztak. Nándi este olvasott, tévézett, és küzdött a jól felfegyverzett, páncélos magánnyal. Korai nyugdíjas éveiben még sikerült párszor kiütnie a nyeregből. A Kosztolányin volt egy pub, ahol Beatlest, Elvist, Illést, Hungáriát játszottak a lelkes fiatalok. A lelkes öregek meg táncoltak. Nándi gyerekkora óta gyenge térde egyre többet fájt. A pubolások elmaradoztak. Már három éve alig mozdult ki. Pedig szörnyen hiányzott neki a társaság. Magántanítványaival csak a névelőkről, rendhagyó ragozásokról, elváló igekötőkről beszélhetett. Régi kollégái történeteit kívülről tudta. Ők is a Nándiét.

Csillogó szemű fiatalokat akart, akik lelkesen hallgatják. Úgy, mint tanár korában. Tudásszomjas, copfos, csillámos tollal jegyzetelő szorgalmas

lányokat. Plátói szerelmeik miatt zaklatott, sminket megtagadó, szünetben is olvasgatókat. Fiú megfelelőiket: a kinyúlt pulcsis, tollat, ceruzát rágcsálókat. Nagyszájúságot játszó, a legmodernebb eszközökkel jegyzetelőket, akiknek váltak a szülei. Türelemmel szelídíthető flegma, órán is telefonozgatókat.

Büszke volt, ha ötös dolgozatokat javíthatott. Ha egy diák egy komoly elbeszélgetés után összeszedte magát. Ezeket még a focimeccsek izgalmi sem pótolhatták. Főleg most, hogy a tévé elromlott.

Bent, a kocsma ajtaja mellett, a legfeltűnőbb helyen volt a névadó: egy hatalmas páfrány. A falak elszíneződtek az egykori cigifüsttől. A dohos sör és borszag talán a Kádár-korszakból itt áll. A fonott székek a félig kiszakadt, lifegő műanyag szálaktól nagy négy lábú rovarokra emlékeztettek. Az asztalok összevissza karcolásaiból kijött volna a kínai ABC. A pult és rajta a kopott, Soproni feliratú tüskés gumilap ragadt a kilötykölt italoktól. A hely majdnem tele volt. Amúgy is ilyen sokan járnak ide? Vagy csak a VB miatt? A pult mellett három ötvenes beszélgetett a pultoslánnyal. A közvetlenség alapján törzsvendégek. Négyen, harminc-negyven körüliek, már behelyezkedtek. Pont a tévével szemben. A páfrány másik oldalán, a sarokban három huszonéves ült.

Nándi érkezésére a behelyezkedett négy épp csak odanézett, aztán vissza a meccs bevezető műsorára. A többiek viszont kíváncsian figyelték. Meglepi őket, mit keres itt egy ilyen öregember. Mindjárt még jobban meglepődnek.

– Kezit csókolom a kishölgynek – mondta, és gunyorosan csippentett a szemével. – Lenne olyan jó, és megszánna engem egy dupla Chivas Regallal?

A pultnál állók elismerően összenéztek. A sarokban az egyik fiatal félhangosan megjegyezte:

– Az oszt’ igen! Nem aprózza el!

Nándi a fiatalokra kacsintott. Az elismerő fiatal mondott valamit a társainak, majd a pulthoz jött. Míg a pultoslány töltött, megkérdezte:

– Lenne kedve csatlakozni?

Nándi képzeletben összedörzsölte a kezét. Épp ilyesmiben reménykedett. Mosolyogva bólintott. Az asztalnál kapkodó helycsinálás, majd ahogy Nándi odaért, bemutatkozás kezdődött. A fiatalok amúgy is gyakran járnak ide. Errefelé dolgoznak. Igen, kollégák. Egy kis gyógyászati segédeszközöket gyártó cégnél. Munka után be szoktak ülni egy-egy sörre. De most a meccs miatt jöttek. Ők is hithű német drukkerok. Pont az esélyekről vitatkoztak.

– Jók a brazilok, de Silva és Neymar nélkül esélytelenek – szögezte le Dani, aki az asztalukhoz hívta Nándit.

– A brazilok 2002-ben is megverték a németeket. Nem kicsit – vitakozott vele Tibi.

– Azóta sokat javultak a németek – kapcsolódott be Nándi. – Müller, Klose, Götze, remek játékosok. Na és Neuer!

– Ez igaz – értett egyet Tibi. – Ő a legjobb kapus az idei VB-n.

Közben vége lett a bemelegítő műsornak és a reklámblokknak is. Kezdődött a meccs. A kíváncsi várakozás miatt lassan minden beszélgetés abamaradt. A tizenegyedik percben meglett az első német gól. A huszonharmadik perctől az események felgyorsultak. A vendégek csak kapkodták a levegőt, ahogy a németek hat perc alatt négy gólt rúgnak. A lélegzetvisszafojtott feszültség akkora volt, hogy a tévé konnektor nélkül is működött volna.

– Úristen! Ez még csak a huszonkilencedik perc! – hüledezett Tibi.

– Fantasztikus! Láttam már néhány meccset, de ilyet... – ámuldozott Nándi is. – Fiatalkoromban focista szerettem volna lenni. De aztán... – szomorúan legyintett, elűzve az emléklegyet. Majd egy újabb kört rendelt. – Erre koccintani kell!

Furcsa... Mint a Kosztolányin a pubban... Csak ott a kapocs a régi dalok, az emlékek voltak. A tánciskolás délutánok, az ott alakult beat zenekarok, a sercegő lemezű házibulik, az Ifiparkos, tabános koncertek, az úttörőtáborok tüzénél meggyújtott szerelmek. Itt meg az egy csapatnak szurkolás, a bizalom a győzelemben, az izgalom a kapocs. A kettő igazából egy. Az unokáim lehetnének.

Ez a whiskey-nél is jobban a fejébe szállt. A szünetben mesélni kezdett. Nosztalgiázva, nagypapásan.

– Az aranycsapatról meg a híres hat hármas meccsről hallottatok, ugye? Na, igen. Én akkor tizenegy voltam. Az volt ám a meccs! Más idők voltak azok! Nem volt mindenkinél tévé, rádió. Ezekről az okos vackokról nem is beszélve! Nekünk is csak egy rádiónk volt. Azon hallgattuk a meccset. Átjött két osztálytársam, a legjobb barátaim. Mi is hárman voltunk, mint ti – szeme elködösült az emléktől. – Imádtunk focizni! Játsoztunk az iskolai focicsapatban. Ha nem volt edzés, a Bakáts téren labdázunk a környékbeli kölykökkel. Az aranycsapatnak képzeljük magunkat. – Nándi szeme már egy tele lehelt üvegház volt. – Mindenki Puskás Öcsi akart lenni. Kivéve én. Én Hidegkuti. Ha már névrokonság... Ugye... – és felnevetett. – Mekkora csalódás volt az ötvennégyes vb-döntő! Azt is együtt hallgattuk, a barátaimmal. Nem akartunk hinni a fülünknek. Én mondom nektek: az önteltség veszélyes dolog... – csóválta meg a fejét Nándi. Én csak tudom...

– Hát a vereség most szóba se jöhet! – nevetett a harmadik fiatal, Zsófi.
– Igyunk az öt nullra vezető német csapatra!

A köszöntést az egész kocsmá átvette. Mindenki koccintott mindenki-vel. A három törzsvendég is. Pedig ők a braziloknak drukkoltak.

– Ez a szép a fociban! – bólogatott Nándi a helyzettől és a whiskey-ktől elázva. – Nem szidjuk egymást, nem gyűlölködünk. Együtt izgulunk, örülünk. Talán más csapatnak szurkolunk, de ezért nem nézzük le a másikat.

– Együtt kapunk levegő után egy izgalmas helyzetnél, és kiáltunk fel a végén – patetizált tovább a már szintén spicces Dani.

– És együtt koccintunk! Így! – koronázta meg a hangulatot Zsófi.

A második félidő gólszegényebbre sikerült. A németek csak kettőt szereztek. A kilencvenedik percben aztán a braziloknak is sikerült egy. Nándi nem győzte hangsúlyozni, hogy ez csak púder. Azért koccintottak rá. Hogy felvidítsák a három törzsvendéget.

– Hogy sírnak a brazilok – érzett együtt Zsófi.

– Az azért durva, hogy házigazdák, és kiestek – elmélkedett Tibi.

– Pláne, mert eddig mindig, ha elődöntősök voltak, győztek is – mondta a focitörténetet fújó Nándi. – Utoljára kilencvennyolcban, a döntőben kaptak ki ennyire.

– Hú, az megvan – kapta fel a fejét Dani. – Pont táboroztam. Iszonyúan rápörögtünk a VB-re. A táborvezetők is. Szereztek egy kivetítőt, hogy megnézhesük együtt a döntőt.

Megindult a nosztalgialavina. A fiatalok és Nándi egymást túllicitálva sztorizott. Tibi közvetlenül a Jugoszláv háború után nyaralt Zadarban. Pont akkor volt egy szerb–horvát meccs. Tízéves volt. Nem értette, mi ez a felhajtás. Kihosszabbították tévék az utcákon, mindenhol tömeg... A szülei be voltak szarva, mi lesz, ha a szerbek győznek. Nándi mindentudón bólogatott. A 90-es Dinamo – Crvena meccsel robbant ki a jugoszláv háború. Szörnyű volt. A szerb, horvát szurkolók még a meccs előtt egymásnak estek. Sokan meg is haltak.

Dani az apjával egy BL döntőért egyszer ellógta az évenkénti családi banzájt. Betegséget kamuzott, az apja meg jófejséget. Azt mondta, otthon marad vele. A tesók és anya csak menjenek. Működött. Csak előbb értek haza. Pont a sörözős meccsnézés közepén. Nagy balhé volt. De megérte. Ahogy a Liverpool játszott...

– Három nullról hozták fel a meccset döntetlenre, aztán meg is nyerték!

– lelkesedett, minden szónál az asztalhoz ütve a söröskorsóját.

Zsófi ott volt, mikor a Zalaegerszeg megverte a Manchester Unitedet. Nándi erre egy másik Manchester United-es meccsel kontrázott. Akkor a Fradi verte meg őket.

Aztán előhúzza az aduász történetét. Szintén elődöntő, olyan, mint ez. Nekik, a községi általános iskolásoknak volt egy nagy vetélytársuk, a Sport Általános iskolások. Folyton megverték Nándiékát. Egyszer összekerültek a Ferencvárosi Kerületi Bajnokság elődöntőjében.

– Biztosak voltunk a vereségben. Az edzőnk nagyon dühös volt...

– Jaj, ne... – sóhajtott egy hang Nándi fejében.

– A kezdés előtt igyekezett a lelkünkre beszélni. Negatív hozzáállással nem lehet pályára lépni.

A pultoslány munka nélkül maradt. Mindenki a gesztikuláló, lelkes Nándi szavait itta. Ő észre se vette. Csak a fiatalokat, meg azt a régi-régi meccset látta.

– Az első félidőben volt néhány jó helyzetünk, de az ellenfél lehengerlő volt.

– Már megint! Mire jó ez? – bosszankodott a hang. Nándi rutinosan lehalkította.

– Két gólt is bekaptunk. A második félidőre feladtuk. Helyesebben, elengedtünk mindent. Nem féltünk, nem görcsöltünk a játékon, csak fociztunk. Ahogy a Bakáts téren szoktunk. Én mondom nektek, ez a titka az egésznek. Mindegy, hogy egy stadionban vagy a téren fociztok, csak szívből tegyétek. Mi soha olyan jól nem játszottunk, mint akkor. Negyedóra alatt egyenlítettünk, a győzelem már csak kar, vagyis lábnyújtásnyira volt. De az az utolsó gól csak nem akart jönni. A nyolcvankilencedik percben az egyik barátom nekem passzolta a labdát, én meg elindultam a kapu felé. Egy el-lenséges csatár, a „nagylábú”... Nem véletlenül hívtuk így, gyerekhez képest nagyon nagy lába volt, és hatalmasokat tudott rúgni. Majdnem leszerelt, de még épp sikerült egy nagyot rúgnom a labdába. Én mondom nektek, gyönyörű volt! Az egész csarnok elnémult. Mindenki a labdát szuggerálta, ahogy a kapu felé repült. Ebben is az ellenfél állt győzelemre. A labda túl magasra ment. A kapu felső lécének ütközött. Csakhogy onnan... Onnan mintha a kapu szívná magához, a hálóba pattant.

A páfrány levelei susogtak, ahogy a tíz vendég kifújta a visszatartott levegőt.

– És... És mi történt a döntőben? – Dani hangja az izgalomtól vékony volt, és remegett.

– Vesztettünk – vont vállat Nándi. – Mivel legyőztük az ősellenséget, azt hittük, senki sem állhat meg előttünk. Ezért mondtam nektek, hogy az önteltség veszélyes. Ugyanabba a hibába estünk, mint az Aranycsapat az 54-es VB-döntőn. Én azon a meccsen amúgy nem is játszottam. Mert...

– Erre kíváncsi vagyok... – kajánkodott a hang.

– Mert öm... Lebetegedtem. De azt az elődöntőt sosem felejttem el. Mekkora ölelkezés, ünneplés volt utána az öltözőben! Meg a Szürke Csacsiban... Az volt a törzshelyünk. – Nándi szemében ismét elindult az üveg-ház-hatás.

A beszélgetés visszakanyarodott a brazil-német meccsre. A vendégek lassan hazaindultak. Nándi és a fiatalok megbeszélték, a döntőn újra eljönnek.

Hazafelé Nándi repült. A régi meccs, a mostani este, a fiatalok, a whisky szárnyak lettek. Észre se vette a térdében izzó fájdalmat. A lefekvésig. Addigra az eufória kicsit megfakult. A fájdalom emlékeztette: hazafelé sántikált, nem repült. De másra is. Megszólalt a lelkiismerete.

– Hazudtál.

– Nem.

– Tudod jól, hol voltál azon a meccsen.

– Ott voltam.

– De nem te rúgtad azt a gólt.

– De... De én játszottam. Emlékszem, hogy Lali átpasszolja a labdát Ferinek, ő továbbadja nekem, aztán látom, hogy balról jön a „nagylábú”, de még pont van időm egy nagyot rúgni a labdába és...

– Igen. Lali tényleg passzolt Ferinek, de ő próbálta leszerelni a „nagylábú”, és ő rúgta a gólt.

– De hát emlékszem.

– Emlékszel, mert ott voltál. Ültél a padon, és irigykedve nézted. Nem játszhattál sem ezen a meccsen, sem a többin. A térded miatt. Nem csatlakozhattál az iskolai csapathoz.

Nándi dühös volt. Gyűlölte az igazságot. A kudarcot, a hiábavaló álmodozást. Hogy csak a legjobb barátai kerülnek be az iskola történetébe... „A legyőzhetetlen csatársor.” Emlékszik a meccsekre, a helyzetekre. A hátba veregetős győzelmekre, a lógó orrú vereségekre. Miért baj, ha részt kér belőlük? Ki tudná meg? Ezek a fiatalok biztos nem. Nekik ez csak egy történet. Lehet kicsit izgulni, örülni a végén. A valóságalapja lényegtelen.

A lelkiismerete meg se rezdült a kirohanásra. Miért írta át az életét? Szégyelli?

Hozzájuk akart tartozni. A kocsmában a fiatalokhoz, az iskolában a focisapathoz. Nézzenek fel rá, ünnepeljék. A valóság mitől lett volna érdekes. Egy meccs olyan, mint a többi. Szeretett volna játszani, csak a térde... Gyűlölte, ha sajnálják.

Helyette mások glóriáját teszi a fejére. Volt értelme? A lelkiismeret látószöveget váltott. Nándi még sosem nézte ezzel az optikával az életét. Így a focista múlt, a nagyszabású győzelmek, a rajongó barátok, a sportolóként meghódított lányok történetei céltalannak látszottak. Érdekesebb emberre tették. Nem szerethetőbbé. A fia ráunt, mert nemcsak neki villogott a sztorkkal. A felesége elhagyta. A diákjai érettségi után elfelejtették. Mint minden tanárukat. A Kosztolányin a pubban sem emlékszik már rá senki. A fiatalokkal is a döntőn találkozik utoljára. Utána elfelejtik őt is, a történeteit is.

A lelkiismeret lencséje torzított. Nándi érezte. Mégis hatott rá. Megfogadta: a döntőn nem mesél ilyeneket. Fogadják el szürke életűnek. Ha meg nem, úgysem találkoznak többször.

Öt nap múlva, ezzel a döntéssel görnyedt hátán ment a döntőre. Dani, Tibi és Zsófi nem voltak ott. Csalódott volt. Sokáig várt. Létezik, hogy megtudták az igazat a történetéről? Olyan kicsi ez a város. Akkor sem valószínű. Azért ismét megfogadta az őszinteséget. Biztos, ami zihér.

A meccs előtt pár perccel érkeztek. Nagyon megörültek Nándinak. Félték, hogy nem tud eljönni. Elkezdődött a döntő. Nem volt olyan jó, mint a múltkori. A hangulat viszont igen. Főleg mert győztek a németek. Az öröm majdnem kirúgta a kocsmá oldalát. A vendégek egymást túlharsogva toastolták a német, argentin csapatot, Messit, a „legjobb csatárt”, Neuert, a „legjobb kapust”. Majd a hangulat tetőpontján Zsófi felkiáltott:

– A Páfrány kocsmá gólkirályára: Nándi papára!

Az éljenzés forgószelében a falakról vakolat pergett. Nándi lesütött szemmel, de boldogan mosolyogva ült a koccintásra nyújtott poharak sűrűjében. Miután mindenki lecsengett, várakozó csend lett. Újabb történetet vártak. Elkomolyodott. Letette a poharát. Kis habozás után krárogott, zavartan elmosolyodott.

– Volt egy másik nevezetes meccsünk is.

Ayhan Gökhan

MAGVETŐ CAFÉ

Vas Vikinek

Találkozásunk napja erők összesűrűsödött pontjából állt. Térképet adott Hozzád a nap, belső, homályos nyelven beszélő megszólítást az időzítést fontolgató láthatatlanság. A délelőttöt a délutánnal összekötő folyosón közeledtem Feléd, gyalog a Dohány utcában, napfényben, pénteken. Súlyos történelmi múlttal megbabonázott házak alatt lépdeltem, a napfény és az ég, minden természetes volt. A Klauzál tér közelében meghallott gyerek-sírást ehhez a természetességhez soroltam, nem tapasztaltam rossz érzést, mindenki a tőle elvárható nyelven bánik jól vagy rosszul, ahogy a hozzá, természetéhez tartozó szavakkal és kifejezésekkel. Én ezen nem ütköztem meg, a hozzám tartozó erőszak nyelve a másikkal tartozó erőszaknyelvben felfedezte, milyen egy szép délutáni rút azonosság. A síró gyerekhez tartozó nő erőszakbeszéde alkalmas, hogy egyszeriben behatárolja, megformázza, mint szoborba öntött műalkotást, anélkül, hogy lelepleződné, mert ez az erőszakos nyelv köztudottan apró utcai látványosság, és nem a személyiség azonosítása céljából végbement próbafolyam. Nem vettem részt a gyereksírásban, vele azonosítottam magam, nem vettem részt az egyszemélyes utcai erőszakban, vele azonosultam. Odaértem a Magvető Caféhoz. Rendeltem egy sört. Szócs Géza-émlékszámok a hátam mögött. Az eseményre készülődés izgatottsága formálta tér egyik szögében megjelent alak nem azonnal bekövetkező azonosítása arcod vonalával kezdődött. Tudtam, hogy Te vagy. Nyitány.

PCR

*Túl közel álltak az emberekhez, ezért letörték az orrukat,
a fülüket és a kezüket. Minden barbár boldogan tépi le egy
isten fülét, ha tudja, hogy nem kap érte büntetést.*

Artur Klinau (Pálfalvi Lajos fordítása)

Ma egy hatalmas gyártelepen vágtam át, hogy megtaláljam a magát Ünnepek Háza néven hirdető, alkalmi ajándéktárgyak árusítására szakosodott boltot. Mint titokzatos teaház neve, morfondíroztam magamban, szűrtem a levegőt, a külső városrészt keretbe foglaló filtert. Nemrégiben olvastam, hogy a Han folyó vizéből forralt gongfu tea rendkívül erős. A boltban felpróbálta arcom egy malacálarc. Küldtem magamról egy fotót, azt vártam, hogy megdicsérij, a szépség hány formájában képes vagyok megjelenni Neked. Megvettem, amiért jöttem, a sötétben világító két káma-szútra dobókocka a zsebemben volt, a trombita az előkészület kellékét képezte, nem hagyhattam ott, a hiányérzet ezen alakja végzetes, elégedetten távoztam, készen arra, hogy a felharsonázott szexualitás a karjaiba vegyen, gondoskodó anyánk, ringasson egybe, áldása kerítsen körbe, nimfaerdejét Artemisz. Vékony sávon távoztam a tág térből. Átmentem a Röppentyű utca egyik kis olasz delikátboltjába pisztácialikőrért, kellemes időben, abban a látványban részesített ez a kellemes idő, hogy helikopter repült el, a Honvéd Kórház volt a célpont. Egy járvány kellős közepén az embert a sötétben világító káma-szútra dobókocka és a pisztácialikőr tartja életben, mindenesetre, ez a meggyőződés, távol a megőrüléstől. Átmentem a zebra billentyűin, megszólalt bennem a hangod, mint egy Chopin-etűd. Tervezzük, hogy megnézzük a Chopin életéről készült, Andrzej Żuławski rendezte filmet, én arra emlékszem, hogy a film egyik megrázó jelenetében Chopin összevéri a zongora billentyűit. A lakásban várt az üzeneted, hogy autóban vagy, dugóban, mész, hogy leteszteljenek. Forog a két dobókocka az ujjaim között, mint egy imamalom, számolom, hányféle póz kínálja fel magát nekünk a lakás leghetlenebb pontjain, és a világítás tekintetében némi hazugságon kapom a gyártót, nehezen silabizálom ki a pózokat, nagyon közel kell hajolnom, a kockák intim szférájába durván belépnem, hogy lássam, mit rejt a felszín. A pisztácialikőr színe szép, mint egy helikopter. Negatív PCR.

Florin Irimia

HAPPY HIPPY POWER*

REGÉNYRÉSZLET

Úgy emlékszem minderre, mintha tegnap történt volna – bár, ha tegnap történt volna, nem volnék képes írni róla. Apukám már a harmadik feleségére váltott át, aki még a másodiknál, Ralucánál is fiatalabb volt, szebb és okosabb is, így dicsekedett róla, nekem azonban nem tűnt annak, de, hogy őszinte legyek, nem is érdekelt, milyen. Kábé tizenhét éves lehettem, elkezdtem cigizni, a tudóm fiatal volt és mohó, én pedig mindig megadtam neki, amit kért, sőt, ha nem kérte, úgy is, és bevallom, kacsingattam kítartóan az italra is, nem szalasztva el egyetlen alkalmat se, hogy próbára tegyem bacchuszi tűrőképességem, és ilyen helyzetekben egyáltalán nem szenvedtem hiányt. Tizenegyedik osztályos voltam, nem igazán érdekelt a sulis (főlegesennek tűnt olyan tantárgyakkal bajlódnom, amelyekkel, oly kevés idő múlva, nem lesz soha többé semmi dolgom), nagyjából hidegen hagyott a politika (meg voltam győződve, hogy lassacskán mindenhová bejutunk, ahová be szeretnék kerülni, ami így is történt, bár akkor nem gyanítottam, hogy milyen vontatottan és nyögvenyelősen megy majd végbe ez az egész), nem nagyon foglalkoztattak a lányok (bár vonzott mindaz, amit jelentettek), azért sem, mert úgy tűnt, ők se foglalkoznak velem, a nagyobb fiúkat részesítik előnyben, akik katonaviseltek, és tudják már, milyen az élet. Időmilliomos voltam tehát, és nem igazán tudtam, mihez kezdjek ezzel (akkoriban csupán alkalomszerűen írtam, az úgymond „örvénylő” időszakaimban), amíg egy szép napon belém nem hasított az ötlet: mi lenne, ha én és a fiúk (a velem egyidősek, nem a katonaviseltek, akik tudják már, milyen az élet) alapítanánk egy csoportot, amelynek HAPPY HIPPY POWER volna a neve (nem túl ihletetlen, elismerem, de senki nem szolgált jobb változattal erre), és amelynek lényegében az volna a küldetése, hogy hirdesse a békét és a megértést az emberek között, a homlokcsókot mint köszönésként, illetve a marihuánafogyasztást mint szabadidős kapcsolódást. Az alapító tagok mi magunk lettünk volna, négy fickó, akik közül aztán az

egyik ügyvéd lett, a másik elment végleg Kanadába, a harmadik visszavonultan él, a negyedik pedig azzal áltatja magát, hogy író. Úgy gondoltuk, hogy bárki, aki utólag belépne tagként mellénk, előbb kérvényezné ezt, majd aláírásával igazolná, hogy egyetért a csoport elveivel és világnézetével. Egy olyan időszakban, amikor a neonácizmus, a legionáriusok kultusza és a death metal volt a nagyon menő, mi úgy döntöttünk, hogy elmenekülünk a '60–70-es évek pszichedelikus múltidejébe anélkül, hogy halvány fogalmunk lett volna a Kent State University-n bekövetkezett vérfürdőről, az Időjósok bombáiról, a Cielo Drive 10050 alatt történt gyilkosságokról és az összes többi politikai merényletről, amelyek azt a kort meghatározták, más szóval arról, hogy az erőszak hűségesen és töretlenül végigkísérte az illető periódust, beleértve a hosszú hajú, trapézfarmeres (és vérükben kétes anyagokat hordozó) fiatalok sokszínű éveit is. De hát akinek nincs ártatlansága és idealizmusa, szerezze be magának! Nekünk volt, úgyhogy nem kellett költenünk erre is. Viszont nem volt füves cigink, és valószínűleg emiatt nem lett sok követőnk. Hiszen bárki túltette volna magát a homlokcsókos részen, ha legalább kettőt-hármat szívhatott volna utána egy becsületesebb *joint*ből. Na, de a hívek (és a marihuána) hiánya nem csüggesztett el bennünket, és egy évharmadon át rendszeresen találkoztunk legalább hetente egyszer, szokás szerint éjszaka, miután mindegyikünk meggyőződött arról, hogy a szülők úgy alszanak szülői ágyukban, mint a tuskó, így nem akadályozhatják meg tervünket. Előzetesen kijelölt helyen gyűltünk össze, minden alkalommal máshol, aztán nyakunkba vettük a várost (megállva néha a kései órákban még nyitva tartó bodegáknál is), farmerdzsekiben kóborolva, amely hátára fehér festékekkel rárajzoltunk egy, a hírhedt hippy békejelre erősen hasonlító szimbólumot, alája pedig nem túl tetszetősen, de aprólékos figyelemmel odapingáltuk szervezetünk nevét: *Happy Hippy Power*. Az éjszaka a szórakozásé volt, nappal pedig, ennél fogva, „dolgoztunk”, megállítva a járókelőket, és ilyesmiket kérdezve tőlük: „Egyetért a könnyű drogok legalizálásával? Szívtok már marihuánát? Ha igen, honnan szerezte be (hogyan tudjuk meg mi is)? Mond valamit önnek a *flower power* kifejezés? Ha tehetné, élne a '60-as években?” Eközben teljesen mellőztük a tényt, hogy a megállítottak zöme valóban élt már a '60-as években, csak épp nem azok amerikai változatában.

Csoportunk ugyanolyan hirtelen oszlott fel, mint amilyen váratlanul létrejött, anélkül, hogy minimum egy kiáltványt megjelentettünk volna a polgármesteri hivatal vagy legalább a tömbházunk lakóbizottsága ellen. Az összejöveteleink még így is mindenféle gyanakvást keltettek a szülőikben.

Egyesek közülük azt sejtették, hogy ez valamiféle *gay* klub („Ember, ti homokosok vagytok?”, visszhangzik fejemben az egyik apa mindenfajta kergetés nélkül kirobbanó kérdése), mások úgy vélték, hogy nekünk egy kicsit elmentek otthonról (miközben ténylegesen mi mentünk el onnan), megint mások attól tartottak, hogy elbukjuk az érettségit, és ily módon, teljesen és visszafordíthatatlanul, elrontjuk a sorsunkat is. Az egyedüli, aki derült a törekvéseink hallatán, mondhatni, egyenesen lelkesülten, az anyukám volt. Nem azért, mert kevésbé volt vaskalapos, mint a többiek, vagy mert, ahogyan egy darabig gyanítottam, kárpótolni akarna ezzel engem valamennyire azért az időért, ameddig nem volt jelen az életemben, hanem egyszerűen azért, mert a gondolkodásmódja, a világról és az életről vallott felfogása, ahogyan a kommunisták nevezték ezt, alig érintkezett egy felnőttével. A másik véglelet apukám jelentette. Bár Magda már a felesége volt, még nem költöztek össze, úgyhogy a közös vacsorákra vagy apukám ment át hozzá, vagy ő jött át hozzánk. Néha én is mentem apukámmal ilyenkor, s mivel Magda a legdrágább cigiket szívta, tétovázás nélkül lenyúltam olykor egy-egy szálát tőle. Evés után apukámnak szokása volt megillogatni két-három pohár bort (néha én is kértem, de összevont szemöldökkel rám komorult ilyenkor, mondván, túl fiatal vagyok az italhoz), közben csevegett még egy cseppet a sokkal fiatalabb nevével, aztán indulás haza.

Aznap este a dolgok ugyancsak a szokott menetrend szerint történtek, amíg ott voltunk. A hazaúton azonban (nem laktunk messzire, úgyhogy minden alkalommal gyalogoltunk) veszekedésbe bonyolódunk valami kapcsán, amit Magda mondott vacsora közben, én rosszszájúnak véltem a megjegyzését, apukám pedig váltig állította, hogy az nem is hangzott el. Beismerem, abban az időben eléggé bőszen kiálltam a véleményem mellett, nem egykönnyen mondtam le arról, amit gondoltam. „Magdának fogalma sincs!”, valami ilyesmit mondhattam apukámnak, amire ő, felhevülten annyi alkoholtól és szerelemtől, rám nézett, nem fáradt azzal, hogy ellentmondjon, hanem minden további nélkül gyomorszájón vágott. Erősen. Amennyire csak tudott. Legalábbis így tűnt nekem akkor. Összegörnyedtem, és kiejtettem a kezemből a fazekat az étellel, amit az asszony másnapra készített nekünk. Az összezapásunk szempillantás alatt véget ért ezzel, furcsa módon átvette helyét a sajnálkozás amiatt, hogy a töltött paprikának egynegyede a járdán szétszóródva hever. Síri csendben mentünk fel a negyedikre, és ez a lakásban is kitartott. Aznap már nem kereszteztük egymás útját. Ő bezárkózott a hálószobába, hogy kibeszélhesse telefonon a nevével a történeteket, én bevonultam a szobámba, hogy több felvonásban kísír-

hassam magam. Volt részem addig is ökölcsapásokban, kaptam azóta is jó néhányat, de egyik sem fáj annyira, mint az, amelyik akkor apukámtól származott. Tulajdonképpen az összes közül csupán az övé sajog ma is.

Az évek teltek, néha sebesebben, néha vontatottabban, de én továbbra sem találtam indokot a tetteire. Ha szerette azt a nőt, miért volt annyira dühös? Azoknak, akik szerelmesek, nem kellene engedékenynek mutatkozniuk azok iránt, akiket elkerül a szerelem? Másrészt, az apáknak nem kellene apáknak maradniuk mindvégig, a gyermekeik iránti szeretetüket egy nő iránt érzett fölé helyezve? Vagy lehet, hogy valójában nem is szerette Magdát? Megtörténhet, hogy ez bősztította fel, pontosabban az, hogy ellenséges megjegyzésemmel akaratlanul saját félelmeit is megszólaltattam, az ökölcsapás pedig egyfajta felindulást tükrözött, valamiféle tagadását és elutasítását egy olyan forgatókönyvnek, amelyen ő többet és sokkal régebből rágódott, mint azt én vagy bárki más egyáltalán sejthette volna. Tényleg nem tudom. Lehet, kevéssel az egybekelésük után rátört ismét az a szörnyű (elő)érzet, hogy ez a kapcsolata sem lesz tartós. Vagy lehet, az zaklatta, hogy ő megállíthatatlanul öregszik, hiába vesz maga mellé egyre fiatalabb, okosabb és szebb feleséget. De az is lehet, egyszerűen csak túl sokat ivott aznap este. Egy dolog viszont kétségtelen számomra: nem lepett meg, amit tett, bár nem épp akkorra vártam, hogy bekövetkezik. Rég éreztem már, hogy egy napon megtörténik, amikor a gátak átszakadnak, és az a sötét víztömeg, amely átszínezi az íriszét, elsodró erővel rám özönlik.

SZONDA SZABOLCS fordítása

————— Nagy Attila

S AZ ESŐ HALKAN SZITÁL

In memoriam Hamvas Béla

*Az ágyú szól messziről,
S az eső halkán szitál* –
Lassan nincs hírem senkiről,
S bennem az emlék zihál:*

Akkor még jobb volt, gyerekként,
Álarca nem volt semminek...
Mintha azóta nevetnék:
Ne rójj fel semmit senkinek!

Mondogatom, motyogom magam elé,
Míg menetelünk az életből kifelé,
De utána vissza, még ép ésszel, éjjel,
Rongyokká foszlott szegénységgel –

És mondd, miért, hogy...
Nincs-válaszok konganak, hullnak –
S ha *elesettek*, kik mögém bújnak,
A kegyelem bennem is lerogy

Küszöbére annak, ki Megvált –
Mert hinnem kell benne, kötelesség!
Ahogyan Anyám mindig megvárt –
Jövel, ó, áldott önfeledtség!

2022. július 17.

** Hamvas Béla sorai egyik első világháborús leveléből, 1916.*

A VARJÚVÁROSI NAPRAFORGÓ TÖRTÉNETE ÉS FAJLEÍRÁSA

Bizonyára mindannyian hallottak már Varjúvárosról. Aki meg nem, nos, nem értem, hogy miért ült be erre az előadásra. *Hidegrázás. Kell néhány másodpercnyi idő. Lehet, hogy a mondat második felét nem kellett volna hangosan kimondani.* A szellemváros varjútársadalmát már számos kutató vizsgálta, cáfolta, hitelt adott nekik a létezésükre, a költők versbe szedték, a festők megfestették, satöbbi, satöbbi. Ha most erről tartanék előadást az önök színe előtt, valószínűleg megkérdezném, hogy ki hiszi el a településről szóló borzongatóan izgalmas legendákat. De engem, őszintén, nem érdekelnek azok a madarak. Tudósként megadatott nekem az a szabadság, hogy csak és kizárólag az villanyozzon fel engem, amit kutatok, és csak az érdekeljen, aminek köze van kutatásom tárgyához. Hallottak már a varjúvárosi napraforgókról? *Azt hiszem, nem nyertem meg őket. Vagy csak simán nem hallottak róla. Az első sorban az a férfi. Hogy lehet valaki ilyen csúnya, amikor unatkozik. Amikor unatkozik, azt mondtam. Nem azt, hogy csúnya.*

Kezdjük talán az elejéről, némi általános tudnivalóval. A napraforgó több ezer virágból álló, barna központú sárga szírommal rendelkező növényfaj. Őshazája Észak-Amerika, és nagyjából ezer éve háziasították. Nevét arról kapta, hogy folyamatosan követi a nap mozgását – ezt tudományosabban megfogalmazva heliotropizmusnak nevezik. Nem utolsósorban pedig a madarak nagy kedvence. És akkor itt álljunk meg, megérkeztünk Varjúvárosba, és a mi sajátos napraforgóink birodalmába. Hogy miért nevezem őket sajátosnak?

Elmondok egy történetet. Nagyjából tíz évvel ezelőtt, elsőéves egyetemistaként elvittek minket a szóban forgó településre. Akkor nagyjából huszoneve lehettünk túl azon a végzetes napon. A fiatalok kedvéért összefoglalom. *Bár nem szerettem volna erről beszélni – nem valami kísértethistóriás előadásra hívtam ide ezeket.* Varjúváros – amit akkor még más néven emlegettek – egy

hatalmas robbanás és légszennyezés következtében egyik napról a másikra megsemmisült. Nem úgy, mint abban a sorozatban, a *Csernobilban*. Az eset sokkal furcsább és hihetlenebb. Másnap reggelre egyszerűen minden élet eltűnt. Egyedül a kissé romos épületek jegyezték a történelmet. Na meg a varjak. Félelmetes látvány volt még számomra is huszonevvel később látni azokat a madarakat. Tiszta feketeség, akárhol jártak. Más állatfaj nemigen maradt a katasztrófa után, ezért ezek a fekete jószágok rákényszerültek a vegetarianizmusra, ami elég furcsa, révén, hogy e vidéken még az állatok is inkább a húst hússal életmódot preferálják. Egyes tudósok szerint a növényi étrend teszi, hogy a madaraknál az intelligenciaszint hirtelen növekedését tapasztalták. Egy sajátos és sokat emlegetett példa az, amikor egy turista azt állította, és videofelvétellel is bizonyította, hogy a városban élő varjak népi tánclépéseket produkáltak, amely madár meg nem vett részt az állítólagos mulatságban, az pedig fél lábával ütötte a ritmust. Nos, ha az én véleményemre hallgatnak, ez csupán a belemagyarázás egyik iskolapéldája.

Elnézésüket kérem, igyekszem a tárgyra térni, de ez a történet kiemelt fontossággal rendelkezik a kutatásom alapját illetően. Tehát. Elsőéves egyetemistaként elvittek minket a városba, a feladatunk pedig az volt, hogy kutassuk fel a két évtized alatt kialakult növényvilágot, írjunk belőle esszét. Valami ilyesmi. Társaim felfokozott állapotban lépték át a város határait. Úgy képzeljék el, akár egy prérit. Kivéve, hogy a város mellett ott duzzad az a hatalmas folyó. Szóval, félig delta, félig préri. Értik. Nem fontos. Amint elhagyjuk az első házakat, észreveszek egy kis kertet. Az egyik társasház földszinti lakásának teraszából nyílik. Benne pedig semmi más, csak nagyjából 10 darab napraforgó. Hatalmasak. A szirmaik nagyjából kétszeresei a kelet-európai fajtákhoz képest. Igazából pontos méréseim is vannak. És itt a fotó is róla. *Még mindig nem látok rajtuk érdeklődést. Itt kellett volna meghökkenni.* Ismétlem, a szirmok majdnem dupla méretűek a többi napraforgófajhoz képest. Valamiért abban a pillanatban megéreztem, hogy nekem ezt a fajt kell kutatnom a következő évtizedekben. Képzeljék! A varjak a közelébe sem mertek menni. A bogarak közül néhány fajta rá mert szállni, de egyik sem károsította meg a növényt. Sőt, gyakorlatilag a növények köré vonultak elpusztulni, mintha ezzel is a talajt akarnák táplálni, hogy a napraforgó tovább éljen. Értik? Mintha a növény manipulálná a rovarokat! Továbbá, tudni kell, hogy egy bizonyos kor után a napraforgó már nem „forog” a nap után, hanem megmarad a keleti irányban. A mi növényeink viszont pusztulásuk napjáig a fény felé néznek rendületlenül. Micsoda együttállás

ez! A varjak városában, ahol a sötétség honol, van egy fantasztikus növény, amely folyamatosan a nap után sóvárog.

APRÓBETŰS KÖZLEMÉNY

(RÉSZLET)

Az előadást nem sokkal később fizikai erőszakig fejlődő vita miatt berekesztették. Egy kinézetre beteges férfi a beszéd közben felállt, és azonnali hatállyal szót kért. Az előadó, bár előzetesen csendet kért a közönségtől, végül szót engedett a zavargónak. Beszéde oly erős hatást gyakorolt a professzorra, hogy az először verbálisan, majd fizikailag rontott rá az amúgy is gyenge lábakon álló férfira. Az incidensnek a biztonsági szolgálat vetett véget.

VAKSÁG

(VERSRÉSZLET EGY KEVÉSBÉ TEHETSÉGES KÖLTŐ TOLLÁBÓL,
A CELLÁBÓL)

Megkoronáztad magad.
Azt hiszed, a fény felé fordulva bárkit is átverhetsz.
Tetemmel és ragadós kártevőkkel ölelve létezel,
s nem látod, hogy körülötted minden ragad.

Gúnyt űzöl abból, mi fekete s nem fénylik.
Pedig a tudás sosem világos.

IELE

A vonat majdnem teljesen üres. Botond harmadszor is fertőtleníti az asztalt, majd kipakolja az uzsonnáját. Vajon az emberek miért ragaszkodnak ennyire az átszállásos utazáshoz, amikor most itt ez a direkt járat? Talán a régi vasútállomások szaga kell ahhoz, hogy megtartsanak bizonyos emlékeket. Hogy leszállva, egy percre érezzék a húgy, a fenyvesek és a por egyvelegét. Hogy azt tudják mondani, hazaértem. Vagy szeretnek idegen emberekkel, szűk térben utazni. Botond is próbálta már. Egyszer például valami autókupeckekkel jött Kolozsvárig, és kedvesek voltak, mert épp szülinapja volt, és az egyikük meghívta egy panírozott sajtra a Route 66-ban. Ugyanez a fiú, férfi – nem lehetett megítélni a korát – az együtt töltött órák alatt legalább négy nyelven beszélt telefonon. Amikor applikáción keresztül keresünk magunknak fuvart, az egy picit olyan, mintha egy generációval visszább ugrottunk volna, és engedjük magunkat az érzésnek, hogy tegyen szabaddá, elveszetté. Nem tudom. Legyen belőle legalább egy jó sztori a végén.

Szóval most a vonatot választotta. Úgy tűnhet, hogy gyakorlott utazó, de inkább csak unalmas útvonalakat ismételtetett élete során. Most is, három hosszúnak tűnő év után ismét hazafelé viszi őt ez a monstrum.

Botond nem szereti a vonatokat. Mióta Magyarországon él, átalakult egyfajta rutinná, és teljesen elvette tőle azt a gyermeki rajongást, amikor a nagyszülőkkel nekivágtak, és hegyeket szelt át a vonat, alagutakon keresztül bömbölték, hogy *amíg él, el nem felejtí*, és prézlis húst meg szalmakrumplit ettek a pihenőknél Erdély híres természeti látványosságainak szívében. Igazából már régóta csalódás számára a hazalátogatás. De most, háromévi kihagyás után úgy döntött, elébe megy, megtervezi, és jól fogja érezni magát. Kicsit szorong. Egyáltalán nem ment olyan könnyen a foglalás, mint ahogyan azt képzelte. Először is, meg kellett értetni a családjával, hogy ez egy zarándoklat. Meg akarja keresni azt az erdélyt, kicsivel vagy naggyal írva, ami őbenne él. Ő már nem az a korosztály, aki megélhette ezeket a nagy sétabotos kirándulásokat, nem járt ifibe, és a kabannázás kimerült anynyiban, hogy bezárkóztak három napra egy udvarra, és ott miccset sütöttek, meg ittak. Valahol mélyen mindenki szeretett volna patakba lépni vagy túrajelzések után menni, de senkinek sem sikerült szavakat formálni ebből a vágyból.

Szóval, egyedül indul útnak. A városban, ahol élt, már nem is próbál keresni. Ott folyton cserélődik minden. Új köntösbe bújik, okospad és mo-

dern pad – még a virágóra is más színekben hirdeti a pontos időt. Neki a régi kell. De talán a hegyek segítenek visszatérni az ürességből. Na de ezek a medvetámadások. Ezek most megnehezítik a dolgot. Most tényleg ekkora a baj, vagy régebb simán nem beszéltek róla? Leszarja. Oda megy, ahova akar. Van valami medvetérkép. Lássuk, hol láttak kevesebb medvét. El sem hiszi, hogy felnőtt férfi létére pont ezen akad fenn. Meg amúgy, ha így vesszük, akkor a csobánkutyák ugyanolyan durvák tudnak lenni. Akkor most ne menjen sehova? Egyszerűen képtelenség, hogy ez a nosztalgiaivonat most itt akad fenn.

Végül úgy döntött, hogy vesz egy nagyon drága, egyhasználatos medvespray-t, és majd nem zárandokol teljesen egyedül, megkér valami helybélit, lehetőleg egy öreg bácsit, aki már mindent látott, meg mesélni is tud, olyan jó székelyember-bajusszal, hogy jöjjön vele. S legalább mesélnek egymásnak. Megvan a szállás. A medvetérkép szerint, ami két éve volt utoljára frissítve, biztonságos terep. Van ott parasztház, szénabála és gémeskút is a képek szerint. Szóval oda megy. És közben nagyon magyarországinak érzi magát, és közben el is szégyelli magát, hogy ezt magában kimondta.

Most a vonaton ül. Jobban mondva már nem. Tizenöt perc megállás. Leszáll egy cigire. Kint hűvös van, körülötte fenyvesek. Hirtelen felindulásból felszalad a vonatra, elveszi a csomagját, és elindul. Valahol kell legyen egy leágazás, ami kivezet a főútról. Valami településre. Egy szállásra. Közben meg meggondolja magát, tiszta hülyeség volt teljesen egyedül lelépni. De a vonat nem vár. Ezt is megtanították már neki fiatalon, a húslevesek és az ünnepi krumplipüré között. Nem túlzok, eléggé be van szarva. Néha a fiatalok teljesen értelmetlen hülyeségeket tesznek meg azért, hogy szabadnak érezzék magukat. Nagyjából fél órája gyalogolhat már, este van, és elege van. Nyirkos mindene ebben a hülye hegyi levegőben, mellette meg az erdő, ami inkább nyugtalanító, mint hazaillatú. Amikor.

Hirtelen éneklést hall. Inkább kántáláshoz hasonlít, de ilyen nagyon lágy, nagyon kívánatos hangszínben. Nem sokat ért a zenéhez, de talán nem is zene ez, hanem valamiféle hangos kivetülése annak, amikor valaki csak úgy örül az életnek. Minden szöveg és magyarázat nélkül. Botond ismeri a nimfák vagy a szirének mítoszát. Nem hisz bennük, de nem szeretne közelebb menni. Az út előtte egyre szürkül, és még egy ház sem tűnt fel látótávolságon belül. Gyorsít. Szemével az utat látja, lábai viszont mintha avart éreznének. Léptei az út porának hangját idézik, mégis, a fenyők illata egyre erősebben költözik a tudatába. Nem mintha nagyon urbánusnak val-

laná magát, de azért legalább aszfalt lehetne. Meg legalább Vásárhelyhez lenne közelebb, mondaná tovább, de.

Megbotlik. Amint feláll, három leányt lát egy tisztáson. Táncolnak. Egymás derekát fogva, szinte nem is éri a lábuk a földet. Körülöttük indák tekerednek, és valami holdszerű fény szűrődik át a fák között. Ha valakinek ezt elmesélné, biztosan nem hinnék el neki. Biztos poénkodnának is, hogy még ha drakulát látott volna, na de ez? Ez görög. Már egy perce állhat ott, amikor észreveszi, hogy meztelenek. Fel sem tűnt. Meg egy teljesen oda nem illő gondolat fut át az agyán. Hogy ezek románok. De nincs ideje ennél többre, mert ebben a pillanatban az egyik, a legkisebb nő, lány – nem tudja eldönteni – felé fordul. Szemeiben minden látszik, de semmi sem ismerős. Talán ha nemcsak a gyermekkori emlékek volnának, akkor megértené. Talán ha jobban ismerné ezeket a fákat annál, hogy mellettük haladt el a vonat, az auto, amikor nagymamáékkal utaztak. Feleszmél. Már mind a hárman őt nézik. Ennek soha nincs jó vége, gondolja magában, majd abban a pillanatban előkapja a táska oldalzsebéből a medveriasztót.

Ozsváth Zsuzsa

REGGELIG HÁROMSZOR

Rosszulletig enni inni
végletek rabjának lenni
nem ismervén az arányok
áldásos mérlegtányérait
ma épp úgy szeretni
hogy az ájult böjtnapok
hathatósan megtérüljenek
ha elalszik a demens lélek
és reggelig háromszor megtagadja

Amíg itt fekszem a földön
imára kulcsolt kézzel hogy
kerüljenek el a hangyák
és a megbolydult igyekezet
ne kísértsen döntéshozatal
sem más izgő-mozgó rovarok
legyek meleg bőrön
danolászó szúnyogok
ne harapjon belém darázs
bögöly szerelem
hulljon ki tejfoga minden
szaglászó állatnak búnak vágynak
ne kísértsen ne kísértsen
a szeretés tárgya máma
miként elnyíló virágot
visszajátszott nyarat tavaszig

SZERET

Szeret, de nem folyó, nem virágszirom.
Szeret. Ország, város, fiú, lány
rakja meg a tüzet, aztán elaluszik.
Őrzi éjjel, izzik a bálvány,
mint az otthagyt kő, körbeáll:
az ország, a város, a fiú, lány
álmát figyeli, betakarja testét,
megrakja a tüzet, aztán elaluszik;
mint az otthagyt kő, izzik a bálvány.
Szeret, de nem folyó, nem virágszirom.
Szeret ország várost, fiú lányt,
vagy akit éppen megszeret, őrzi éjjel.
Izzik a bálvány.

Zalán Tibor

FELEZŐSZONETTEK

TISZTÁK ÉS RÉSZEGEK

Semmi baj mondja de nincsenek illúziói
pontosan tudja hogy így kezdődik a berúgás
amitől irtóznak a tiszták és az álszentek
undorodnak tőle az orvosok és az élők
és az életvitel-élősködők mert miért is
lenne a berúgottság rosszabb mint bármi ami
a férgesen élhető túlélést célozza meg

Célkeresztjében az élhető túlélés de a
férgekkel mégsem hadakozik részegen Ezért
undorodnak tőle az orvosok A túl élők
s az életvitel-élősködők mocskát kerüli
A tisztákat és álszenteket picsába küldi
Most kezdődött a berúgás ezt pontosan tudja
Nincsenek illúziói Semmi baj mormogja

A VÍZ FÖLÖTT DÉLUTÁN

A Margit hídról mégsem zuhant vízbe az árnya
Talán hogy érezte a boldogság még hátravan
Nem nézett az örvények közé Megpróbálná még
a boldogság regiszterein tud-e játszani
Mintha a víz fölött lépkedett volna Talán egy
whisky hosszúlépés sok jéggel Rendel Árnyék a
Grinzingi asztalára borul piros ruhában

Piros ruha esik a Grinzingi asztalára
Árnyék kér hosszúlépést sok jéggel whiskyt Lentebb
a víz fölött megszületik az újabb délután

A boldogság regiszterein kéne játszani
Megpróbálni még örvényei közé nézni Csak így
háttal Készen az ölelésre A pusztulásra
Talán csak árnya zuhant Margit hídról a vízbe

MATRAC A DUNÁN

Az egyik pénzt ajánl a másik meg időt Egyik
sem jó Mindketten az életüket akarják az
élete helyett Angyal démon rontás kísérti
S a zenék a túlsó parton De hol a túlsó part
S aki ott ül boldog-e háttal az ablak előtt
Vonzza a mélység Kapaszkodik a vaskorlátba
Nézi a vele elúszó matracot a Dunán

A Dunán elúszó matracot nézi A mélység
húzza Ijedten tép bele a vaskorlátba Az
ablak előtt ül Nincs kilincs a szobára De hol
a túlsó part És hol vannak a gyönyör vermei
Angyal vagy démon kísérti ilyenkor a romlás
felé Romlás és rajongás most összeér Élet
helyett pénz Vagy idő Élhetetlen ígéret

Georg Stangl

SZABADSÁG
ÉS UNALOM

Minden eszme, amely érvényre jut, pusztulásra van ítélve.
André Breton, Prolegomena a szürrealizmus egy harmadik manifesztumához vagy sem.

1.

Abszolút modernnek kell lenni, mondták régebben. Utólag alája írnám a mondatot: ezt a határt megkeresni, rálépni a hídra, amely mögött semmi sincs (még szakadék sem); újra és újra, mint egy gesztus makacs ismételtetése. De mit várok ettől, mit várhat ettől akárki? Modernnek lenni, az (többek között) egy forma elleni harcot jelent, egy (különös, nem sejtett) reálisért folytatott harcot, amelyet például a hagyományos regény kizárt volna, a könyvet fakó sorokba szétszedett lapjai közé bezárta volna; felszabadítást jelentett.

A felszabadításoknak semmi közük a jövőhöz (amely még csak nem is szakadék), hanem csakis a jelenhez és a múlthoz. Az időhöz, amelyből egy szöveg vagy egy könyv (manifesztum) kihull. A jövő irodalmát a múltban lehet felismerni; a jövő, amelyhez tartozik, semmi más, mint többé vagy kevésbé kinyújtott jelen. Karl Philipp Moritz, Emily Emily Brontë, Hölderlin, Büchner, Lautréamont, Kafka, M. Blecher, Felisberto Hernandez például mind a jövő egy irodalmát írták meg anélkül, hogy egy pillanatig is a jövőre gondoltak volna (ők vagy néhányuk ott a legavultabbak, ahol mégis gondoltak a jövőre), úgyszólván tévedésből írták a jövő irodalmát: mondatokat, verseket, alakokat teremtettek, amelyek saját idejükből vagy talán éppenséggel majdnem minden időből kihulltak. A felszabadulás újra és újra érezhető az írásban: hogy mondatok mennek át rajtad, ún. szerzőn, amelyek nemcsak egyszerűen hozzátartoznak az életedhez, nem tartoznak azokhoz az építőkövekhez és gondolattéglákhoz, amelyekből összeáll a

nyelvilág, amelyben kortársaiddal együtt élsz. Az írás felfedezés, ezeken a hidakon való átlépdelés, alvajáróként vagy teljes tudatossággal, hátrahagyva mindazt, ami fogva tart. Ám az ismétlés és a jövőtlenség tudata megfosztja a felszabadulás gesztusát ártatlanságától – s némiképpen a hitelességétől is. És megváltozott a formához való viszony: talán azért, mert ma abszolút modern környezetben – még ha elcsépelet gondolattéglákból is – írsz és élsz? Olyan korban, amelyben gesztusaid, alig tetted meg őket, máris elavultnak tűnnek, és ürességbe jutnak? És a „híd” – egyáltalán micsoda gyerekes metafora ez? Úgy tűnik, a forma elpusztítását már külső instanciák, a technológia, a gazdaság végzik el, a könyvet és a szerzőt, miközben oly régóta s újra meg újra az önfelszámolással voltak elfoglalva, kívülről sokkal hatékonyabb felszámolás fenyegeti. Feltétlenül modernnek lenni, az a médium elleni harcot is jelentette – a könyv mint tárgy, mint áru –, a kánon, a bebetonozott hierarchiák ellen. A beteljesülés ellentétbe fordíthatja a kívánságot. Egy formabontó regényre gondolok, mint például Julio Cortázar *Rayuela* című művére, amelynek felépítése egy avant la lettre hipertextus (és valamikor, a mechanikus korszak végén valakit arra inspirált, hogy feltalálja a *Rayuel-o-matic* nevű gépet, amelynek segítségével a fejezetről fejezetre való ugrást egy gombnyomással lehet véghezvinni). Az interneten – egy tetszőleges hiperszöveg-hálózatban – utánépítve semmi sem maradna abból a forradalmi erőből, amellyel ez a könyv (mint könyv) bírt valaha, s amely még utólag is érezhető. Pusztán alkalmazkodás lenne, vagyis a felszabadulás ellentéte. De mi menne veszendőbe egy ilyen alkalmazkodással?

Az úgynevezett „szerző halálakor” nem egyszerűen csak halálról volt szó: hanem ellenállásokról és határokról; az átlépésről volt szó, a testről, s vele együtt különösképpen egyfajta erotikáról is.

Maurice Blanchot és mások kifejtették, hogy a szöveg, a könyv, amely a szerző (akár imaginárius) túlélését kellene hogy biztosítsa, éppenséggel (imaginárius) halálát rögzíti: egy kísérteties második létezés egy olyan tárgy alakjában, amely éppen az ő jelen nem levőségét jelzi. Ezenfelül minden feltétlenül modern (vagy a modern időket követő, vagyis posztmodern) szöveg dinamikájához tartozik, hogy aláássa a szerző autoritását: nem létezik az az egy(etlen) hang, amely valamiféle emelvénnyel igazságokat nyilatkoztat ki, vagy ún. „életszerű” történeteket mesél.

A jelzés, a távollét teremt a szövegből valami különlegest; ahhoz, hogy valami különleges legyen, a szövegnek valamiféle utalásra, ellenállásra van

szüksége – testre vagy üres helyre, egy test helyén lévő fájdalomra. Azért a szerző halott neve, a halott tárgy, a könyv tudtak jótállni.

A szerzőtől megszabadított, úgymond önállóan a hálózatban növekvő szöveg ellenben beteljesedett utópiaként, a beteljesedett utópia különös ürességével jelenik meg. Ha már nem léteznek a határok képze, akkor az átlépés képze sem létezik többé. Ha a test nincs többé definiálva – ha már nem lehet többé a test definíciói ellen harcolni vagy velük játszani –, akkor erotika sincs többé. Ha már csak olyan mondatok vannak, amelyek valakitől származnak, valahonnan jönnek, és valamiféle más mondatokkal összekapcsolódnak, akkor nincs többé irodalom.

2.

Miért fog el azonnal valami kellemetlen érzés, amint nem egyes szövegekről és könyvekről beszélek, hanem „az irodalomról”? Például a: nyilvánvalóan létezik még irodalom, de a státusa fölöttébb bizonytalan. A technológiai és ökonómiai változások valószínűleg csupán egy sokkal átfogóbb fordulat különböző aspektusai.

A kilencvenes évektől legalább euforikus vagy apokaliptikus hangnemben beszéltek az íráskultúra végéről, vagyis az írás mint úgynevezett – kultúránkon belül a teljes gondolkodást meghatározó – főmédiá végéről; a többé vagy kevésbé komplex és többé vagy kevésbé sokjelentésű szintaktikai struktúrák megtervezésének vagy létrejöttének helyére egy gyorsan irányítható, szinte kiterjedés nélküli, képről képre (ikonról ikonra, appról appra, alkalmazásokra és jelekre) való siklás vagy a szimuláció „teljes jelenléte” lép; az írott szövegek a gondolati irányzat ezen új módjával, amelyhez tekintetünk és ujjaink éppen csak hozzászórtak, még pusztán funkcionális szerepben játszottak össze: infók és memók, használati utasítások, gondolattéglák, útitervek (amelyek, mint ismeretes, pontosabbak az ódáknál). Az íráskultúra (bármennyire is marginális, tényszerűen a társadalomban az irodalom pozíciója) sajátos irodalmi szubverziót és kritikát kényszerít ki: az irodalom az írásosság nyelve és formája, amely önmagára, saját testiségére, saját sokértelműségére, önnönmaga vakfoltjaira vonatkozik. Az új, a vizuális, elektronikus kulcsmédiám (ellentétben például a filmmel) vakfoltjának mostanáig, amennyire én tudom, nem volt specifikus, a médium sajátjaként működő, az önmagára vonatkozásban saját fundamentumát aláásó nyelve; ezek láthatatlanok maradnak. És bármit is mondana bármilyen más nyelv – irodalom – a képekről, a képek mögötti technikáról, a bennük jól elrejtett,

implicit retorikáról, a képeket kísérő gondolkodásról és az időről, amelyben a képek megjelennek és eltűnnek: ez a nyelv csupán kívülről, a múltból jövő; olyan nyelv, amelyet már senki meg nem ért. A múlt nem létezik.

Az íráskultúrában születő irodalom alapvetően szubverzív potenciáljának megfelelője a polgári társadalomban – abban a paradox módban, amelyben önmagát erő, ellenerő és üres terek játékként jeleníti meg – egy, az irodalomnak mint általában művészetnek fenntartott üres tér. Játsszóter, rezervátum, védett terület s ugyanakkor a szabadság tere, szükséges és asszociális. Ezt a szabad teret – általában nézve – gazdasági folyamatok (vagy az állítólagos gazdasági törvények előtti politikai kapituláció) még inkább fenyegetik, mint az új technológiák vagy belső elfáradás-jelenségeik; amint a teljes társadalmi és életteret már csak gazdasági hatékonyság, rentabilitási és kvótakritériumok alapján ítélik meg, azt, ami az utóbbi évtizedekben vagy évszázadokban irodalomnak számított, menthetetlen.

Igaz, azt senki nem ígérte, hogy irodalomnak mindig léteznie kell, mint ahogyan azt sem ígérte senki, hogy mindig kell léteznie „szerelemnek”, „szabadságnak”, gondolkodásnak, embernek, idézőjellel vagy anélkül: valaminek, ami nem séma szerint értékelhető és eliminálható.

De lehet, hogy a kivétel, a védett területek létrejötte – mint a szerelemé vagy az irodalomé – semmilyen társadalomban sem valami biztosított dolog, – biztosítva mindig csupán egy megszilárdított forma, egy intézmény, egy hierarchia van, vagyis valami hamis –, hanem egy határátlépés eredménye, és mindig újra és újra meg kell érte harcolni? És lám, utólag biztosított helyként, szilárd vonatkoztatási keretként mutatkozik meg: *feltétlenül modernnek* lenni azt jelentené, hogy emlékszünk erre a harcra; kiírjuk magunkat az előírt kritériumokból, saját írásunknak teret teremtünk (hidat, úgymond, a sehovába vagy állatolat nyugtalanítóan omladozó falakkal; szelíd, elpusztítható tájakat, helyeket, amelyek kiesnek az időből, „a tökéletes azúrt és a halotti leplet, amely a tökéletes azúr mögött feszül” – Pierre Michon)?

Mindegyik könyv lehet ilyen hely, ilyen építmény: különös, különleges, múlhatatlan, még éppen élő forma. De aztán úgy tűnik, az egyetlen könyv, az, amit gondolok, miközben olvasóként vagy írás közben egy szöveg belsőjében tartózkodom, és általában „az irodalom” az, amit egy könyvnagykereskedésen átnyargalva vagy a megfelelő weboldalakon szörfölve gondolok, már semmilyen módon nem kapcsolódik össze.

Talán ezért van a kellemetlen érzés.

A könyv ma egy gépbe születik bele, amely különbségtétel nélkül mindent megemészt, minden kétségbeesést, minden lelkesedést semlegesít. Összeegyeztethetetlen törvényeikkel világok állnak egymással szemben: egyik oldalon irodalomüzem és -piac, ajánlók és recenziók féléves rutinjai, a könyvkereskedés képviselőjének cenzortekintete, az amazon és a lovely-books csillagai stb.: masinériák, amelyek anyagot követelnek, azt raszterekkel (raszter, háló, rács, séma) támogatják, és elnyelik, mígnem félév múlva szinte nyomtalanul el is tűnik; a másik oldalon a valamiféle eltévelyedettek, akik több vagy kevesebb naivitással, de végül is mindig e raszterek számára elégtelen kritériumok szerint itt-ott, végtelen szétszórtságban írják a szövegeiket; s valami sajátságost, szinte eleven látnak abban, amit azért csak is ennek a masinériának termelnek, amely önmagát régóta fontosabbnak tartja, mint az előállított könyveket; a szerzők, ezek a szétszórt tévelygők, kénytelenek engedni neki, mert rá vannak utalva, és mert a gondolat, hogy „alulról”, például új médiák segítségével előlről kezdjék, mint az anarchista gondolatok általában, a valóságos erőviszonyokon elbukni kénytelen; hogy kiadók helyett az amazonnak vagy hasonló platformoknak szolgáltatassák ki magukat, az nem felszabadulás, hanem csak a minőségi szűrők előli menekülés a tiszta piacon.

A szerzők az irodalomüzem és az irodalompiac kiszolgáltatottjai, hogy szövegeik ne maradjanak egyszerűen privát dolgok: szükségességük elvi megállapítása a mechanizmustól függ, amely soha nem képes elfogadni belső szükségességüket. Ami nem jelenik meg, az mintha meg sem volna írva – ami nem jelenik meg, és a megjelenéssel az általános érvényűség igényét állítja fel, önmagát –, tényszerűen bármennyire kevesen is érdeklődnek iránta – *mindenki* felé irányítja. A molekuláris biológia értekezései a molekuláris biológusoknak íródnak, a postagalamb-tenyészetéről és a modell-vasútról szólók a postagalamb-tenyésztőknek és a modellvasút-építőknek, az irodalmi szövegek – még ha kevesebben olvassák is, mint a postagalamb-tenyészetéről és a modell-vasútról szólókat, s az a néhány ember vélhetőleg irodalmi szakértő – alapvetően mindenkihez szólnak. Ez az igény a feltételle annak, hogy az írás ne pusztán hobbi legyen. Az aktuális számszerűsítési megszállottság feltételei között, amely az irodalmat „általában” úgy fogja fel, mint „általában” mindent, ez nehezen érthető. Az íráskultúra megszűnése után lehet, hogy már teljességgel érthetlenné válik.

Mindamellet az írott kultúra és a polgári társadalom korszakának megszilárdult formái és hierarchiái – a piacon és a futólagos működési preferenciákon túl – mégiscsak garantálták az irodalom valamiféle *többségét*.

Akárcsak számos más társadalmi területen, itt is létezett egy szilárd vonatkozási keret illúziója: „benne lenni a tévében” – az harminc vagy negyven évvel ezelőtt annyit tett, mint többnek lenni, mint pusztán valóban létezni; „Suhrkamp-szerzőnek lenni” vagy „Ilyen-olyan díjasnak lenni” azt jelentette: többnek, mint pusztán szerzőnek lenni. Aztán a határok eltörlődtek, a televízió ott volt mindenütt, és többé egyáltalán nem volt valóságos; egy szerző nem remélhetett külső legitimitációban (egy cím *több*letében), egy Nobel-díj éppoly jelentős és átmeneti, akár egy talkshow-fellépés. Ez a *több* nevelés és elképzelés dolga; éppúgy, mint ahogyan a társadalmi elismerés is teljes általánosságban nevelés, és pusztán képzelet dolga.

De valami más *többre* utal.

A társadalom peremén, védett s ugyanakkor kiszolgáltatott területén az irodalom – a nyelv törvényeihez (vagy ahogy mások mondták volna: a nyelv sötét szívéhez) való közelségének köszönhetően, a különböző csodálatos és kétséges trükköknek köszönhetően, annak köszönhetően, hogy egy valóság(os) leírásában értelmet teremt és tüntet el, az értelem játékában valóságot teremt, és azt megingatja, az irodalom tehát képes volt határokat definiálni, s azokat átlépni; a reálist megjeleníteni: olyan helyeket, ahol a belső jelentés a külső jelentőség fölé helyezkedik.

Egy lineáris, számszerűsíthető, pénzértékben, google-találatban, Facebook-barátokban mért realitásban (abban a realitásban, amelyet az irodalom ugyanúgy magába akar olvasztani, mint minden mást) semmi sem utal a reálisba való, efféle átmenetre.

Félig az úgynevezett saját életünkben, félig pedig otthon az interneten olyan különösen sík, idő és test nélküli világban lakozunk, amelyben, mint ahogyan azt mindig is álmodtuk, minden információ hozzáférhető, s egyidejűleg és mintegy büntetéképpen jelentéktelen, úgynevezett saját életünk alig emelkedik ki az általánosság végtelen felhőjéből.

Ez a világ kissé hasonlít Borges *Bábeli könyvtárához*: a jelek (értelmes, értelmetlen vagy abszurd, minden eszme, minden vonzódás és idegenkedés, minden kép és minden képvesztesség) minden elgondolható kombinációja egyidejűleg van jelen egymás mellett, a jelentés és a jelentés nélküiség pusztán véletlen, és egymástól nem megkülönböztethető. Mindenesetre a végtelen könyvtárról szóló elbeszélésben létezik az elbeszélés-szöveg maga, amely a lehetetlent állítja: úgyszólván kívülről írná le a könyvtárat, amely az egész világot jelenti; olyan szöveg, amely – ha semmi sem létezhet, csak a jelek véletlen kombinációjának kiaknázása – saját magát lehetetlenként

vagy jelentésnélkülüként fogalmazza meg. És mégis ott van, törmelékdarabnyi realitás, egy kijelentett állítás.

Ez az, ami még mindig elmondható a szövegekről. A pillanat, amelyben olvasol: a realitás; az időből kiszabja magát – időket szab egymás mellé, téged és a könyvet, a testedet és a könyvet, téged és a könyv idejét.

Az írott kultúra napjaiból a régi külső hierarchiákhoz vezető visszaút nincs: de az lehet, hogy benne, a szöveg és az olvasás meghasadt idejében minden újra fellelhető: ez a *több*, testiségében, akár egy valóság kihívása és ígérete, a tágasság, a kimeríthetetlen pillanat?

Hogy az irodalom lehet ellenszöveg, a képek külseje, állhat a hegemoniális diskurzusok, illetve a már-nem-diskurzusok határán; alapvetően bizonytalanul, törekenyen, reszkető valami, olyan múlt kísértete, amely jobára soha nem létezett: légből kapott, haszontalan és asszociális, s ezért ígéret? Bármilyen is legyen „a jövő irodalma”, nem fog úgy tenni, mintha nem volna köze a technikához és gazdasághoz, a jelenhez (és ha mégis, akkor kényszerítő módon), de azok szabályai ellen fog játszani; ahelyett, hogy angolnasiklással alkalmazkodna, s egyszerű és eladható lenne.

3.

A kiáltványokat író avantgárd lehetőségek megnyitására törekedett; néhány követelését ma megismételni csupán alkalmazkodás, vagyis elzárkózás a lehetőségektől; a lehetetlen elzárása. Hogyan tud az irodalom lehetőségeket nyitni? Nem módszer, program révén, nem azáltal, hogy követi a kiáltványok felhívását. Csak reménykednie kell a csodában. Lehetetlennek lenni és szakadatlanul csodában reménykedni, az embernek eszébe jut: ez a modernitás.

„Az unalom ne legyen számodra túl kevéssé hosszú” – írta egyszer Josef Fenz, aki Hermes Phettbergnek nevezi magát –, „amíg az állatok igent mondanak neked, rájuk számíthatunk”. Nem feltétlenül unalomról van szó, hanem arról a pillanatról, amelyben az állatok igent mondanak neked, a csoda pillanatáról: a sima szövegbe egy másik szint siklik be: egy külső, egy másik időmérték kihívása, más testeké és helyeké. A szürrealista Louis Aragonnál az efemer az *FMR*-t jelentette: *Folie, Mort, Réverie* (őrület, halál, álmodozás; az azonnal elhasználódó képek és információk piacának efemer időtlensége nem ismeri a halált és az álmot, nem ismeri a realitás „létezik” szavát, ami legélesebben talán a fenyegetettségben jelenik meg). „Léteznek a barackfák”, olvassuk Inger Christensen *Ábécé* című költemé-

nyében, „a versek, a galambok, a halál”. Egy komplex időbeli – vagy ellenidejű, nyelvi, „unalmas” –, vagy mint Christensen költeményében – egy a végtelenbe célzott, matematikai –, struktúrával indul az efemer.

Mindig léteztek más könyvek is, és talán szinte mindig a figyelem előterében: megnyugtató irodalom: mintha mindannyian tudnánk, hogyan működik az emlékezet, a cselekvés, a tudat, minek van leképezése, hogyan viszonyulnak a szavak a dolgokhoz, mi az a metafora, hogyan működnek és lépnek egymással kapcsolatba a figurák, s lehetőség szerint hogyan kelnek életre stb. Ezt mind nem tudjuk; de mégiscsak léteznek szavak és dolgok („barackfa”, idézőjelben vagy anélkül), az egerek Hermes Phettberg lakásában, az énekesnő Josefina és a patkányrendőr Pepe, a galambok és a halál. Feltétlenül modernnek lenni a modernnek után és még a posztmodern után is azt jelenthetné: az utólagosság és az ismétlés tudatában, mindenféle bizakodás nélkül keresni a csodát, a törést, az állatok igenjét.

Az irodalom szociális adottságokat, pszichikai állapotokat, filozófiai kérdéseket, de helyeket és pillanatokot is képes leírni a sémára és átfogó rendszerekre való tekintet nélkül, illetve ezen rendszereket aláásva és szétrobbantva, mégpedig pontosabban, mint a nyelv bármely másik formája; el egészen addig a pontig, ahol minden tudás megszűnik. Ahol a felismerés eltűnik a tapasztalatban, vagy a tapasztalat szétoldódik a félelemben. A tehetetlenség és a zavarodottság hatalmában van valami illetlen egy olyan társadalomban, amely minden tudást egyforma információkká dolgoz fel; van benne valami alapvetően asszociális, hiszen túllép a határokon, egy személy, egy társadalom illendően hasznos értelmének határain, a várakozás határain, az elviselhetőség, az elgondolható, a látható határain.

Újra és újra és mindig előlről kezdődve létezik forradalmi irodalom, amely ezekhez a határokhoz és azokon túl is elér, olykor, mint Roberto Bolañónál, még észleli a nyilvánosság, olykor, mint Peter Waterhouse-nál (*Krieg und Welt*, Háború és világ), messzemenően lusta, hogy engedjen a kihívásnak; ezen kiáltvány szemszögéből ez majdnem ugyanazt jelenti.

Mindebben nincs fundamentum, semmi, amire építeni lehetne, de modernnek lenni azt is jelenti, hogy engeded magad belezuhanni a tökéletes azúrba, az idő mélyébe, ahol várnak rád az állatok vagy ki más.

A szédületben megállapodni

A kezdőpont 1, hozzáadunk 1-et, és aztán mindig összeadjuk az új számot az azt megelőzővel; számsor keletkezik, amelyet a kereszténység előtti évszázadokban először indiai szerzők jegyeztek le, és amelyet a 13.

századi itáliai matematikusról, Fibonacciról (vagy Leonardo da Pisa) neveztek el, aki melleleg ezzel a képlettel magyarázta el, hogy a nyulak, feltéve, hogy halhatatlanok és naptár szerint születnek, hogyan szaporodnának. Ez a nyúl számítás Fibonacci számára csupán egyike volt a számolási játékoknak, amelyeket az Európában épp akkoriban használni kezdett, kilenc indiai számjegy ihletett; később azonban a 1-1-2-3-5-8-13-21-34-stb. számsor vagy akár e számsor szegmentuma a legkülönbözőbb váratlan helyeken bukkant újra fel.

Ez a részlet Thomas Stangl *Freiheit und Langerweile* (Szabadság és unalom) című esszéjéből való, saját fordításomban közlöm. Mint oly sok, önmagában pusztán matematikai képlet, az úgynevezett Fibonacci-sorozat is egyfajta szépséget hoz létre, s ugyanakkor, a végtelenbe vezető kanyaron át, amelyet maga után von, a talajnélküliség érzését is megteremti. Az „arany-metszéssel” rokon, többé-kevésbé olyan területeken is alkalmazható, mint a tőzsdei elemzés, botanika, elméleti fizika vagy fogászati medicina (vö. Vadachkoria, Gumberidze et al., »Gold Proportion and its application to calculate denture«, *Georgian Medical News*, Jan 2007), és a legkülönbözőbb spekulációknak nyit teret.

A biológia megfigyelései a Fibonacci-számok és az aranymetszés körül ott mozognak a tudományos felismerések és az ezoterikus fantáziák olykor meglepően vékony választóvonalánál; vagy még inkább úttalan területeken. Ahogyan a Fibonacci-számok és a pentagrammák körül sincs világösszeesküvés, úgy az aranymetszésben sem rejlenek benne egy univerzális harmónia törvényei; ám éppen eléggé különös, ahogyan némely növény vagy növényrész alakja a Fibonacci-számárokat követi. A szil és a hárs, a bükk, a tölgy, a nyárfa és a fűz levelei olyan forgások szerint helyezkednek el, amelyek az egymásra következő Fibonacci-számok törtjeivel ábrázolhatók (és a különböző fafélék egymás mellé rendelésével egyfajta meta-Fibonacci-sorozatot képeznek); a napraforgó virágai 34 balra forduló és 55 jobbra forduló magspirált mutatnak, nagyobb példányoknál 133 és 233 spirált. Átugorva az állatvilágba, az amerikai Tudlow-teknőshöz jutunk, amelynek jellegzetes sóhajtozó énekét, a párzási s ugyanakkor segélykérő kiáltását, így mondják, nyári estéken lehet hallani, rendszerint és gyorsan válik erőteljesebbé: egy 55 vagy olykor 89 hangból álló sorozat után a teknős elveszíti az eszméletét.

A legtöbb hasonló jelenségre természetesen léteznek különböző szintű tudományos magyarázatok; ezek lényegében arra alapoznak, hogy egy

irracionális számarány (Phi, azaz két egymás után következő Fibonacci-szám végtelen lánctörtként ábrázolható hányadosa) adott térben optimális szórást tesz lehetővé. A fizikus Arthur J. Benjamin bebizonyította a *Fibonacci Quarterly*-ben (2006. november, 44.4. kötet), a Fibonacci-egyesület (ez nem az én kitaláció) folyóiratában, hogy a Fibonacci-számok nem véletlenül jutnak szerephez, amikor olyan rácson keresztül próbálunk utat találni, amelyben egyetlen pont sem fordul elő kétszer, és amikor – ahogy szépen mondanánk – „soha nem nézünk vissza”. Így képes egy levelekből vagy virágokból álló, a Phi számot követő struktúra biztosítani az egyenletes fénybeesést.

De miért lehet csodálni és elfogadni a növények matematikáját, miközben az egyébként kizárólag a *They might be giants* együttes egyik énekében szereplő Tudlow-teknős éneke hatása abszurd és kicsit megható is a precizitás és szomorúság sajátos keverékével, mintha ezen állatok gépek volnának, ámde gyámoltalan gépek? Milyen utat kell valójában megtenni a levelektől és ágaktól és napraforgóktól a számokig (és milyen a visszaút)? A mértékek és együtthetők talán a természetből való fordítások egy emberi (ámde nem egyszerűen kigondolt) szimbólumrendszerre, vagy magában a természetben rejlenek? Hol ér véget a fordíthatóság; hol válik abszurdá az egymásnak megfelelés, mert ott egy másik sík kezdődik el? Ahogy a feromon és a szerelem, az agyhullámok és a tudat éppenséggel soha nem fordíthatók le egyszerűen egymásra, van közöttük egy ugrás, egy mérhetetlen távolság anélkül, hogy emiatt kétségbe kellene vonnunk a feromonokat és agyhullámokat és azok szükségességét a szerelemben és a tudat(osság)ban? Mi az, ami természet, és mi az, ami törvény a természeti törvényekben; mi az, ami a természetnél kibújik a törvény alól, és másik nyelvet követel (amely szintén kibújik valamiképpen előle)?

A dán költőnő, Inger Christensen *Alphabet* című verseskötete a Fibonacci-számokra épül, egyetlen sorral kezdődik: „A barackfa létezik”, és közben, az N betűnél szakad félbe (610 sor): Christensen, mint aki gyógyulófélben van, időközben betűről betűre és lépésről lépésre újra felfedezi magának a világot, létezik a földszeder, a bróm, a neutronbomba, az ábécék esője, a gyilkosok és a holtak. Ha továbbírta volna a Z-ig, akkor több mint tízezer oldalnyi vastag, áthatolhatatlan szövegképződmény keletkezett volna. A szöveg a képletből nő ki, az tartja meg; félbeszakad, mielőtt a képlet a könyvet szétrobbantja, és végtelen teret tesz láthatóvá a felfedezések számára.

A kezdetnél és a végnél ott a talajnélküliség érzése. Magabiztos állításokkal a világösszeeskövés-elméletek és harmóniatanok igyekeznek elnyomni, de a talajnélküliség és a lefordíthatatlanság szédülete nélkül a képletek és formák szépsége is feloldódik. Akár a szomorú Tudlow-teknősök szerelmi kiáltásában, a végén ott az ájulat; a reális a legkülönbözőbb nyelvek és képletrendszerek révén leírható és megmagyarázható, de sohasem teljesen. Az ábécék esőjében formák és képletek, igazságok és ellenigazságok keletkeznek és tűnnek el, egy csupa törésekből, köztes terekből és szakadékokból álló világban, ahol léteznek barackfák, szőlők, pára és dioxin, diktene, dagene, døden.

BENKÓ GITTA fordítása

Alexander Baumgarten

A MARADÉK KULTÚRÁJA¹

A kultúra maradékkal kapcsolatos szertartásai, megállapodásai, szimbólumai nagyon sokfélék, és első osztályozásukkor már látható, hogy a nemek, amelyekbe besorolhatók, nagyvonalakban megfelelnek a már elemzett szinteknek: az élet, a táplálék, az érzékelés, az értelem világának.

Az élet területére hivatkozva egy pillanatig arra hajlunk, hogy az életüket vesztett tetemekkel szembeni viselkedésmintáinkat mint partikuláris eseteket, a maradékkal szembeni magatartásaink körébe soroljuk. Mégis, kétségeim vannak afelől, hogy helyesen járunk el, ha az elhunyt tetemről a maradék kontextusában beszélünk. Igaz ugyan, hogy a test bizonyos értelemben „(meg)marad”, amikor az élet már nincs, de ez kizárólag az idő egymásutánosságának perspektívájában keletkezik; és a tény, hogy szóhasználatunkban olyan kifejezésekkel élünk, mint (valakinek a) „földi maradványai” vagy „testi maradványai”, csak a nyelv metaforikus, nem szigorú használatával magyarázható. A fő ok, amiért élettelen tetemek nem lehetnek az eddigi értelemben használt maradékok, az az, hogy ezek az élet formájában

megnyilvánuló anyag szerepét töltötték be. Ha az élet megszűnik, és ha az, ami (meg)marad, valóban „maradék” lenne, akkor el kellene ismernünk, hogy valami az anyag létmódjából a maradék létmódjába ment át. Viszont mi fentebb a maradék valóságát úgy írtuk le, mint ami a forma és anyag spontán meg nem feleléséből marad: vagy a forma vagy éppen az anyag perspektívájából. Ennélfogva az élettelen tetem nem valami maradék a fogalom esszenciális értelmében, hanem csak véletlen esetként, az élő testtel való viszonyában és az elhunyt tetemmel kapcsolatos emberi viselkedésminták nem jelentenek nagy segítséget kérdésfelvetésünk szempontjából.

Az élet területén maradék inkább az az élőlény, amely az után következik, amelyik már nincs, és amely átveszi ez utóbbi helyét. Mert ez az őt megelőzőben megnyilvánult forma és anyag találkozásának eredménye, és fogantatásában meghagyatott neki a ténylegesen (hátra)maradó helye és szabadsága. A mag esetéről van szó: a mag, a szó minimális értelmében, csak a felhasznált terméshez viszonyítva és csak a földműves szempontjából maradék, aki a termés egy részét megőrzi „magnak”. A természet szempontjából fordítva áll a dolog: az emberek által megőrzött gabonatóbblet tulajdonképpen az a maradék, amelyet a természet hátrahagy.

Valamiképpen a természettel analóg módon állnak a dolgok a kultúra nézőpontjából is: a hagyomány azzal a félelemmel szembeni ellenállásunk, hogy ami előjáróinktól ránk maradt, abszolút értelemben maradék. Egy bizonyos hagyományt azért nevezünk „élőnek”, mert megszűnt maradék lenni, mert újra belépett, saját magunk által, az élet formáinak és tartalmainak összjátékába; ha nem tette meg, úgy nevetséges marad. Ennek a hagyománynak, amely megszűnik maradék lenni, egy szemléletes metaforája Nagy Szent Gergely² *Dialógusainak* elején található. Libertinus apát, Honoratus apát követője (a nevek kiválasztása valószínűleg szimbolikus) minden útjára magával vitte s szíve fölött viselte mestere lábbelijét, és egyszer csodát vitt véghez azáltal, hogy egy halott gyermek mellére helyezte, akinek így visszaadta az életét. Aztán elmélkedni kezdett, és megértette, hogy nem ő, még csak nem is Honoratus voltak a csoda isteni eszközei, hanem a szandál, mely átadódott, és hogy ő csak *ad maiorem Dei gloriam* cselekedett. Honoratus felől a lábbeli maradék volt, hiszen hátramaradt, de Libertinus visszahelyezte az élet formáinak és tartalmainak összjátékába, ezáltal hagyománnyá változtatva.

Ha a maradék fentebb jelzett értelme ilyen jelentős termékenységről tanúskodik, akkor nem az élet vagy a hagyomány ezen területéből indulnék ki a maradék kultúrájának és rítusainak elemzésében. Ezt, mivel összetettebb, inkább később kell majd érintenünk, a maradék értelmezéseinek nagyon egyszerű és brutálisabb rétegeivel kezdve a feltárást.

A maradék legegyszerűbb és megszokott léthelyzeteiből indulnék ki, amelyek nem tartalmazzák az elhunyt tetem esetében jelzett homonímia problémáját. Valóban, az első eset – amit érintőlegesen már említettem –, amelyben a maradék megmutatkozik, a szemét esete. Létezik ennek egy furcsa szinonimája, amely nyilvánvalóan nem a szemetet, hanem a közéletben jelentkező állapotunkat nevezi meg: a nyomor. A szemét nyomor (ha megbízunk az etimológiai magyarázatokban), mert sajnálatot kelt, valószínűleg ontológiai bizonytalansága, nagyon is kérdéses valóságfokozata miatt. Hiszen alapjában véve ez annyira bosszantó tény az emberi értelem számára, hogy hajlandók vagyunk arra az abszurd gesztusra, hogy megtagadjuk, legalábbis rituális gesztusok által, még a lehetőségét is.

A legegyszerűbb szemét, amely a természet és a szervesetlen anyag szintjének felel meg, a por. A por létesete olyan, hogy egész sor csodálkozásra érdemes (és látni fogjuk alább, amint éppen ebben az értelemben lepi meg egyik 11. századi Benedek-rendi gondolkodót). A por a világ egy olyan szintjének (a természetnek) felel meg, amelyről fentebb azt állítottam, hogy önmagában nem hagy/termel maradékot. De lám, lám, a maradék eltávolításának emberi rituáléjában a természet is termel ilyen. Továbbá, hibrid természete van a lenni és nem lenni között, hiszen eltávolítjuk, mert van, de a lét kategóriái közül nagyon kevéssel rendelkezik: nem a mennyiség felől értékeljük (ha összegyűjtenénk egy vödör port, az már megszűnne por lenni), mindennapi érzékelésünk szintjén nem mérhető, és a „porszag” csak egyszerű nyelvi analógia. De a por elsőként tanúsítja az ember maradékkal szembeni alapvető félelmét: az ember az egyetlen, aki számára ez a valóság létezik, bár eltávolításához még szóba jöhet az a csodálatra méltó gesztus, amely hangsúlyozza a lét és nemlét közötti határhelyzetét: egyrészt letörlése, mintha ténylegesen „valami” volna, másrészt a tágra nyitott ablakon a levegőbe történő kirázása, amelyet úgy értelmezhetünk, mint azon semmi/nemlét tematizálására való felhívást, amelybe, remélhetnénk, hogy a por belevész. Ha az élelmiszermaradékok még átirányíthatók, egy hagyományos lakásban, a háziállatok felé, a por eredendősége éppen asszimilálhatatlan jellege által nyilvánul meg. S habár úgy kezeljük, mint semmit, és a semmibe küldjük, a por kiűzésének eszközei sokféleségük által megmutatják

e pszeudo-megsemmisítés tapasztalatának fontosságát: a seprű, a rongy, a felmosó, a pamacs. Ugyancsak az emberi szertartások nevetséges módon minősítik a férfiasságot, a por eltávolításával hozva összefüggésbe (a tömbházak között, erős férfiak által végzett szőnyegporolás formájában), de persze a nőiséget is (mindannak a heroikus és harcias kirázásával, ami egy házban, értelmes vagy értelmetlen módon feje tetejére állítható, a tavasz ünneplésének rítusaként). Nem tudunk nem visszaemlékezni derűsen arra, hogy a *The Flintstones* animációs filmben porszívóként egy kicsi, lila, sápadt, mérgezésben szenvedő dinoszauruszt használtak, mint egy, a természet iróniájának jelképét, amely saját ormányába gyűjtené a maradékokat.

Az emberi lakozás tereket minősít a maradék eltávolítására. S ami még érdekesebb, hogy ezen terek minősítésének három tulajdonsága van: egyfelől mind humorúak, akár az anyag elvszerű receptivitása. Másfelől hivatásuk szerinti elkülönülésük egyenesen arányos a civilizációs igénnyel. Végezetül: minél inkább korszerűek, annál inkább biztosítani látszanak bennünket világegyetemünkben való teljes kizárásuk kényelméről. Bizonyos ilyen jellegű terek a légtelen tér létrehozása által zárnak ki, ami, jól tudjuk, utópia, még akkor is, ha a körülöttünk lévő tárgyak alakzatai nem szűnnek meg ezt számunkra mint kényelmes valóságot nyújtani.

Ha azonban szigorúan tesszük fel a kérdést, hogy „mi a szemét?”, elsősorban azt konstatálhatjuk, hogy kérdésünk formája problematikus. Vitathatósága abban áll, hogy a kérdés alanya valamelyest ellentmond állítmányának. Ha azt mondanánk, hogy szemetek azok a dolgok, amelyekről megszabadulni kívánunk, mert ezek számunkra már semmit sem jelentenek, mert elvesztették hasznosságukat (már nem funkcionálisak), mert felbomlott töredéktermészetük valóban használhatatlanná teszi őket, akkor megérthetnénk, hogy meghatározásunk a szemetet, amennyire lehetséges, annak a státusához közelíti, ami inkább azért tűnik úgy, hogy nincs, mert azt akarjuk, hogy ne legyen. Ha azt állítjuk, hogy csak azok a dolgok „vannak”, amelyek összekapcsolódást mutatnak egy bizonyos forma (funkció) és annak anyaga között, akkor a tárgyakat, amelyeket kidobunk, mert vagy formájuk vagy anyaguk már nem az, amit reméltünk, hogy legyen, ez (a változás) valóban „szemétté” minősíti, de egy ontológiai lefokozódás által. Ez pedig, nyilvánvalóan, egy értelemingadozást feltételez a „mi a szemét?” kérdésen belül, amely bennünket is tétovázásra készítet a meghatározás feszte- len megfogalmazásakor.

A legegyszerűbb szemét/hulladék az, amelyet egyetlen kategória csökkenése eredményez. Például a mennyiség: eldobjuk a (már) túl kicsi szap-

pant, vagy azt a káposztatorzsát, amelyből már (és mert már) nem tudunk többet leereszteni anélkül, hogy ne kockáztatnánk megsebesülésünket. De a szemetek nagy tömegei olyan dolgokból származnak, amelyeknek már semmilyen funkciójuk nincs. Nézzük csak meg, mit dobunk el: (cserép)törmeléket, fűrészporth, megromlott tejet, egy elkopott csavart, a kávézaccot, egy szobanövény elszáradt leveleit, mindenféle csomagolásokat, háztartási gépek működéséhez írt, zömében kínaiul vagy ijesztően rossz román fordításban megjelenő használati utasításokat, egy baba letört lábát, a megrededt műanyag poharat, a használt szalvétát. Vagy idézzük fel azt az ijedséget, hogy lakásunk kulcsait esetleg a szemétbe dobtuk, és az asszociációt a bármely társadalmi illem könnyed felfüggesztése és azon kétségbeesett fesztelenség között, amellyel a kukában fogunk utánuk kutatni. Ebben a gesztusban főként az asszociáció érdekel, mert ez rávilágít, hogy milyen kíméletlenségben állunk szemben a maradékkal, amikor kulcsainkat vagy bármely más számunkra értékes dolgot a szemétben elveszítjük: ilyenkor a maradék már nem maradék, vagy inkább: éppen ilyenkor látszik, hogy a róla való hallgatás diszkrétén alátámasztja a formák és anyagok tökéletes illeszkedésének elegáns világába vetett kényelmes hitünket.

Aztán: minekutána egy konferencia házigazdája voltál, a könnyed kifejezés, hogy „szedjük össze, kérem, a maradékokat”, kissé módosítja az „összeszedni” ige értelmét, amely itt nem a *colligere*, hanem a *perdere* lesz. Lássuk be, vannak néha dolgok, amelyekről túlárado érzelmesség és enyhe vérnyomásemelkedés mellett tudunk csak megválni, amely a lassú latolgatás után következő hirtelen döntés eredménye. Amikor bosszúsan azt mondjuk valamely tárgyról, hogy „a kukába velük!”, a kifejezés általában az effajta érzelmi állapotokat követi, de nekünk itt csakis azért érdemes felfigyelnünk rá, mert értelmezhetjük – hiszen ez valóban igazolja, részben, az ember eredendő rácsodálkozását a tényre, hogy képes abszolút értelemben eldönteni, hogy saját akarata által egy dolog bizonyos értelemben megszűnjön létezni. Egyfajta ontológiai ugrás ez, amelyet az emberi szív regisztrál.

Mindezen példák zömében az életünkről és történelmünkről vallanak, de bárki megfigyelheti, hogy a modern ember hulladékai között mennyiségileg túlsúlyban a csomagolóanyagok vannak: ezek különleges státussal rendelkeznek, mert valójában egyértelműen hulladékanyagok, ámbár minősítésük – a használat által – mindig olyanná teszi, hogy inkább nevetésesen kiemelik a tárgyak formáit, és felhívják a figyelmet ezek érintetlenségére, tisztaságára, szállításuk eleganciájára és biztonságos voltára. Így aztán az anyagi természet és a maradék-csomagolóanyag formális szimulákrumának

egymásra tevődése a modern ember sajátos és figyelemre méltó jegye. És mivel a kidobás előtt gondolatban megtagadjuk a szóban forgó tárgy formáját, szükségét érezzük, hogy összegyűrjük, kisebbítsük, összetépjük, összeszenyomjuk, szétszedjük.

A maradéktól való megszabadulásnak vannak azonban más erre minősített terei is, a közvetlen lakáskörnyezeten kívül. A vidéki élet automatizmusai a szemetet/hulladékot – valószínűleg archaikus gesztus ez – „a völgybe” küldik (mert a völgy vagy a patak „magával sodor” bármit a *sehovába*). Továbbá gödrökbe, aknákba, a híd alá, meredek partok parkolóiba, és főként az ösvényekre, amelyek ezekből a parkolóterekből a békés tisztaság erdeibe vezetnek. Az Apa Sâmbetei³ (e szép román kifejezés és egyben a folyóról szóló népmese értelmében, amely mindent, ami ebben a világban *megmarad*, de nem lehet ajándékká átminősíteni – ilyenek a már nem használható kultusztárgyak⁴ –, magával ragad a másvilágra) szintén a maradék helye, amely már a teljes elvesztés értelmével határos. De ugyanúgy beszélhetünk, a középkor világára hivatkozva, az utcáról vagy a térről, amelyeket az éjszaka hulladékainak egybegyűjtésére használtak. Vagy a különböző, a maradékhoz változó toleranciával viszonyuló civilizációk esetében akár a közterekről. A városiasodás semmi újat nem hoz az ilyen funkciójú minősített terek tekintetében, csak a maradék hatékony eltávolításának, szemérmes elrejtésének komplex hálózati rendszerét teremti meg. Az urbanizáció megtanít, hogy felháborodjunk a rendszer leállása esetén, anélkül azonban, hogy számot vetnénk a ténnyel, hogy lázadásunk a vezetőkkel szemben jogos, de nem kérdőjelezi meg az emberi állapot természetét. A maradék tereihez kapcsolódó egyik figyelemre méltó szertartásunk a megrendezvények vagy a karnevál idején a minden ilyen célra kijelölt tér ideiglenes felfüggesztése: ilyenkor könnyebb bármit bárhová elhajítani, hiszen a szemétkosarak úgyis csordulásig tele vannak. A rendezvény után a takarítók, a tökmag és csomagolóanyagok seprése közben a rend visszaállításának idejét ünneplik, amely a Szaturnáliát lezárja. Úgy tűnik tehát, a maradék és az ünnep kizárják egymást: a városi megaünnepek felfüggesztik a hulladékgyűjtés szabályait, és a mindenkor ünnepek kizárják a takarításra szánt időt.

A nyelv e tekintetben szemléletes kifejezéseket termel: amikor valami többé már semmire sem jó, azt mondjuk róla, „s-a dus de râpă”⁵ (habár a szakadék valójában a maradék, nem pedig a megsemmisülés tere). A maradék kiküszöbölését jelölő, valószínűleg a legáltalánosabb értelemben használt ige az „a înlătura”⁶ (s itt a latin *affero* szótőre gondolok), bár a legtöbb maradéknak, úgy tűnik, természetes helye a „lent”, és csak kevésé a „fent”

(pl. a cigarettacsikk és hamu, a cigarettafüsttel ellentétben; ez máskülönben egy olyan tárgy, amely meglehetősen produktív a maradékait jelölő terminológia szempontjából). Ez a természetes helyzet, megkettőzve nyelvi megnyilvánulásaink által, arra engedhet következtetni, hogy a természetes helyek peripatetikus elmélete a maradékok térbeli elosztásában új funkciójára talált.

De a maradék minden ilyen feltérképezésében tulajdonképpen egy hallgatólagos, állandó emberi meggyőződés munkál: hogy ezen tereknek ténylegesen kiküszöbölő funkciójuk van. Ezek szigorúan csak a modernitás körülményei között válnak problematikussá, amelyről fentebb azt mondtam, hogy a technika és a természet között felborította a viszonyokat. Amikor a maradék meghaladja a természet terét, mert valamely olyan tárgy dezintegrációjából származik, amelynek előállítása eleve túllépett a természet határain, a maradék számára kijelölt terek elveszítik funkciójukat. Vagyis: a formázásra szánt, lefele fordított pohár alól kilógó tésztacafat is maradék, de más értelemben, mint a kipufogógáz vagy az uránium.

A porral, szeméttel, nyomorral kapcsolatos teljes viselkedésünket egy a maradékkal kapcsolatos alapvető emberi félelem megnyilvánulásaként értelmezhetjük, amelyhez viszonyulva a társadalmi és lakásviszonyokat úgy kell megszervezni, mintha ez a maradék nem létezne. Egy ház ingóságainak általános tendenciája olyan formában való elrendezésüket jelenti, amely a maradék tereit minél jobban ki tudja zárni, amelyekben a maradék ne jelenhessen meg, vagy legalábbis ne látható módon. Egy konyha elrendezése, példának okáért, amelyben minden mindig valami másban található, olyasmit feltételez, amit itt a tárgyak „beékelésének komplexusaként” neveznek meg, s mindezt azért, hogy a mindenféle maradékot minimalizáljuk vagy eltüntessük. Minél inkább fejlődik a civilizáció és vele együtt a maradék kultúrája dicséretre méltó módon gyarapodik, a beékelés ezen komplexusa annál nyilvánvalóbb.

De létezik az előbbivel ellenkező magatartás is, mely arra az emberre jellemző, aki összeszed, tárol, beszuszkál, szétesett tárgyakból származó darabokat gyűjt, azon szintagma örök elhatározásának megfelelően, hogy: „majd csak jó lesz még valamire”. Határesetként kezelve, ez ugyancsak egy módja annak, hogy letagadjuk a maradék létezését, de másik úton haladva, a formák (funkciók) és anyagok egy közös lehetőség-tartályba való összeolvasztásának útján, amennyiben a hely engedi. A régmúlt filozófiájával foglalkozó filozófiatörténész számára egy, az örökkévalóságig elhalasztott/féltetett tárgyakkal túlgyömöszölt garázs meghökkentően hasonlít Arisz-

totelésznek *A lélekről* (*De anima*, III. 4–5.) című traktátusában előforduló potenciális ész fogalmára, melyet gyakran a használt és újrahasznált formák (tulajdonképpen egyfajta „fél”-maradékok, amelyek a tartalék, a készlet szerepét töltik be) „kincstáraként” emlegetnek, amelyek mindig rendelkezésre állnak, de elgondolásuk előtt soha nem a teljesültség formájában. Azt mondják, az öregek maguk köré gyűjtik a tárgyakat, s ez a gesztus a lehetőség-tartály képzelt tartományába való lemerüléssel egyenlő, amely megnyugtatóan egyenlő távolságra található mind a tárgyaktól, mind funkciójuk beteljesülésétől. Az ilyen magatartásban ugyanaz a maradéktól való félelem nyilvánul meg, mint a minden maradék eltávolításának fiatalos és kissé felelőtlen túlhajszolásában, mintha el lehetne érni, hogy ne létezzenek, vagy mintha soha nem is lett volna igazi létük. Azzal a különbséggel, hogy a dolgok visszaolvasztása saját lehetőség-létükbe értelmezhető úgy is, mint egyfajta végső megbékélés az abból adódó félelemmel, hogy bármiből, amit előállítunk/termelünk, mindig valami (vissza)marad.

A maradékkal kapcsolatos emberi viselkedésformák látványa nem merül ki a szemétmaradékkal. Az ételmaradékokhoz való viszonyulás különböző viselkedéskódok általi szabályozása bizonyítja – említettem már, hogy bizonyos körökben, s főleg, ha egy vendégről van szó, úgy illik, hogy semmit ne hagyjon a tányérján; más körökben ellenkezőleg, ugyanez a gesztus a neveltlenség és alacsony származás jele. Viszont mindkét kód ugyanarra utal: hogy a maradék számít, és hozzájárul az együttélési szabályokhoz.

Günter Grass *A Hal* című regényében rendkívüli humorral meséli el, hogy egy primitív társadalomnak el kellett döntenie, az emésztés mely szakasza legyen társadalmi és nyilvános, és melyik tartozzon szigorúan a privát szférába, s hogy a mi kultúránkban meghonosodott rend fordítottjával próbálkoztak először. A fogyasztás, nem pedig az ürítés közösségi jellegét elismerő végső döntés tulajdonképpen egy diszkrét módja annak, hogy kiemeljük, a maradék kezelése nem lehet az együttélési tolerancia kérdése, csakis magánügy, hiszen az első eset egy, a maradék létezését elismerő közmegegyezést feltételezne. Ám minden eddig szóba hozott viselkedésforma éppen a tagadására vagy elrejtésére irányul.

A zsebkendők és asztalkendők változatos és – az élő emberi test által termelt maradékok függvényében – szakosított felhozatala is a maradék elrejtését szabályozó társadalmi kódok működését bizonyítja: egy könnycsepp letörlése talán e magatartás legalapvetőbb példája. E példa azért is jobb az egyéb példáknál, mert a vele való felhagyás gesztusát is jelentéssel ruházta fel: a mérhetetlen szomorúság a sírás sajátos esete felől azt jelenti,

hogy hagyjuk könnyeinket zavartalanul végigcsordulni arcunkon, kilépve így a maradék világából és kódrendszeréből. Szintén kulturálisan kódolt a kedves felebarát azon gesztusa is, amellyel könnyeink letörlésére felajánlott zsebkendőjét nyújtja: tulajdonképpen diszkréten megkér, hogy lépünk vissza a maradék kezelését szabályozni hivatott kódok világába, amelyet, áldozatul esve a fájdalomnak, egy pillanatra elhagytunk.

SOÓS AMÁLIA fordítása

JEGYZETEK

¹ Részlet a szerző *Restul ca problemă a filozofiei* (A maradék mint filozófiai kérdés) című kötetéből (Polirom, Iași, 2021).

² Grigore cel Mare: *Dialoguri*, I. 2. Polirom, Iași, 2017, 5–8.

³ A román folklórból származó „a se duce pe Apa Sâmbetei” (elfolyt a Szombat Vizén) mondás értelme megközelítőleg a megsemmisülni, elveszíteni valamit, hasonlóképpen a magyarban használatos „eltűnt a süllyesztőben”, „befucscsolt”, „elvitte a manó”, „befellegzett neki” kifejezésekhez. (*A ford. megj.*)

⁴ Tudor Pamfile: *Sărbătorile la români, studiu etnografic*. Editura Saeculum, 1997, 17 sqq.

⁵ eltűnt a süllyesztőben (*A ford. megj.*)

⁶ elhárítani/eltávolítani (*A ford. megj.*)

Szekernyés Tünde

EGY HÁLÓZAT
TOVÁBBÍRÁSA

ÉLETEINK. HORVÁTH ANDOR-INVOKÁCIÓK, SZERK. BILIBÓK RENÁTA,
BIRÓ ANNAMÁRIA, SERESTÉLY ZALÁN, BOLYAI TÁRSASÁG –
EGYETEMI MŰHELY KIADÓ – ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET,
KOLOZSVÁR, 2020.

2018-ban hunyt el Horváth Andor esszéíró, egyetemi tanár, szerkesztő, műfordító, és még sorolhatnánk... – ahogy mondani szokás. De, hogy tisztségeit ne csupán felsoroljuk, hanem a mögöttük álló életet és szellemiséget valamiképp megragadjuk, vegyük kézbe az emlékére összeállított kötetet: *Életeink. Horváth Andor-invokációk* cím alatt jelent meg 2020-ban az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadónál, azzal az eredeti szándékkal, hogy összefoglalja a 2019-es konferencia anyagát, amelyet Horváth tiszteletére rendeztek a BBTE Magyar Irodalomtudományi Intézetén. De ahogy a konferencia sem volt előre tervezett (eredetileg maga Horváth Andor tartott volna előadást ekkor, 75. születésnapja alkalmából), úgy az *Életeink* sem tartotta magát az első elképzelésekhez, és bőven kiegészítette egy konferenciakötet kereteit. A szerkesztők, Bilibók Renáta, Bíró Annamária és Serestély Zalán egyfajta istenhozzádót kívánt összeállítani a szeretett tanárhoz és kollégához, egy olyan gyűjtőhelyet, amely Horváth Andor alakját, munkásságát és – nem utolsósorban – örökségét ragadja meg különböző, szerteágazó műfajokon keresztül.

A kötet négy részre tagolható: *Életeink* címmel került közlésre benne Horváth Andor három önéletrajzi írása, melyeket 2014 környékén kezdett jegyezni, a Kolozsvárról Berekfürdőre történő költözésekor. Ezután olvashatjuk a Láthatatlan Kollégium által szervezett *Mellérendelő beszélgetéssorozat* hat állomásának gépelt, szerkesztett változatát, amelyek az első részhez hasonlóan ebben a kötetben váltak először hozzáférhetővé a szélesebb közönség számára. Ezeket a beszélgetéseket egészíti ki hét, Horváth Andorral készített és korábban már folyóiratokban is közölt interjú, melyek

lehetőséget nyújtanak az esszéíró világlátásának mélyebb megismerésére, a viták során érintett témák alaposabb kifejtésére. A kötet negyedik blokkját képezik azok a szövegek, amelyek a fent említett konferencián hangzottak el tizenegy előadótól, akik valamilyen módon mind kapcsolódnak Horváth Andorhoz.

Kétségkívül nagy vállalás ennyiféle téma és műfaj egybefogása, mely ráadásul folyton a feladat lehetetlenségével szembesít: hogyan lehet hűen megragadni bármit is egy élet munkájából, egy élet során kialakított világlátásból, hogyan lehet megszólaltatni magát Horváth Andort? A szerkesztők ennek a nehézségnek teljes tudatában válogatták össze a szövegeket, és hoztak létre egy olyan térképet, ahol a tájékozódási pontok, referenciák a különböző műfajú szövegekben ismétlődnek, kiegészülnek, és így hagynak lenyomatot egy életről.

A szerkesztési eljárás kétféle olvasási lehetőséget is kínál számunkra: haladhatunk nem lineárisan, a teljesség igénye nélkül szemelgetve ki olyan szövegeket, amelyek érdeklődésünk középpontjában álló témákról szólnak. Például, ha a háborúk működéséről, tipológiájáról, elméleti háttéréről szeretnénk többet megtudni, kinyithatjuk a könyvet a *Mellérendelő* első állomásához. Olvashatunk a román szürrealizmus nyelv- és médiumváltásairól Balázs Imre Józseftől, a férfimosoly lehetséges kutatási szempontjairól Keszeg Annától, Camus-ankétról egy Demény Péter készítette interjúban. Kányádi Andrásnak és Berszán Istvánnak a konferencián elhangzott előadásában Proust fordíthatósága kerül középpontba, Selyem Zsuzsánál pedig az epifánia kérdése öt metamodern regény alapján. Ha egy szerkesztőség belső működése érdekel a rendszerváltás előtti Romániában, leghitelesebb tájékoztató Horváth Andor önéletrajzi írása lehet *A Hét*-ben szerzett tapasztalatairól, a cenzor őrködéséről, vállalt korlátokról, kompromisszumokról és ellenállásról. Már csak e néhány téma felvillantása is mutatja, hogy mi minden férhet és fér bele ebbe a közel négyszáz oldalas kötetbe.

Megkísérelhetünk azonban egy másfajta, a fentitől eltérő olvasási stratégiát is, ha a szerkesztők által meghatározott ösvényen haladunk. Így egymástól távolabb eső részek válnak egymás segédszövegeivé, és sorra nyitják meg az ajtót feltárulkozó összefüggésekre. A kötet elején helyet foglaló önéletrajzi rész a személyes történetek, anekdoták elbeszélése mellett (*Család, Iskola, Diákévek, Lovak* stb.) teret enged az ötvenes évek közhangulatának, majd az *Életeink* 2. és 3. részében a folyóiratszerkesztés körülményeinek ábrázolására. Ismerős nevek tűnnek fel az őszinte, pontos és kimért elbeszélésekben, ismerős helyzetek, melyek hálózatba kapcsolódva nemcsak

(ön)életrajzzá, hanem korrajzzá is válnak. És ez a hálózat egyre csak bővül: a témánál maradva, szemléletes, ahogy Bányai Éva interjúja (*A visszatekintő emlékezetben minden átrendeződik* – Beszélgetés Horváth Andorral) és előadásának írott változata (*Horváth Andor és A Hét*) viszonyul a kötet elején szereplő *Életeink* fejezethez: ha ezeket olvassuk, újabb aspektusok kerülnek kibontásra, az önéletrajzi szövegben megfogalmazottak új szempontokkal egészülnek ki. Sarkalatos közös pontja a három szövegnek a hatalom és (ön)cenzúra kérdése, az egyéni és közösségi magatartásformák működése egy diktatórikus rendszerben, vagy ahogyan korábban az egyetemista Horváth Andor is felteszi a kérdést: „hogyan lehet megtagadni azt, amit nem szabad megtenni, miként lehet szembehelyezkedni azzal, ami kényszerítő erővel nehezedik ránk?” [44.]

„Beszéljünk világosan!” [101.] – hangzik el Horváth Andor utasítása *A Szeku* című fejezetben, mint egy irányjelölő a történetek elmesélésében, és egyetlen járható út, amely egy meghurcoltatásokkal terhelt időszak feldolgozásában előre vezet. Ezekben a részekben esik szó *A Hét* vállalt kompromisszumairól is, a szerkesztők és szerzők által gyakorolt öncenzúráról. Kiderül, hogy mit tehetett egy szerkesztő, ha olyan mondatot talált, amely fennakad a rostán, és az is, hogy hogyan lehetett dicsérő vezércikket írni a belső szabadság megőrzése mellett. A Bányai Éva által készített interjúban ismétlődnek és megerősödnek egyes gondolatok: „A cenzúrát nem a kommunizmus találta ki” [255.] – fejt ki másodsorra Horváth Andor, de az újabb kérdésekre adott válaszok részletesebb képet festenek minderről: itt esik először szó arról, hogy milyen kapcsolat és különbség volt tetten érhető a bukaresti és erdélyi cenzorok esetében, milyen volt a viszony az adminisztratív szempontból vidékinek számító városok (Kolozsvár, Marosvásárhely) és a Bukarestben élő, tevékenykedő értelmiségiek között.

Bár esélytelen vállalkozás lenne a kötetbe foglalt összes előadásról, beszélgetésről szót ejtenem, a fent körvonalazott, (legalább) három, egyazon témát más szögből megközelítő szöveg között létrejövő kölcsönhatás, kiegészítőjellel többször visszatér: az egyetem (és Egyetem) szellemisége, a Proust-, illetve Camus-fordítások is mindegyre előkerülnek más-más konfigurációkban.

Mostanáig főleg olyan szövegek kerültek középpontba, amelyekből Horváth Andor észrevételei, világszemlélete közvetlenül, saját szavain keresztül (önéletrajz, interjú, beszélgetés) válik megismerhetővé. A kötet azonban számos olyan írást is tartalmaz, ahol maga Horváth Andor a téma, akinek gondolkodása egy tanítványra, kollégára tett hatásán keresztül lesz

hozzáférhető. Demény Péter így kezdi a róla szóló előadását (*Saját szövege margóján. Arcképvázlat Horváth Andorról*): „szelleme örökmozgó volt, gondolkodása mélyen járó” [285.], és két fordításkötete kapcsán beszél a figyelem módozatairól, amelyek bár sokkal inkább a kételkedés mozzanatai, jellemzők Horváth Andorra. Gondos Mária Magdolna azokat az életművön belül némileg periferikus helyet elfoglaló paratextusokat veszi górcső alá, amelyekben Deményhez hasonlóan egy azonosítható, sajátos alkotói-pedagógiai észjárást, „aktívvá válást” vél felfedezni. A kiválasztott paratextusokból kérdéseket idéz, melyeket rövid elemzéssel lát el, majd az utolsóban az előszóíró Horváth Andort találkoztatja az esszéíróval egy metapragmatikai belátásokat tartalmazó előszóban, amelyet saját esszékötete elé ír.

Akárhogyan is vegyük kezünkbe a könyvet, a legjobb útmutatót mégis maga Horváth Andor kínálja hozzá: „Több életünk van, nem egy” [11.] – ezzel a mondattal kezdi az önéletrajza első részét, és jól értjük, mire gondol. A kötet szövegeinek mindegyikében benne van valami a fordítóból, tanárból, esszéíróból, szerkesztőből, s ahogy a mozaikokat egymás mellé rakogatjuk, az is nyilvánvalóvá válik, hogy a hiányokat nekünk magunknak kell kitölteni: „Valami úgy maradt félbe, ahogy csak ő hagyhatta félbe, és csak úgy lehet folytatni, ahogy mi folytatjuk” – írják a szerkesztők.

Amik Annamária – György Andrea

SZÁRAZ SZEMMEL

MÁRTON LÁSZLÓ: A KÁRPÓTLÁS. KALLIGRAM,
BUDAPEST, 2022.

Amik Annamária: Az első oldalon felismerhető az *Árnyas főutcában* is alkalmazott narrációs technika, amelyet leginkább konstruktív elbizonytalanításnak nevezhetnék: „Az olvasó azt hiszi, miután megtörtént a bemutatkozás, máris továbbléphetünk.” Ám itt mégsem él vele olyan intenzíven, ugyanis a lehető legkonkrétabb megállapításokkal teletűzdelt beszámolót kapjuk a szereplők életéről, kiemelten a főszereplő, Por Zsoltéről.

György Andrea: Por Zsolt neve arra utal, hogy viselője átlagember, egy *Jedermann*, aki holokauszt-túlélők gyermekeként Budapesten nő fel a Kádár-korszakban. A szülők (de az életben maradt nagymama és a rokonok is) súlyos traumákat hordoznak, amelyekről nem kívánnak tudomást venni. Félnék szembenézni a múlttal, inkább az elhallgatást, a hazudozást választják, teljességgel hiányzik belőlük az önreflexivitás. Megtanultak túlélni, de élni már nem tudnak. Szülőként kudarcot vallanak, gyakorlatilag minden hibát elkövetnek, ami gyerekevelésben elkövethető.

AA: Két szereplői kategóriát figyelhetünk meg: az egyik az asszertív, akinek még a körülményei is érdekét szolgálva játszanak össze, „így tehát túlélte”, mint például Magda néni; a másik pedig a határozatlan, mások által irányított, aki bevonzza az események kedvezőtlen alakulását, így „ennek ellenére túlélte”, mint például Porzsolt Árpád. A kettő közötti feszültség alakítja a cselekményt.

GyA: A mélydepressziós anya, akinek többszöri próbálkozás után sikerül véget vetnie az életének, a gyáva, meghunyászkodó apa, „a hétköznapi fasizmus” gyakorlója, aki fia brutális bántalmazásával vezeti le szorongását – mind olyan viselkedésmintákat hagyományoznak elsőszülöttjüknek, amelyektől nagyon nehéz eltérni, de Por Zsoltnak mégis sikerül, ettől válik különlegessé a története.

AA: A regény olykor kibírhatatlanul fájdalmas iróniával és nyíltsággal ábrázolja azt a folyamatot, amely során Porzsolt Ernő, aki irtózik a név-változtatás bürokráciájától, végül nemcsak névleg, hanem karakterében is levetkőzi a toxikus családi örökségtől szenvedő Ernőt, és Por Zsoltává válik.

GyA: Por Zsolt édesanyja halálakor, zokogó családjától eltérően, képtelen sírni. „Az ő szeme száraz maradt, és ezzel a száraz tekintettel szeretne volna látni a tényeket” – parafrázálja a narrátor Petri György sorát („Az én szemem száraz. Nézni akarok vele.”). A múlttal való szembenézés fájdalmas vágya az első lépés afelé, hogy a főhős hiteles életet élhessen.

AA: Az átörökölt mintáktól úgy szakítja el magát, mint ahogyan gyermekkorában próbálta két játékra bontani a kisautóra szerelt felhúzó, csak dobolni képes macskát. A Porzsolt családnevet is így választja ketté, és lesz belőle Por Zsolt, az Ernő elhagyásával. A névapírítás szerencsére sikeresebb, mint a gyermekkori játékszaporító akció.

GyA: A regény tehát egy *Bildungsroman*, értelmezésem szerint happy enddel, annak a folyamatnak az érzékeny bemutatása, ahogyan Ernő elkezd Zsoltává válni, és végül azzá is lesz.

AA: Egyúttal a diszfunkcionális család minden eddigénél fojtogatóbb képe. A család életét nemcsak belülről bomlasztja az emberi gyarlóság, hanem a makrokörnyezet is meghatározza. A szocializmus korrajza számomra eltörpült a családi mikrovilágban pusztító pszichoterror mellett, amelynek kiemelt célpontja a függetlenségre tett bárminemű kísérlet.

GyA: Márton László érzékletesen ábrázolja azt, ahogyan a tágabb közeg a szűkebbet, a társadalom a családot alakítja. Még ha „puha” is a diktátúra, szabadságkorlátozó módszerei, ellenségképe észrevétlenül beszivárog a családba. A mostohaanya például annak érdekében, hogy házasságát ne ássák alá újdonsült férje gyerekei, rendszeresen olvassa Por Zsolt naplóját, levelezését. Amikor pedig gyanúját igazoló bejegyzést talál benne, akkor kötelességének érzi elkobozni a leveleket mint bizonyítékokat. Nem véletlen, hogy a fiatal Por Zsolt rendkívül nyitott a művészi alkotások befogadására, hiszen azok az önmegértés terápiájának a lehetőségét kínálják, miközben szülei (szintén nem véletlenül) korlátozzák a könyvek olvasását, és kifejezetten két filmtől tiltják el, az egyik éppen a *Lear király*, a másik pedig Antonioni *Zabriskie Point*-ja.

AA: Por Zsolt kifinomult pszichológiai érzéssel, vagy talán a detektív logikájával kérdez rá folyton a családi múlt miértjeire, a felelőségekre, de a családhoz lazábban kötődők háttere is érdekli. Jellemző, hogy az osztálytársa házi feladatát megírja, míg a sajátjára már nem marad energiája.

Végül az átörökített nyavalyák tudatosításával és az azok elleni fellépéssel a képzelete belső világába húzódó megfigyelőből a saját élete hajójának határozott kormányosává válik.

GyA: Két történetzál fejthető fel a regényben: a főhős életútjával párhuzamosan halad a Covid-világjárvány kibontakozása, amely a szerző, és ennél fogva Por Zsolt történetének az alakulását is befolyásolja. Az elbeszélést ritmikusan, összesen öt alkalommal szakítják meg a szerző-narrátornak a monológjai, amelyek a regény megírásának folyamatára reflektálnak. Az önreflexiók előszeretettel elemzik az elbeszélő és a főhős viszonyát, de sorának fordulópontjait is jelzik.

AA: A markáns narrátori hang engem leginkább Alfred Döblin *Berlin Alexanderplatz* című regényének az elbeszélőjére emlékeztetett, aki szintén az olvasóhoz intézett beszólásokkal adja elő a valahová jutás történetét, levonva saját explicit következtetéseit, esetleg jelezve az értelmezéssel kapcsolatos bizonytalanságait: „elbeszélőként nem utólag nem mernék megesküdni rá”. Mint egy séf, úgy hívja elbeszélői látványkonyhájába az olvasót: „... Nagymamánál. (Nagy kezdőbetűvel írom, mert ez lesz a tulajdonképeni neve.)”

GyA: A könyv felénél az omnipotens narrátor-teremtő egyszer csak bejelenti, hogy jóra fordítja teremtménye, Por Zsolt sorsát, beadja neki a védőoltást, hogy immunissá tegye toxikus családjával szemben. És ekkor megtörténik a csoda: Por Zsolt saját üstökétől fogva húzza ki magát a mocsárból, néven nevezi szülei hazugságait, külső segítség nélkül végighalad az önismeret útján, és megszabadul az ártó családi mintáktól. Lélektanilag ez a fordulat nem kellőképpen motivált, a hősnek csupán azért adatik meg a gyógyulás lehetősége, mert az elbeszélő hatalmánál fogva úgy döntött, hogy beoltja „boldogtalanság és szerencsétlen sors ellen”.

AA: Számomra ez a pszichológiai meglepetés finoman sugallja, hogy nemcsak kiszámítható, hanem rejtett, mondhatni a kegyelem dimenziójába tartozó erők is formálják az emberi sorsot. De nemcsak a narrátor gyakorol formáló hatást szereplőjére, hanem ez fordítva is érvényes. Ahogy Por Zsolt fokozatosan függetlenedik az életerejét „vérszopó vámpírként” apaszó nagyanijától, és apránként hámozódik le a hallgatás a gyermekkori bánatalmazás emlékeiről, úgy erősödik fel a narrátor karaktere. Többet tudunk meg róla, munkájáról, az életében zajló történésekről, amelyek háttere a számunkra is ismert világjárvány.

GyA: A harmadik személyben megszólaló elbeszélő tudatos tárgyilagossággal kíván viszonyulni a főhőshöz. Távolságtartását a Por Zsoltra húzott

képzeletbeli védőmaszkkal szemlélteti. Márton László úgy teremti meg ezt a maszkot, hogy a hivatalos stílusréteg nyelvi szövetére a humor, az irónia eszközeivel viszi fel az örkényi groteszk hatását kirajzoló mintázatot.

AA: Mesteri iróniájának egyik példája az, ahogyan a főszereplő neveinek váltakoztatásával érzékelteti a belső folyamatokat: „idősebbik unokáját is csak akkor láthatta, ha Ernő találkozni kívánt vele. Márpedig ezek a találkozások Por Zsoltnak egy idő után mindinkább terhére voltak”. Iróniája igen éles, s bár esélyt ad nemcsak az elszenvedőknek, hanem bizonyos mértékben az elkövetőknek is a felszólalásra, amikor például engedi előtörni a mindenki életét megmérgező vérszipoly nagymama saját elveszített élete miatti jogos keserűségét, a narrátor egy pillanatig sem válik annak védőügyvédjévé.

GyA: A szereplők életében nélkülözhetetlenné váló hazudozás a jogi nyelv lenyűgözően semmitmondó fordulataiban fejeződik ki. A regényben szép számban jelennek meg a gyilkosságra utaló hazug körülírások: „életvesztés”, „embervesztés szándékos előidézése”, „elvitték, és nem jött vissza”. Az ÁVH-s tiszt veri a feleségét, azaz „otthon is gyakorolja a hivatását”, illetve „szolgálati rutinból fizikai ráhatásban részesíti” az asszonyt. Az egyik szereplő állami gondozásba kerül, mivel szülei, akik Észak-Koreában és a Szovjetunióban dolgoznak, „szakmai elhivatottságból nem gyakorolhatják a teljes körű családi életet”.

AA: Az elbeszélő ugyan attól tart, hogy hősének sem tudja „kifizetni a kárpótlást, amely az egykori szóke kisfiú életvesztése miatt jár neki”, úgy tűnik, ezt mégiscsak lehetővé teszi számára azáltal, hogy elmeséli a történetét. A kárpótlás nem egy egyszeri esemény, amelynek szimbóluma az államtól kárrendezés címén kiutalt összeg lehetne, hanem Por Zsolt fejlődéstörténete, vagy saját szavaival: élete második kétharmada.

Láng Zsolt – Tamás Dénes

A TIKTAKOLÁS JELENTÉSEI

MÁRTON LÁSZLÓ: *A KÁRPÓTLÁS*. KALLIGRAM KÖNYVKIADÓ,
BUDAPEST, 2022.

Láng Zsolt: Kezdjük a terjedelemmel. Tudni lehet a nyilatkozatokból, hogy először egy rövidebb elbeszélés készült el, és csak a kiadó rábeszélésére lett hosszabb. Ez az anyag megbírna akár több száz oldalt is. Nem tudom eldönteni, hogy csupán az olvasás élvezete miatt született meg bennem a hosszabb méret igénye, vagy maga a könyv kívánna nagyobb terjedelmet.

Tamás Dénes: Nekem nem volt ilyen problémám. Eleve elfogadtam a regény játékszabályait, s mivel már az elején jelezve volt, hogy itt egy érzelmileg eltávolított anyag kerül megmunkálásra, bennem ez a megmunkáltság élesedett ki, mintha egy jól és gondosan megnyírt sövényt néznék, így olvastam és fogadtam be a regényt. De azt gondolom, a regény hatásfokát is lehet így percipiálni. Egy tökéletesen működő szerkezet, a kedvedért, svájci óra, aminek pontos tiktakolása jelzi, természetesen nem az idő múlását, hanem mit is?

LZs: Köszö a svájci órát! Találó. Mert miközben maga az óra az időt mutatja, a tiktakolása ezernyi dolgot jelezhet. Kinek mit. Kilépv a hasonlatból, nekem ez a könyv arról beszélt, hogy miképpen tud egy következetesen vállalt perspektíva eseménnyé válni. Visszatérve a hasonlathoz, a pontos idő a folyton meghaladott történet, a tiktakolás az esemény.

TD: Történet és esemény – igen, használhatjuk ezt a megkülönböztetést, ami, ha jól belegondolunk, minden regény mozgásterét kijelöli. Mert egyrészt mindenhol ott van a mese, a történet, jelen esetben egy, a huszadik század Magyarországnak színpadán vergődő család szövevényes története. Másrészt valóban valamilyen eseményszerű mozzanatra is szükség van, ami mozgásba hozza az egészet, a regény vonatkozásában ez a szabadulás kísérlete, a káros, romboló családi viszonyokból való szabadulás, amelyben én érzek egy jó értelemben vett didaktikusságot. Ez a regény segíteni akar, nekünk, magyaroknak, de nemcsak. Wittgenstein szerint a filozófia dolga

megmutatni a légynek a kiutat a palackból. Jó lenne megfogalmazni, hogyan teszi át ezt a célkitűzést irodalmi környezetbe ez a regény.

LZs: Igen, Mártonnál mindig előtérbe kerül a kérdés: hogyan válik a valóságból irodalom. Hadd hozzam be megint a perspektívát. Itt ugyebár a perspektíva annak a megértését segíti, hogy a felnőtté vált főhős miért nem fogadja el a „kárpótlást”. Nem kell neki. Mert más elrendeződésben látja a dolgokat. Amit te didaxisnak mondasz, én abban poétikai elhatározást látok. A korábbi Márton-könyvekben az irónia és a humor aránya az előbbi felé billent. Itt a humort érzem meghatározónak. Hogy mi a különbség? Számomra az irónia a felnőtt, a humor a gyerek. Az irónia a múlt, a humor a jelen. Az irónia az áttétel, a humor az egy az egyben. Márton elbeszélője úgy mesél szörnyűségekről, hogy mélységesen átélhetővé, jelen idejűvé teszi az eltávolítás perspektíváját. Nem tudom, érthető ez így? Nem a gyereket agyba-főbe verő apa szörnyetegségét teszi jelenné, nem magát a szörnyűséget, hanem az azt átélő gyerek kísérletét arra, hogy miként lehet a szörnyűségek ellenére normálisnak maradni.

TD: Nagyon örvendek a fenti okfejtésednek, mert úgy érzem, ezáltal én is egy mélyebb regényt olvastam. Mert ebben a megközelítésben az eltávolítás kap egy többletjelentést, ami valóban nagyon fontos a regény vonatkozásában. Az eltávolítás itt nemcsak a mesélés lehetőségét, hanem valóban a feldolgozását is magában foglalja. Az pedig külön ironikus (és hát van irónia is a regényben), hogy az író a járványhelyzetet használja fel, hogy jelezze, az eltávolításnak lám megszületett a lehetősége. A járványhelyzetben sok mindentől eltávolodtunk, ami addig normális volt. De vajon kihasználtuk-e, hogy rátekintsünk azokra a káros mechanizmusokra, amelyeknek addig a foglyai voltunk? Próbálunk-e megszabadulni tőlük, vagy újra belevetjük magunkat automatizmusainkba? Ami nekem nagyon szimpatikus volt, hogy a regény azt is jelezte, hogy mit jelent megszabadulni valamitől.

LZs: Mit jelent?

TD: Egy időben sokat foglalkoztam a hagyomány kérdésével, ami a filozófiai hermeneutika egyik központi fogalma. De már akkor feltűnt, hogy nem minden hagyomány folytatható, továbbépíthető, hanem biza létezik folytathatatlan, káros, romboló hagyomány is. Azt gondolnánk, a szabadulás egyik feltétele a megértés, a pszichológia is azt mondja, hogy egyszer meg kell értened, mi van veled, utána lehet a továbblépésen gondolkozni. Ez a regény többet, komplexebbet állít ennél. A történelemben, az összetett családi hagyományokban állva nem mindig adatik meg a letisztázás lehetősége. Nem lehet minden transzgenerációs traumának utánamenni, nem

lehet mindent megmagyarázni. Van, amikor csak egyszerűen tovább kell állni. Ez az egyszerű azonban nem adatik magától, ehhez le kell tisztázni a fenti összefüggéseket. De az biztos, ha ég a ház, menekülni kell belőle. Na, de mikor válunk képpé arra, hogy felismerjük, ég? Hisz valamilyen értelemben mindig ég. Mindannyian háborús sérültek vagyunk, mondja Nádas Péter. Ettől megy vérre ez a játék. Még eltávolítva is magunktól.

Ugyanakkor voltak pontok a regényben, amikor túl soknak éreztem a didaxist. A konklúzió legtöbbször ott volt a jelenetekben, sokszor feleslegesen mondta ki a szöveg. De ettől én még kötelező olvasmánynak minősíteném a regényt, mondjuk, középiskolában.

LZs: Ezt a gondolatot folytatva, érdemesnek tartom összevetni Kafka despotikus kisugárzású elbeszéléseivel. Az irodalom segít megtalálni az eszközöket, megértéshez, szabaduláshoz. Annak idején segítette a pszichoanalízis létrejöttét, ma meg épp a pszichoanalízis módszereinek megmerevedését kritizálja. Szóval *A kárpótlás* új eszközöket hoz be egy immanens, nem befejezett, de mégsem hiányos térbe.

TD: Jó kérdés, hogy ma a tudomány és az irodalom hogyan határozza meg, bújtatja oda-vissza egymást. Az biztos, hogy egyik sem mondhat le a másikról, ezért kéne ezt az átjárhatóságot minél tágabbra nyitni. A jó irodalom potenciálisan tudomány is. A jó tudomány potenciálisan irodalom is. Ahogy te mondod, mindig egy immanens, nem befejezett, de mégsem hiányos térben tartózkodunk. És az emberi tényezők mindig ilyen féloldalasak. Nincs kárpótlás, de van szabadulás.

Marina Cvetajeva

(1892 – 1941)

AZ ELSŐ SORT MONDOGATOM

„Hat teríték az asztalon...”
(Arszenyij Tarkovszkij)

Az első sort mondogatom,
s egy szót javítok át, csak egyet:
– „Hat teríték az asztalon...”
A hetediket elfeledted.

Hatosban szomorú a kép.
Az arcotok esőben ázik...
Egy ilyen asztal mellől épp
A hetedik miért hiányzik?

Szomorúak vendégeid,
a kristálykancsóból se ittak.
Búsulnak, s bús vagy már te is,
de legbúsabb, kit meg se hívtak.

Szomorú minden és rideg.
Nem esznek-isznak – szörnyü átok!
– E számot hogy feledheted?
Hogy lett hibás a számolásod?

Nem érted, fel se foghatod:
a hat (magad, a két fivéred,
apád, anyád és asszonyod)
hét lesz – hisz én e földön élek!

Hat teríték az asztalon,
de nem készült el még a mérleg.
Rémalakom előoson –
élők – közöttetek – kísértet leszek...

Lopakodó, szerény
– egy lélekhez sem érve! –, halkan
az ott-sincs terítékhez én
ülök, mint hetedik, hivatlan.

Most! – fellököm óvatlanul
poharam! – És minden kidöntve
– szem sója, sebnek vére –, hull,
folyik az abroszról a földre.

S – nincs sír! – Nincs elválás se már!
Asztalodat visszavarázslom.
Mint lakodalmon a halál,
én *élet* voltam vacsorádon.

...Senkim: se báty, fiú, se férj,
se társ – korhollak mégis érte:
– Hat lélekre terítettél,
s engem nem ültettél – a szélre.

BAKA ISTVÁN fordítása

NÉVJEGY

Nem akarta megcélzni: öfcdéje
Semmilyen körülmények között nem jöhét
le a jallásról politikai okok miatt.

Jagany Agnes

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszünk föl.

ISSN 1220-5982